Structuurvisie Harderwijk 2031

Ontwerp

gemeente harderwijk

Colofon

Uitgave
Gemeente Harderwijk
Postbus 149
3840 AC Harderwijk
T 0341 411 182
E *h.maas@harderwijk.nl*

7 augustus 2012

Totstandkoming Structuurvisie Harderwijk 2031

Kerngroep:
Hanneke Annink
Barbara Does
Rob van den Hazel
Henk Maas (projectleider)
Marieke Seip
Hilde van der Voort

Projectteam:
Hendrik Abbing
Gijs van den Bor
Maureen Bekke
Reinout van Drunen
Wietse Hummel
Nienke van Keimpema
Jenny Kooij
Jan Langevoord
Gert van Lohuizen
Mahatma Geerdink
Gonneke van Mieghem
Ruud Mijnans
Heleen Mulder
Harry Nijland
Nico Otten
Sonja Provoost
Bert van Putten
Gea Sterenborg

Daarnaast hebben veel collega's van de ambtelijke organisatie een bijdrage geleverd aan de totstandkoming.

Inhoud

	Samenvatting	7
	Deel A: Op weg naar een sociaal en economisch aantrekkelijke stad	9
1	**Inleiding**	10
1.1	Integrale structuurvisie: een nieuw beleidsdocument	10
1.2	Ambitie: Verdiepen in de stad, verbreden naar de regio	12
1.3	Totstandkoming: diepgravend en brede betrokkenheid	12
1.4	Kernboodschap	13
1.5	De leeswijzer: hoe deze visie is opgebouwd	13
2	**De kwaliteit van Harderwijk: De start**	15
2.1	Sociaal	15
2.2	Economisch	16
2.3	Ruimtelijk	17
3	**Ontwikkelingen**	19
3.1	Demografische ontwikkelingen	19
3.1.1	Bevolkingsgroei	19
3.1.2	Vergrijzing en ontgroening	20
3.1.3	Huishoudensgroei	20
3.1.4	Gezondheid	20
3.2	Sociaal-economische ontwikkelingen	20
3.2.1	Meer/grotere groepen inactief op de arbeidsmarkt	20
3.2.2	Onderwijs	20
3.2.3	Kwetsbare groepen	21
3.2.4	Luchthaven Lelystad	21
3.2.5	Mobiliteit	21
3.2.6	Werkgelegenheid	21
3.2.7	Nieuwe winkelen	21
3.2.8	Profilering	21
3.2.9	Financiële crisis	21
3.3	Maatschappelijke ontwikkelingen	22
3.3.1	Individualisering	22
3.3.2	Informalisering	22
3.3.3	Informatisering	22
3.3.4	Intensivering	22
3.4	Beleidsmatige ontwikkelingen	23
3.4.1	Decentralisatie van taken	23
3.4.2	Burgerschap en overheid	23
3.4.3	Van regio tot buurt	23
3.4.4	Partnerschap	23
3.5	Duurzaamheidsontwikkelingen	23
3.5.1	Klimaat	23
3.5.2	Ecologie	24
3.5.3	Energieprijzen/Grondstoffen	24
3.6	Lopende projecten	24
4	**De kwaliteit van Harderwijk in 2031**	25
4.1	Gewenste sociale kwaliteit	25
4.1.1	Individueel niveau: hogere zelfredzaamheid Harderwijkers en Hierdenaren	25

4.1.2	Collectief niveau: sterkere gemeenschap in Harderwijk en Hierden	26
4.1.3	De overheid als partner: samen verantwoordelijk	26
4.1.4	Meer sociale infrastructuur/voorzieningen: compact en dichtbij	27
4.2	Gewenste economische kwaliteit	27
4.2.1	Harderwijk is de werkgenerator van de regio	27
4.2.2	Het is goed ondernemen in Harderwijk	28
4.2.3	Bereikbaarheid van Harderwijk	29
4.2.4	Sterke punten van de Harderwijkse economie	29
4.3	Gewenste ruimtelijke kwaliteit	29
4.3.1	Zorgvuldig ruimtegebruik in Harderwijk	29
4.3.2	Harderwijk, om trots op te zijn	31
4.3.3	Harderwijk ook voor toekomstige generaties	32
5	**Visie: 'van Kwantiteit naar Kwaliteit'**	33
5.1	Visie	33
5.2	Ontwikkelspoor 1: De zorgzame stad	34
5.2.1	Doelstelling zorgzame stad	34
5.2.2	Sociale activering bewoners en verminderen uitval	35
5.2.3	Sterkere en meer betrokken Harderwijkse gemeenschap	36
5.2.4	Leefbaarder en veiliger woonomgeving	37
5.2.5	Passender wijkvoorzieningenniveau	38
5.2.6	Visiekaart Zorgzame stad	39
5.3	Ontwikkelspoor 2: De aantrekkelijke stad	39
5.3.1	Doelstelling aantrekkelijke stad	39
5.3.2	Meer regionale centrumvoorzieningen	39
5.3.3	Hogere kwaliteit van de woonomgeving	40
5.3.4	Een duurzamere samenleving	41
5.3.5	Betere banenbereikbaarheid	41
5.3.6	Meer ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden	42
5.3.7	De brug naar de milieueffectrapportage	43
5.3.8	Visiekaart Aantrekkelijke stad	43
5.4	Ontwikkelspoor 3: De ondernemende stad	44
5.4.1	Doelstelling ondernemende stad	44
5.4.2	Groei van de werkgelegenheid	45
5.4.3	Aantrekkelijkere en sterkere werklocaties	45
5.4.4	Hoger gemiddeld opleidingsniveau	46
5.4.5	Groter aandeel kenniseconomie en meer innovatie	46
5.4.6	Sterkere recreatie- en zorgsector	46
5.4.7	Meer culturele vernieuwing	46
5.4.8	Sterkere centrumfunctie in de regio	47
5.4.9	Verbeterde dienstverlening aan ondernemers	47
5.4.10	Visiekaart Ondernemende stad	47
5.5	Ontwikkelspoor 4: De netwerkstad	48
5.5.1	Doelstelling verbindende stad	48
5.5.2	Betere dienstverlening	48
5.5.3	Meer bestuurskracht	49
5.5.4	Meer partnerschap & samenwerking	49
5.6	Programmaorganisatie	51
5.7	Uitvoeringsagenda	51
5.8	De brug naar de Programmabegroting	51

	Deel B: Dynamische deel, jaarlijks te actualiseren	53
6	**De realisatieparagraaf**	55
6.1	Algemeen	55
6.2	Toetsing initiatieven	55
6.3	Initiatieven met een ruimtelijke component	57
6.4	Actualisatie realisatieparagraaf voor ruimtelijke initiatieven	57
6.5	De rol van de gemeente bij de ruimtelijke ontwikkelingsprojecten	57
6.6	Een overzicht van mogelijk te realiseren ruimtelijk programma	58
6.6.1	Woningen	58
6.6.2	Bedrijventerreinen	59
6.6.3	Kantoren	60
6.6.4	Detailhandel	61
6.6.5	Maatschappelijke doeleinden/voorzieningen	62
6.6.6	Recreatie	62
6.6.7	Actualisatie bouwprogramma	63
6.7	Prioritering ruimtelijke ontwikkelingen en positiebepaling gemeente: hoogdynamisch, laagdynamisch, studiegebied	63
6.8	De rol van ‘het grondbedrijf’	65
6.9	De omgang met nieuwe ruimtelijke ontwikkelingsinitiatieven	66
6.10	Projectenboek	69
6.11	De bekostiging van de bovenwijkse infrastructuur	70
6.12	De omgang met bovenplanse kosten	71
6.13	De bijdragen ruimtelijke ontwikkeling	72
6.14	De verbindende schakel naar de nota grondbeleid en paragraaf grondbeleid	74
6.15	De brug naar overige structuurvisies	74

Deel C: Indicatieve uitvoeringsagenda

Bijlagen

Samenvatting

Voor u ligt de Structuurvisie Harderwijk 2031. Het jaartal verwijst naar het moment dat Harderwijk viert dat zij 800 jaar eerder stadsrechten ontving. De visie is een integraal document waar het economische, sociale en ruimtelijke beleid met elkaar in verband is gebracht. Het betreft een visie waarin kaders zijn gesteld met doelstellingen om de in de Stadsvisie verwoorde ambitie te verwezenlijken.

Deze doelstellingen zijn ondergebracht in 4 ontwikkelsporen: ***Zorgzame stad, Aantrekkelijke stad***, ***Ondernemende stad*** en ***Verbindende stad.***

De doelstellingen zijn:

Voor de Zorgzame stad:
1. Sociale activering en verminderen uitval
2. Sterkere betrokken Harderwijkse gemeenschap
3. Een leefbare en veilige woonomgeving
4. Een passend wijkvoorzieningenniveau

Voor de Aantrekkelijke stad:
1. Meer regionale centrumvoorzieningen
2. Hogere kwaliteit van de woonomgeving
3. Een duurzamere samenleving
4. Betere banenbereikbaarheid
5. Meer ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden

Voor de Ondernemende stad:
1. Groei van de werkgelegenheid
2. Aantrekkelijkere en sterkere werklocaties
3. Hoger gemiddeld opleidingsniveau
4. Groter aandeel kenniseconomie en meer innovatie
5. Sterkere recreatie en zorgsector
6. Meer culturele vernieuwing
7. Sterkere centrumfunctie in de regio
8. Verbeterde dienstverlening aan ondernemers

Voor de Verbindende stad:
1. Betere dienstverlening
2. Meer bestuurskracht
3. Meer partnerschap en samenwerking

Meer dan voorheen zullen alle inspanningen van de gemeente moeten bijdragen aan het bereiken van bovenstaande doelstellingen.

Deel A: Op weg naar een sociaal en economisch aantrekkelijke stad

gemeente harderwijk

1 Inleiding

1.1 Integrale structuurvisie: een nieuw beleidsdocument

Deze integrale structuurvisie is een uitwerking van de in juni 2010 door de gemeenteraad vastgestelde stadsvisie en de keuze daarbij voor het 'verdiepingsscenario'[1]. In deze structuurvisie wordt aangegeven wat in de periode tot 2031 voor de gemeente Harderwijk de belangrijkste thema's zijn waar integraal aan gewerkt gaat worden door de gemeente, het bedrijfsleven, de maatschappelijke organisaties en door inwoners zelf. Het jaar 2031 is de horizon waar we naar kijken, het jubileumjaar waarin Harderwijk 800 jaar stadsrechten heeft en het jaar waarin de internationale Hanzedag in Harderwijk plaatsvindt.

De structuurvisie gaat over de koers naar de in de stadsvisie geschetste toekomst. De gemeente streeft naar het verwezenlijken van dat toekomstbeeld. De gemeente kan dat niet alleen en wil dat graag bereiken samen met andere partners. Partijen hebben elkaar steeds meer nodig. Samenwerking is dus noodzakelijk. Overheid en partners moeten elkaar moeiteloos kunnen vinden. De gemeente moet daarvoor tot in de haarvaten van de Harderwijkse gemeenschap haar voelhorens hebben. Door deze visie weet iedereen waar de gemeente Harderwijk voor gaat en kunnen vervolgens partijen op basis daarvan hun eigen rol pakken of invullen. Dat is ook nadrukkelijk een doel vanuit de Wet op de ruimtelijke ordening: geef aan waar je voor gaat, zodat anderen dan ook hun rol kunnen pakken. De gemeente profileert zich als partner. Ze is coalitiebereid en zet het publieke instrumentarium in als dat past in de visie.

Deze structuurvisie is een integraal beleids- en koersdocument. Het fungeert als beoordeling- en sturingsinstrument op alle gemeentelijke beleidsterreinen. Het is daarmee een beleidsdocument dat de gemeente bindt. De gemeente kan daar alleen van afwijken indien daar een goede motivering voor is. Daarnaast wordt richting gegeven aan te verrichten inspanningen en te nemen maatregelen die moeten leiden tot de realisatie en totstandkoming van de in dat beleid nagestreefde doelen. De structuurvisie vervangt hiermee het structuurplan Harderwijk 2020[2] en is daarmee:

- een visie op de sociale, economische en ruimtelijke ontwikkelingen in Harderwijk voor de middellange en lange termijn;
- een integrale visie met de hoofdlijnen van voorgenomen ontwikkelingen
  betreffende het leven, werken en verblijven in Harderwijk
- de wijze waarop de gemeente de doelstellingen denkt te realiseren.

Het gemeentebestuur heeft bewust gekozen voor een integrale structuurvisie. Hierin wordt namelijk vanuit verschillende perspectieven (ruimtelijk, economisch en sociaal) in onderlinge samenhang naar de toekomst gekeken waardoor meer dan voorheen verwevenheid van die verschillende pijlers ontstaat. Gaandeweg leidt het tot tastbare ontwikkelsporen waarin pijlers samen komen. Een zodanig integrale structuurvisie is voor gemeenten nog een betrekkelijk nieuw fenomeen. Van afzonderlijke visies zijn er in onze gemeente vele voorbeelden, een ruimtelijke structuurvisie (tenminste één voor de hele gemeente) is zelfs een wettelijke verplichting. In dit document is getracht te zoeken naar de overeenkomsten tussen verschillende beleidsterreinen om daarmee de synergie tussen de verschillende beleidssectoren te versterken. Anders dan een strikt ruimtelijke structuurvisie is geprobeerd economisch en sociaal beleid in goed evenwicht te brengen met de meer ruimtelijke aspecten. De rode draad in de visie is de veranderende rol van de overheid. Die rol bestaat meer en meer uit faciliteren en omstandigheden creëren en is minder directief. Er wordt een balans gezocht tussen unieke wettelijke mogelijkheden die

---

[1] In de Stadsvisie waren drie scenario's uitgewerkt: Vasthouden, Verdiepen of Verbreden. Deze scenario's stonden respectievelijk voor een behoudend scenario gericht op afmaken waar mee begonnen was en beheren, kansen pakken die zich voordoen om te groeien naar een centrumstad voor de regio en het regioscenario waarbij de regionale agenda bepalend zou zijn voor wat er in Harderwijk zou gebeuren.
[2] Het bij het Structuurplan Harderwijk 2020 behorende Watertoetsdocument is nog actueel en zal met het nieuwe Waterplan worden geactualiseerd.

het locale bestuur heeft en de rol als medespeler in het privaatrecht. Getracht wordt om de maatschappij te prikkelen tot het nemen van initiatief. Ondanks dat de visie opgesteld is door de overheid is steeds gekeken vanuit het perspectief van de bewoners, ondernemers en bezoekers van onze gemeente.

In onderstaande figuur 1 is het proces schematisch weergegeven.

De structuurvisie (Deel A) gaat vergezeld van een realisatieparagraaf (Deel B) en een uitvoeringsagenda (Deel C). Hiermee wordt voldaan aan de verplichting om te beschikken over een gemeente dekkende structuurvisie. De realisatieparagraaf is opgenomen om de actualiteit in beeld te brengen en tevens kostenverhaal te waarborgen. Dit deel ontbrak in het huidige Structuurplan Harderwijk 2020 en is voorwaarde voor het maken van afspraken met derden over bijdragen voor ruimtelijke ontwikkelingen volgens de Grondexploitatiewet.
In de uitvoeringsagenda staat op hoofdlijnen de benodigde inspanningen en maatregelen opgesomd en een ruwe planning. Deze planning is afgestemd op de gemeentelijke Programmabegroting 2012-2015. De nieuwe begrotingsstructuur wordt afgestemd op de ontwikkelsporen uit deze structuurvisie. De structuurvisie deel A is statisch, waarin voor de komende 10 jaren richting wordt gegeven aan het gemeentelijk beleid. In hoofdstuk 5 staat de visie uitgewerkt in 4 ontwikkelsporen. Voor de uitvoering van deze ontwikkelsporen zijn voorlopig 3 programma's opgesteld die gericht zijn op het behalen van resultaten gerelateerd aan de in de ontwikkelsporen geformuleerde doelstellingen. Voor het ontwikkelspoor 'Ondernemende stad' is dat het programma 'Ondernemende stad', voor het ontwikkelspoor 'Zorgzame stad' is dat het programma 'Betrokken en leefbare stad' en voor het ontwikkelspoor 'Verbindende stad' is dat het programma 'Oog voor resultaat'.

Deel B, de realisatieparagraaf, is dynamisch. Ieder jaar zal de informatie worden geactualiseerd en het afwegingskader worden bekeken op haar doelmatigheid. Deel C, de agenda met aangegeven inspanningen en maatregelen wordt jaarlijks geactualiseerd in de reguliere beleids- en begrotingscyclus. Deel C maakt geen onderdeel uit van de besluitvorming. Dit document is bijgevoegd om inzicht te verschaffen in de werkwijze en structuur. Het is bedoeld als voorbeeld hoe een en ander op elkaar

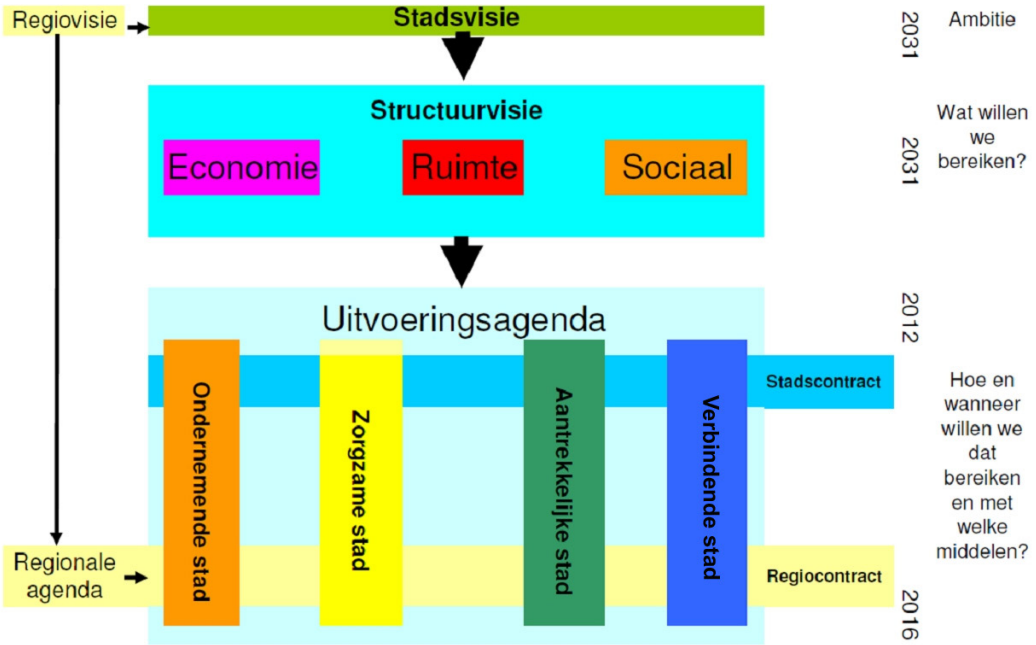

Figuur 1: Schematische voorstelling planproducten, ontwikkelsporen en proces

aansluit. De verantwoording van behaalde resultaten zal plaatsvinden in de programmarekening. Deze verantwoording is dan op basis van het behaalde effect in relatie tot bestede middelen.

1.2 Ambitie: Verdiepen in de stad, verbreden naar de regio

De stadsvisie 2031 van Harderwijk[3] spreekt over "verdiepen" op een viertal thema's (woonklimaat, maatschappelijke voorzieningen, economische structuur en bereikbaarheid) en "het ontwikkelen van een aansprekende regionale agenda". Het gaat er om dat Harderwijk een schaalsprong doet op voorzieningenniveau en zich daarmee sterker profileert als centrumstad van de regio. In deze integrale structuurvisie zijn de kaders aangegeven rondom een viertal ontwikkelsporen voor Harderwijk en daarbij een bovenlokale component hebben. Soms regionaal, maar soms ook bovenregionaal.

Deze bovenlokale oriëntatie heeft als achtergrond dat stedelijke opgaven steeds vaker vragen om een regionale benadering. Op hun beurt worden kleinere steden en dorpen vaker geconfronteerd met de problemen van de grotere stad. Vanuit de overtuiging dat de ontwikkeling van de gemeente Harderwijk niet los gezien kan worden van de ontwikkeling van en in de regio Noord-Veluwe en omgekeerd wordt al nauw samengewerkt en zal deze samenwerking ook aan belang gaan toenemen. Een voorbeeld hiervan is het programma dat door de gemeenten en de RNV is ontwikkeld als basis voor het stads- en regiocontract[4] voor de periode 2012-2016 waarvoor zowel de regionale visie 'Carevalley' als de Stadsvisie Harderwijk de onderleggers zijn geweest. De verbinding tussen regio en stad wordt duidelijker als gekeken wordt naar de belangrijke thema's en opgaven waar alle gemeenten, inclusief de stad Harderwijk, in de regio Noord-Veluwe mee te maken hebben of krijgen, en waar dus gezamenlijke antwoorden en aanpakken voor meerwaarde kunnen zorgen.
Vanuit een regionaal perspectief is de Visie Care Valley Veluwe (CVV) de belangrijkste kapstok voor het nieuwe stads- en regiocontract. De visie voor 2030 spreekt van: 'een regio waar de zorg voor mens, omgeving en economie centraal staat'.
Vanuit een provinciaal perspectief wordt gewezen op kansen voor de toekomst, zoals: aantrekkelijke woonomgeving, groene energie, bijzonder landschappelijke waarden, sterke sectoren recreatie en zorg, Care Valley/Care Connection en de positieve gevolgen van de klimaatverandering.

Een vergelijking van de doelen op het hogere abstractieniveau laat zien dat provincie, regio en stad op hoofdlijnen dezelfde mogelijkheden zien en dat zij vergelijkbare accenten leggen. Vanzelfsprekend zijn er ook verschillen, maar de overeenkomsten zijn groot en dit versterkt het idee dat samenwerking kan leiden tot daadwerkelijke synergie.

1.3 Totstandkoming: diepgravend en brede betrokkenheid

Het opstellen van deze structuurvisie is een aanzienlijke inspanning geweest waarbij velen, zowel intern als extern, een bijdrage hebben geleverd. Er

---

[3]Overal in de tekst waar gesproken wordt over Harderwijk of gemeente wordt uiteraard de gehele gemeente inclusief Hierden verstaan. Omwille van de leesbaarheid wordt dit echter niet steeds expliciet vermeld.
[4] Het stad- en regiocontract is respectievelijk de overeenkomst tussen gemeente Harderwijk en provincie en de overeenkomst tussen de Regio Noord Veluwe (RNV) en provincie . Daarnaast is nog voor het sleutelproject een afzonderlijke overeenkomst tussen de gemeente Harderwijk en provincie aangaande het project Waterfront. In de overeenkomst worden de provinciale bijdragen op programmaniveau geregeld, aanvullend op de investeringen van de gemeente Harderwijk en regio zelf en aanvullend op eventuele investeringen van derden.

is gebruik gemaakt van veel beleidsdocumenten en informatie van de gemeente Harderwijk zelf en anderen zodat een stevig fundament onder deze visie kon worden gelegd. In twee onderliggende stukken, de ‘Verkenningennota’ en het ‘Achtergronddocument’ is geïnventariseerd en geanalyseerd welke zaken relevant zijn voor het opstellen van deze structuurvisie. De eerste bevat een samenvatting van alle gemeentelijke beleidsstukken waarvoor deze structuurvisie het parapluplan is, aangevuld met alle relevante provinciale- en rijksbeleidsstukken. In het ‘Achtergronddocument’ is in 2011 een uitgebreide analyse gemaakt van de gemeente Harderwijk in al haar facetten en in haar context en wordt verslag gedaan van een zoektocht naar de gewenste richting. De beide stukken worden niet bestuurlijk vastgesteld. Het zijn momentopnamen op basis waarvan keuzen gemaakt worden. Ze zijn bijgevoegd om een transparante inkijk te verschaffen in de ‘keuken waarin de gerechten worden bereid’ om te komen tot de uitgestippelde koers. De uiteindelijk gemaakte keuzen zijn ter bespreking ontvouwd in deze ontwerpstructuurvisie. In bijlage 1 en 2 zijn de inhoudsopgaven van beide stukken weergegeven.

Daarnaast is een milieueffectrapport (MER) opgesteld, waarin een aantal locaties zijn onderzocht op mogelijkheden van transformatie, herstructurering of functieverandering. Dit rapport wordt gelijktijdig met de structuurvisie in de inspraak gebracht. De locaties die worden besproken in deze MER zijn geselecteerd op basis van vatbaarheid voor kwaliteitsverbetering of functieverlies. Van alle onderzochte locaties zijn uiteindelijk een aantal op basis van de MER-resultaten in de uitvoeringsparagraaf van deze structuurvisie opgenomen als hoogdynamische gebieden. Een aantal andere gebieden zijn opgenomen als studiegebied.

1.4 Kernboodschap

De kernboodschap van de gemeente is: “Harderwijk is een ondernemende stad met een open, menselijk karakter waar men op een ontspannen wijze kan

wonen, werken en genieten”

Open
Harderwijk is toegankelijk en gastvrij. Een gemoedelijke stad met een menselijk karakter. Harderwijk is goed bereikbaar in het midden van het land.

Ontspannen
In Harderwijk is het genieten. Een complete, veelzijdige stad met een unieke combinatie van water, natuur en cultuur. Harderwijk biedt rust en ruimte.

Ondernemend
Harderwijk is een levendige stad aan het water met tal van activiteiten en evenementen op het gebied van uitgaan, sport, cultuur en natuur. Harderwijk bouwt gezamenlijk aan de toekomst met veelbelovende bouw- en ontwikkelprojecten. Harderwijk speelt een centrale rol in de regio.

De structuurvisie is het instrument waarmee de gemeente aangeeft hoe zei die open, ontspannen en ondernemende gemeente wil zijn.

1.5 De leeswijzer: hoe deze visie is opgebouwd

Deze structuurvisie is opgebouwd uit 6 hoofdstukken. Na de inleiding in dit hoofdstuk, waarin is toegelicht wat het doel is van de structuurvisie, wordt in hoofdstuk 2 de startsituatie van Harderwijk uiteengezet. In dit hoofdstuk staat wordt beschreven hoe Harderwijk er anno 2012 voorstaat op sociaal, economische en ruimtelijk terrein. Dit is gebaseerd op het achtergronddocument dat in 2011 is opgesteld als onderliggende analyse. In hoofdstuk 3 passeren relevante ontwikkelingen waarmee Harderwijk in de toekomst te maken krijgt de revue. Daarnaast wordt een opsomming gegeven van lopende projecten waar rekening mee wordt gehouden. Vervolgens komt in hoofdstuk 4 de ‘gewenste kwaliteit’ aan de orde. Deze kwaliteit is gebaseerd op de Stadsvisie

2031. Deze kwaliteit wordt benoemd per pijler (sociaal, economisch, ruimtelijk). De analyse van startsituatie, autonome en relevante ontwikkelingen en gewenste kwaliteit leidt in hoofdstuk 5 tot een visie voor Harderwijk 2031 die is uitgewerkt in vier integrale ontwikkelsporen. De ontwikkelsporen uit hoofdstuk 5 zijn de kaders waarbinnen de gemeente de ambities van de Stadsvisie denkt te verwezenlijken en waaraan de daarvoor benodigde inspanningen en maatregelen worden getoetst. Ten slotte wordt in hoofdstuk 6, de realisatieparagraaf, de wijze van het realiseren van de hoofdzakelijk ruimtelijke inspanningen en maatregelen beschreven. Dit is het dynamische deel van de structuurvisie, de realisatieparagraaf voor ruimtelijke initiatieven. Deze wordt jaarlijks geactualiseerd.

2 De kwaliteit van Harderwijk: De start

De visievorming over de toekomst van Harderwijk start niet vanuit een blanco situatie. Integendeel, de stad (en de omgeving) zoals we die nu kennen vormt de uitgangssituatie.
In dit hoofdstuk wordt de bestaande situatie in Harderwijk omschreven voor de sociale, economische en ruimtelijke pijler.

In lijn van de drie pijlers wordt gesproken over de sociale, ruimtelijke en economische kwaliteit van Harderwijk. Kwaliteit is het centrale begrip.

2.1 Sociaal

Onder de noemer 'sociaal' vallen meerdere onderling verschillende beleidsterreinen, elk met hun eigen ontwikkelingen, vraagstukken, relevante wet- en regelgeving, samenspel met burgers en maatschappelijke partijen, enzovoorts. In Harderwijk gaat het om cultuur, sport, veiligheid, zorg en welzijn, onderwijs, jeugd, gezondheid en arbeidsmarkt.

Hoewel er verschillen zijn hebben deze beleidsterreinen ook veel met elkaar gemeen. Dat gezamenlijke wordt beschreven door gebruik te maken van het begrip Sociale Kwaliteit: *'de mate waarin burgers in staat zijn om deel te nemen aan het sociale en economische leven, onder condities die hun welbevinden en individuele kwaliteiten stimuleren'.*

Op basis van discussies, cijfers en beleidsstukken ontstaat voor Harderwijk het volgende beeld:

- De sociale kwaliteit is in Harderwijk hoog. De gemeente staat er in sociaal opzicht goed voor. Het is een typische 'grote, kleine stad'. Vergeleken met grotere gemeenten (80.000 of meer inwoners) kent Harderwijk minder sociale problematiek, vergeleken met de kleinere gemeenten in de regio kent zij juist meer sociale (stedelijke) problematiek.
- Zorgpunten die aandacht verdienen zijn: de groep voortijdige schoolverlaters, de toename van het aantal jongeren op de wachtlijsten voor maatschappelijke opvang, de groeiende zorgvraag van ouderen waar moeilijk in voorzien kan worden en de achterblijvende participatie van allochtone groepen. Maar er zijn nu geen mensen en groepen aan te wijzen, die stelselmatig buiten de boot vallen.
- De sociale infrastructuur, het gezamenlijke aanbod van voorzieningen, is in Harderwijk zeer gevarieerd. Op alle beleidsterreinen zijn vraag en aanbod redelijk in balans, er zijn geen grote hiaten. Wel zijn de voorzieningen kwetsbaar omdat er sprake is van een aantal verouderde gebouwen die op kortere termijn onderhoudskosten meebrengen (ook om te voldoen aan wettelijke verplichtingen). Daarnaast is er sprake van groei in nieuwbouwgebieden, waarbij de vraag naar voorzieningen (sport- en beweegruimte en zorgvoorzieningen) toeneemt.
- Eén van de meest opmerkelijk aspecten in sociaal opzicht is de vaak genoemde kracht van de gemeenschap in Harderwijk. De gemeente is nog overzichtelijk, men kent elkaar nog en Harderwijk heeft een schaalgrootte die maakt dat er zaken relatief snel op- en aangepakt kunnen worden. Goed voorbeeld van deze kracht is het erg rijke verenigingsleven met vele leden en vrijwilligers die zich daarvoor inzetten. Bijvoorbeeld:
  - Meer dan vijftig sportverenigingen met totaal 12.000 leden en zo'n 2000 vrijwilligers;
  - Meer dan 100 verenigingen op cultuurgebied, met zo'n 3500 actieve beoefenaars;
  - Zo'n 40 levensbeschouwelijke organisaties met enkele duizenden leden.

  Aangenomen kan worden dat het grootste deel van de Harderwijker bevolking tenminste verbonden is aan één vereniging of organisatie als lid of als vrijwilliger.

2.2 Economisch

Onder de noemer ‘economisch’ vallen de beleidsterreinen die tot doel hebben de totale economische activiteit te vergroten. In Harderwijk gaat het om ontwikkeling van de werkgelegenheid, kwaliteit van werklocaties, profilering, innovatie & ontwikkeling en bereikbaarheid.

Hoewel deze beleidsterreinen elk een eigen dynamiek kennen hebben ze een gezamenlijk doel. De gezamenlijkheid komt tot uiting in de beschrijving van het begrip Economische Kwaliteit: *‘de mate waarin burgers in staat zijn om passend werk te vinden en de mate waarin ondernemingen in staat worden gesteld zich te ontwikkelen en kwaliteiten te benutten’.*

Op basis van discussies, cijfers en beleidsstukken ontstaat voor Harderwijk het volgende beeld:

- De economische kwaliteit van Harderwijk is goed. De werkgelegenheid ontwikkelt zich nog positief. Het aantal banen zit ondanks de crisis vanaf 2004 in de lift. Harderwijk levert niet alleen banen voor de eigen bevolking, maar ook voor een deel van de regio. Er is voldoende ruimte voor nieuwe bedrijvigheid, Harderwijk is goed bereikbaar of werkt daar waar nodig aan verbetering en er zit potentie in de innovatie en ontwikkeling van verschillende sectoren.
- Zorgpunten liggen op het terrein van het relatief lage opleidingsniveau, waardoor er op termijn spanning op de arbeidsmarkt kan ontstaan, en op het terrein van de interne bereikbaarheid van werklocaties. De belangrijkste zorg voor de nabije toekomst ligt in de stagnerende landelijke (mondiale) economie die de investeringsbereidheid in nieuwe locaties maar ook innovatie en ontwikkeling negatief beïnvloedt. Dit heeft een weerslag op bijvoorbeeld de ontwikkeling van Lorentz III maar ook de ontwikkeling van nieuwe winkellocaties (Vuldersbrink, de Harder).
- Dynamiek, innovatiekracht en openheid in het bedrijfsleven zijn aanwezig, maar nog onvoldoende zichtbaar. Het imago van Harderwijk is te eenzijdig. Harderwijk staat vooral bekend als toeristisch aantrekkelijke stad, een verbreding van dit economisch profiel is belangrijk.
- Een belangrijk kenmerk van de economie van Harderwijk is dat deze divers is, verdeeld is over alle sectoren en vooral opgebouwd uit kleinschalige bedrijvigheid waarvan veel familiebedrijven. 85% van de bedrijven heeft minder dan 5 mensen in dienst. Harderwijk kent in beperkte mate grote bedrijven met meer dan 100 werknemers. Opvallend is ook dat in Harderwijk het aantal ZZP-ers sterk is gegroeid.
- In vergelijking met het Nederlandse gemiddelde heeft Harderwijk meer laag opgeleiden en minder hoog opgeleiden.
- De marktmogelijkheden van Harderwijk zijn ingeschat aan de hand van een benchmark en aan de hand van distributieplanologische berekeningen. Het resultaat hiervan is dat er in Harderwijk zeker mogelijkheden zijn om het aanbod ook in kwantitatieve zin te versterken. Omdat de ruimte voor extra aanbod in de foodsector relatief beperkt is, verdient het aanbeveling deze ruimte aan te wenden voor het versterken van het bestaande aanbod en niet in de toevoeging van nieuw aanbod. In de non-food zijn er voldoende marktmogelijkheden voor versterking van het aanbod in de meer recreatief bezochte branches, de hoofdbranche mode- en luxeartikelen voorop. De binnenstad is hiervoor de meest logische plek.

2.3 Ruimtelijk

'Ruimtelijke kwaliteit is een optelsom van de gebruikswaarde, de belevingswaarde en de toekomstwaarde van de fysieke ruimte'. Met het ruimtelijke beleidsterrein (ruimtelijke ordening) wordt geprobeerd om alle claims op de beperkte ruimte van verschillende functies, zoals bijvoorbeeld wonen, werken, verkeer, verblijven, waterhuishouding, recreëren en natuur, ook wel het ruimtelijk bouwprogramma, een juiste plek te geven of te laten behouden en daarbij rekening te houden met de veranderende wensen en behoeften van de samenleving. Naast deze claims is het soms ook gewenst om de ruimtelijke kwaliteit van gebieden te verbeteren. Het gaat dan om transformatie, herstructurering of revitalisering van gebieden.

Op basis van discussies, cijfers en beleidsstukken ontstaat voor Harderwijk het volgende beeld:

- Op dit moment zijn er voldoende ontwikkellocaties voor woningbouw, bedrijven, en kantoren. Voor woningbouw zijn met de regio afspraken gemaakt over het aantal te bouwen woningen tot 2019. De aantallen die Harderwijk kan bouwen, zullen voornamelijk in het Waterfront en Drielanden-West worden gebouwd. Voor bedrijven is de komende jaren voldoende ruimte voor nieuwe bedrijvigheid op de bedrijventerreinen Tonsel en Lorentz III; voor kantoren is veel ruimte gereserveerd in Waterfront fase III, de Stationsomgeving en op termijn aan de A28. Voor recreatieve voorzieningen is de vraag beperkt maar kan aanbod juist ruimte bieden aan nieuwe initiatieven.
- Uit onderzoek blijkt dat Harderwijkers erg tevreden zijn over de eigen woning (WoON, 2009). Er is grote interesse voor het bouwen van een eigen woning (particulier opdrachtgeverschap). Er is voldoende woningaanbod maar door scheefwonen is het voor starters moeilijk om een betaalbare woning te vinden. Daarentegen is het woningaanbod in het hoogste segment beperkt.
- Het aanbod woon/werkunits voor de in de Stadsvisie reeds genoemde 'creatievelingen' is beperkt.
- Er zijn in Harderwijk veel huishoudens die bovengemiddeld blootstaan aan overlast van milieueffecten (geluid en uitstoot van schadelijke stoffen), grotendeels veroorzaakt door verkeer van de A28.
- Diezelfde belangrijke infrastructuur zoals de auto(snel)wegen N302 en A28 zorgen ervoor dat Harderwijk goed bereikbaar is waarbij de capaciteit van de A28 richting de Randstad in de spits de grenzen bereikt en de doorstroming op gezette tijden stagneert.
- Dezelfde infrastructuur heeft soms voor langzaam verkeer echter wel een barrièrewerking en beperkt daarmee de bereikbaarheid in de stad.
- De compacte bouw van Harderwijk maakt de gemeente zeer geschikt als fietsstad. Eerder genoemde barrièrewerking veroorzaakt evenwel een hoge omrijdfactor[5] voor langzaam verkeer.
- Openbaarvervoersverbindingen zijn goed. Waarbij wordt opgemerkt dat er grote behoefte is aan snelle meer frequente verbinding met de Randstad. Ook de OV-verbinding met het oosten (Apeldoorn/Arnhem) kan beter met kortere reistijden.
- In de directe omgeving van de stad zijn aantrekkelijke gebieden te vinden, namelijk twee belangrijke Natura2000 gebieden (Veluwerandmeren en Veluwe). Dit is onmiskenbaar één van de sterke punten van Harderwijk als woonplaats. Dit geeft echter ook beperkingen. De beschermde status van deze gebieden maakt dat

[5] *De omrijdfactor is de verhouding tussen de hemelsbrede afstand tussen herkomst en bestemming en de werkelijke af te leggen afstand.*

eventuele gewenste ontwikkelingen (bv infrastructuur, woningbouw) moeilijker tot stand kunnen komen vanwege Europese wet- en regelgeving.

- Het percentage stedelijk groen ligt onder het landelijk gemiddelde. Dit wordt evenwel ruimschoots gecompenseerd met de ligging van Harderwijk tussen het omliggende natuurschoon.
- De prachtige historische binnenstad van Harderwijk met veel monumentale gebouwen is buiten de regio slechts beperkt bekend.
- In de gemeente is een behoorlijk aanbod aan voorzieningen voor eigen bewoners en bezoekers aanwezig.
- De kwaliteit van de openbare ruimte is divers: in de binnenstad en verschillende wijken is die kwaliteit goed maar op andere plekken laat die kwaliteit te wensen over, zoals: Zeebuurt, Groot Sypel, Stationsgebied, bedrijventerrein Sypel en delen van Stadsweiden.

Samenvattend staat Harderwijk er op zowel sociaal, economisch als ruimtelijk gebied redelijk goed voor, maar zijn er ook kansen en bedreigingen. Onder de noemer ontwikkelingen en trends wordt in het volgende hoofdstuk ingegaan op kansen en bedreigingen waar op geanticipeerd moet worden.

3 Ontwikkelingen

In het vorige hoofdstuk is de huidige situatie in het sociale, economisch en ruimtelijke domein beschreven. In dit hoofdstuk komen de relevante ontwikkelingen en trends aan de orde die de komende jaren van invloed zijn (of kunnen zijn) op Harderwijk. Ontwikkelingen die bestaand beleid beïnvloeden en ontwikkelingen die van invloed zijn op inhoudelijke keuzes die gemaakt worden. Voor deze structuurvisie worden de volgende groepen ontwikkelingen onderscheiden:

a. Demografische ontwikkelingen
Het gaat hier om de bevolkingsontwikkeling van Harderwijk: aantallen, samenstelling en kenmerken. Het is van belang om een beeld te hebben van ontwikkelingen als bevolkingsgroei, vergrijzing, dubbele vergrijzing, verjonging, afname huishoudensgrootte en toename heterogeniteit.

b. Sociaal-economische ontwikkelingen
Dit behelst ontwikkelingen rond werk en inkomen in brede zin. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld werkgelegenheid en werkloosheid, kenmerken beroepsbevolking, opleidingsniveau, (besteedbaar) inkomen, uitkeringen en participatie. Het gaat ook om het inschatten van de gevolgen van de crisis voor Harderwijk.

c. Maatschappelijke ontwikkelingen
Dit omvat ontwikkelingen die van invloed zijn op het functioneren van onze samenleving en op de onderlinge verhoudingen. Hierbij wordt aangesloten op een indeling van het Sociaal Cultureel Planbureau:
- individualisering
- informalisering
- informatisering
- intensivering

Deze ontwikkelingen zijn op het niveau van Harderwijk veelal niet kwantitatief te benoemen, maar geven wel richting aan de inhoud van het beleid, de relatie tussen overheid en burgers en aan de relaties tussen burgers onderling.

d. Beleidsontwikkelingen
Beleidsontwikkelingen op landelijk, provinciaal of regionaal niveau die van invloed zijn op de inhoud van het beleid en de uitvoering hiervan in Harderwijk. Hierbij kan het gaan om:
- Stelselwijzigingen
- Regionalisering, schaalvergroting
- Wetswijzigingen
- Nationale prioriteringen
- Europese richtlijnen

e. Duurzaamheidsontwikkelingen
Hier gaat het om bijvoorbeeld klimaatontwikkelingen en tekorten aan grondstoffen. Deze spelen zich af op mondiaal niveau, maar hebben in toenemende mate lokale consequenties of behoeven lokale oplossingen.

f. Lopende projecten
Van een andere orde als de bovengenoemde ontwikkelingen zijn de lopende projecten die op stapel staan of waarvan de uitvoering al is gestart (bijvoorbeeld Waterfront).

Hieronder staan de belangrijkste bevindingen op een rij. In het Achtergronddocument staan alle ontwikkelingen volledig beschreven.

3.1 Demografische ontwikkelingen

3.1.1 Bevolkingsgroei

Harderwijk blijft groeien, van ongeveer 45.000 inwoners nu tot ongeveer 54.000 inwoners in 2040. Deze groei van 9.000 inwoners is ruim 60% van de totale bevolkingsgroei in de regio. De analyse in het achtergronddocument ten behoeve van de gemeentelijke structuurvisie heeft uitgewezen dat in de periode van 2020 tot 2030, op basis van de huidige kennis en bevolkingsprognose van de provincie, behoefte is aan ca 1.900 woningen. Dit wordt bevestigd in onderzoek van ABF-research van maart 2011. Dit aantal is gelijk aan het aantal te realiseren woningen op al bekende bouwlocaties uit het gemeentelijke meerjarenprogramma woningbouw (categorie B + categorie C). Dat is exclusief sloop en vervangende nieuwbouw, want dat is bouwprogrammatisch neutraal. De reeds geplande capaciteit voor woningbouw na 2019 is totaal 1614 woningen.

De huidige onzekerheid op de woningmarkt is niet verdisconteerd in bovenstaande uiteenzetting. Aan-

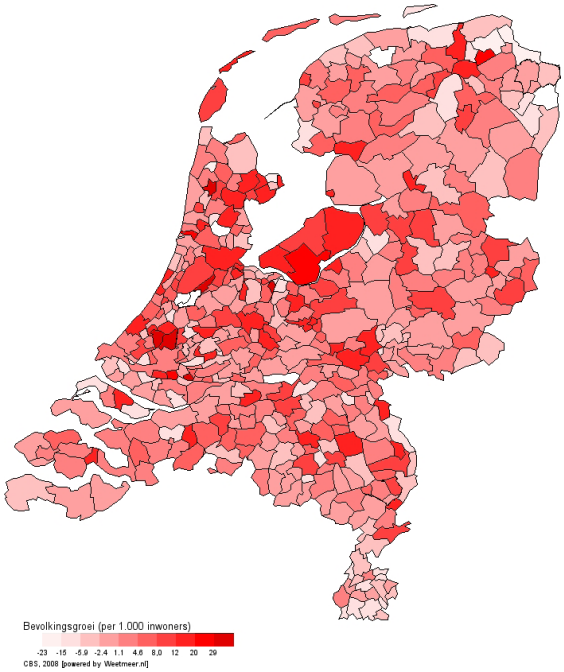

genomen wordt dat het effect van de malaise op de woningmarkt over de periode van 20 jaar hooguit een negatief effect op de woningbouwproductie zal hebben.

Dat betekent dat er in de komende jaren nauwelijks nieuwe bouwlocaties hoeven worden gezocht. Vanwege de huidige stagnatie in de nieuwbouw gaan we vooralsnog van uit dat er voldoende bouwlocaties beschikbaar zijn voor woningbouw tot 2030.

3.1.2 Vergrijzing en ontgroening

Het percentage ouderen groeit van 14% op dit moment (ruim 6.000 inwoners van 65+) naar 25% (ruim 13.500) van de totale bevolking in 2030. Er is duidelijk sprake van vergrijzing en een stijgend beroep op voorzieningen voor ouderen. De ontgroening is minder eenduidig. Het percentage 0-15 jarigen neemt licht af en stabiliseert vanaf 2030 (van bijna 8.400 in 2010 naar bijna 9.800 in 2040). Maar de komende 20 jaar zal het aantal jongeren in absolute zin licht blijven toenemen (en dus een in omvang vrijwel gelijkblijvend beroep doen op voorzieningen).

3.1.3 Huishoudensgroei

De woningvoorraad neemt tot 2030 met ongeveer een kwart toe (2010 circa 17.600 woningen - groei circa 4.400 woningen). De vergrijzing uit zich ook in de huishoudenssamenstelling. Met name de aantallen alleenstaanden en paren zonder kinderen zullen sterk in omvang toenemen. De voortgaande individualisering, ook door toenemende relatieontbinding, draagt bij aan met een daling van de gemiddelde huishoudensgrootte. Het aantal paren met kinderen, in Harderwijk nu nog de grootste groep, neemt de komende jaren nog toe, maar in mindere mate dan het aantal alleenstaanden en aantal paren zonder kinderen.

3.1.4 Gezondheid

In algemene zin is er ten aanzien van de gezondheidsthema's in Harderwijk sprake van een gemiddeld beeld. Dat wil zeggen dat er geen echte uitschieters zijn naar boven of naar beneden.
Voor een niet sterk verstedelijkte omgeving als Harderwijk lijkt 'gemiddeld' een wat lage score gerelateerd aan wat normaal is voor deze categorie.

3.2 Sociaal-economische ontwikkelingen

3.2.1 Meer/grotere groepen inactief op de arbeidsmarkt

Het percentage mensen dat in 2040 niet meer of nog niet participeert op de arbeidsmarkt zal, vooral door de vergrijzing, zijn toegenomen tot ruim 43%.

3.2.2 Onderwijs

Het onderwijs ziet zichzelf geconfronteerd met een steeds sterkere maatschappelijke vraag: er wordt een steeds groter beroep gedaan op inzet bij opvoedingstaken (bijvoorbeeld voorlichting over alcohol), bij de sociale samenhang in de buurt en begeleiding van zorgleerlingen. De invoering van de Wet Passend Onderwijs geeft de scholen een zorgplicht om passend onderwijs aan te bieden aan iedere leerling die zich aanmeldt. Terwijl de maatschappelijke vraag aan het onderwijs toeneemt, is er een afname in het aanbod van goed en gekwalificeerd onderwijspersoneel.

Een andere ontwikkeling is dat de levensbeschouwing van mensen steeds minder invloed heeft op de schoolkeuze terwijl de wetgeving nog uitgaat van een grote invloed hiervan.

Voor de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt geldt dat de scholen in het beroepsonderwijs zich steeds meer richten op specifieke sectoren (zoals zakelijke dienstverlening, zorg, toerisme en horeca). Scholen zoeken met werkgevers naar manieren om het onderwijs zo goed mogelijk op de praktijk te laten aansluiten.

3.2.3 Kwetsbare groepen

De naar verwachting langdurige gevolgen van de crisis (minder overheidsmiddelen, stagnerende economie en hooguit beperkte groei van de werkgelegenheid) leiden tot de zorg dat de groep mensen met een lage sociaal-economische status groter zal worden.

3.2.4 Luchthaven Lelystad

In de plannen van het kabinet wordt Lelystad Airport een belangrijke regionale luchthaven. De start- en landingsbaan wordt verlengd naar 2100 meter, zodat ook grotere vliegtuigen kunnen landen en opstijgen. Met deze uitbreiding worden lijndiensten naar Europese plaatsen mogelijk. Lelystad Airport mag doorgroeien naar circa 2 miljoen passagiers. Daarbij hoort ook een nieuwe luchtroutestructuur met aanvlieg- en uitvliegroutes.

3.2.5 Mobiliteit

Het totaal aantal verplaatsingen per auto is in 20 jaar toegenomen met ongeveer 30% waarvan de helft van de toename te maken heeft met woon/werk verplaatsingen. Daarnaast hebben vooral visites en recreatieve verplaatsingen een belangrijk aandeel in de toename.

3.2.6 Werkgelegenheid

De verdeling over de sectoren is sterk aan verandering onderhevig. De industriële sector blijft dalen, de zorgsector blijft groeien. Door internet verkopen staat de detailhandel onder druk. De marktomstandigheden voor detailhandel zijn structureel aan het veranderen. Dit heeft met meer te maken dan alleen de economische of financiële crisis. Een aantal ontwikkelingen maakt dat we rekening moeten houden met ingrijpende veranderingen in de winkelmarkt. Demografische ontwikkelingen, de groeiende rol van internet, groeiende schaalgroottes (steeds grotere maar minder winkels, meer filiaal en ketenbedrijven, minder omzet per m^2). Deze ontwikkelingen hebben ook gevolgen voor de ruimtelijke structuur van de sector. Kort gezegd is de verwachting dat er (per saldo) minder behoefte is aan fysieke winkels (in aantallen). In plaats van een groeimarkt wordt de detailhandel steeds meer een verdringingsmarkt. Sterke formules winnen de slag met de zwakkere en grotere winkels winnen het van de kleine, en ook de grote en sterke winkelgebieden winnen het van de kleine.

3.2.7 Nieuwe winkelen

De verkopen op internet nemen met 20 procent per jaar toe. Het aantal funshoppers daalt sterk, parkeertarieven stijgen en meer stadscentra worden moeilijk bereikbaar met de auto. Klanten kopen anders dan vroeger. Bewuster maar ook selectiever en ze zijn minder loyaal. De recessie maakt het er niet gemakkelijker op. Het is een kwestie van aanpassen om te overleven voor winkeliers, bedrijven en fabrikanten, want de klant dicteert de toekomst. Nieuwe technieken en faciliteiten bieden, maar vooral inspelen op de wensen van klanten wordt de uitdaging van de toekomst (Bron: Cor Molenaar, 2012).

3.2.8 Profilering

Steden groter dan 80.000 inwoners hebben door hun hogere voorzieningenaanbod een sterke aantrekkingskracht op woon- of vestigingsplaatszoekenden en consumenten. Voor Harderwijk zijn Apeldoorn, Zwolle, Amersfoort en Lelystad plaatsen waar rekening mee moet worden gehouden.

3.2.9 Financiële crisis

De bankencrisis, gevolgd door de financiële crisis en recentelijk de eurocrisis heeft grote gevolgen voor de samenleving. Het is direct merkbaar dat de

schulden zijn toegenomen en de overheid grote moeite heeft om het begrotingstekort niet verder te laten oplopen. De overheid (zowel rijk, provincie als gemeente) moet daarvoor flink bezuinigen. Door onzekerheid op de markt zijn financiële instellingen meer terughoudend en neemt de bereidheid om krediet te verstrekken aan het bedrijfsleven af. Wat de gevolgen op langere termijn zullen zijn is moeilijk te voorspellen, maar het is van belang de ontwikkelingen te volgen en flexibel in te spelen op gewijzigde omstandigheden.

3.3 Maatschappelijke ontwikkelingen

3.3.1 Individualisering

Het accent van ieders leven ligt steeds meer bij het individu zelf en op zelfontplooiing. Mensen gaan op een andere manier met elkaar om en er ontstaan nieuwe sociale verbanden. Deze traditiebreuk kan gevolgen hebben voor de grootte van huishoudens, eisen aan communicatie en informatie, de verhouding werk/privé, maar ook voor de behoefte aan flexibele regelgeving. De individualiseringstrend heeft onmiskenbaar grote gevolgen voor hoe onze samenleving functioneert en is ingericht. Ook de verhouding tussen overheid en burger is mede hierdoor sterk veranderd.

3.3.2 Informalisering

Het sociale netwerk is onder andere door een verbetering in de welvaart informeler geworden. De verschillen in opleidingsniveau van mensen zijn kleiner geworden, worden minder bepaald door stand, verstand en welstand en meer bepaald door persoonlijke voorkeuren. Daarnaast zorgt informalisering voor een minder strikte scheiding tussen privé en openbaar, thuis en werk, en tussen vrije tijd en arbeid. De overheid als ‘formalist’ heeft het zwaar bij deze trend. Een teveel aan formalisering vertraagt het maatschappelijke en economische leven, een te weinig kan via het mechanisme van gedogen leiden tot het aanvaarden van uiteindelijk onaanvaardbare ontwikkelingen of risico’s.

3.3.3 Informatisering

Nederland behoort tot de meest geïnformatiseerde landen ter wereld. Informatisering versterkt de individualisering, maar helpt ook om de nadelige effecten van individualisering op te lossen (virtuele gemeenschappen, gebruik van sociale media).
Het Nieuwe Werken (HNW) is een visie waarbij recente ontwikkelingen in de informatietechnologie als aanjager gelden voor een betere inrichting en bestuur van het kenniswerk. Het gaat om vernieuwing van de fysieke werkplek, de organisatiestructuur en -cultuur, de managementstijl en niet te vergeten de mentaliteit van de kenniswerker en zijn manager.” (Dik Bijl, Het Nieuwe Werken 2007). Thuiswerken als onderdeel van het nieuwe werken vormt steeds vaker een goed alternatief waardoor werken steeds minder plaatsafhankelijk wordt en makkelijker te combineren wordt met zorgtaken. Dit heeft ook effect op de behoefte aan kantoorruimte die door het thuiswerken en door flexibele werkplekken kleiner wordt.

Informatisering heeft ook een grote invloed op consumptiegedrag. Als gevolg daarvan nemen internetaankopen snel toe. De gevolgen van aankoopgedrag zijn nog moeilijk voorspelbaar maar zal zeker invloed hebben op de samenstelling van het winkelaanbod in steden.

3.3.4 Intensivering

Intensivering doelt op een versterking van de beleveniseconomie en kan gezien worden als een proces van culturele verandering. Mensen willen veel ‘beleven’. Dit vertaalt zich onder andere in een sterke behoefte aan evenementen en een breed aanbod aan recreatieve voorzieningen.

De vergrijzing werkt een toenemende behoefte aan recreatieve voorzieningen in de hand. De groei van de vrijetijdsindustrie is al geruime tijd gaande en groeit gestadig. Zoals eerder al is aangegeven zal deze sector de komende jaren fors blijven groeien. Onderzoek wijst uit dat mensen in plaats van een belevenis ook steeds meer hechten aan betekenis: de overgang van een beleveniseconomie naar een betekeniseconomie.

3.4 Beleidsmatige ontwikkelingen

3.4.1 Decentralisatie van taken

De afgelopen decennia worden steeds meer taken gedecentraliseerd van het rijk naar andere overheden en met name de gemeenten. Gemeenten hebben direct contact met de burger, zitten dichter op de problematiek en kunnen veel meer maatwerk leveren. De komende jaren krijgen gemeenten te maken met decentralisatie van taken uit de AWBZ en de jeugdzorg. Een andere mogelijke ingrijpende wijziging is de invoering van de Wet werken naar vermogen (Wwnv), waar één regeling voor de onderkant van de arbeidsmarkt wordt geïntroduceerd. Deze drie ontwikkelingen zullen gepaard gaan met bezuinigingen omdat de rijksoverheid verwacht dat gemeenten het beleid efficiënter uit kunnen voeren. De voorbereidingen van deze decentralisaties en invoering van de Wwnv vinden plaats terwijl er nog veel onzekerheid is over de exacte bezuinigingen en de exacte inhoud van de wetsvoorstellen. Zo wordt de Wwnv door het vallen van het kabinet Rutte naar verwachting pas ingevoerd in 2013/2014. Ook de besluitvorming over het wetsvoorstel voor de decentralisatie van de AWBZ loopt nog (april 2012), terwijl nieuwe aanvragen en herindicaties vanaf 1 januari 2013 al bij de gemeenten dienen plaats te vinden.

3.4.2 Burgerschap en overheid

De rolverdeling tussen overheid, maatschappelijk middenveld en burgers zal sterk wijzigen. De overheid trekt zich steeds meer terug en de verzorgingsstaat wordt op een andere manier ingericht. Deze terugtrekkende overheid rekent erop dat de burger opnieuw haar verantwoordelijkheid neemt en meer gaat zorgen voor zichzelf, zijn naaste en zijn omgeving. Dit speelt zich af op het gebied van de sociale zekerheid (zoals bij de mogelijke invoering van de Wet werken naar vermogen), maar ook bij maatschappelijke ondersteuning en de zorgsector (zoals bij de mogelijke decentralisatie van taken vanuit de AWBZ naar de WMO en de transitie van de jeugdzorg).

3.4.3 Van regio tot buurt

Het gemeentelijk niveau is niet altijd het meest optimale niveau om beleid op te organiseren en uit te voeren. Enerzijds is er sprake van een toenemende regionalisering en vragen beleidsmatige vraagstukken om een bovenlokale benadering. Anderzijds is er steeds meer behoefte en noodzaak om meer dichtbij de burger, in de wijken en buurten te opereren. Dit vraagt ook van de gemeente als bestuurlijk en organisatorisch gremium een andere manier van werken.

3.4.4 Partnerschap

Zowel in het ruimtelijk, als in het sociale en het economische domein vraagt de huidige samenleving om nieuwe vormen van samenwerking. De complexiteit van de vraagstukken waar we voor staan, maar ook het ontbreken van voldoende middelen (geld, invloed) bij één partij maken dat er altijd sprake zal moeten zijn van partnerschappen. Dit vraagt ook om een andere rol van de gemeente waarbij zij soms regisseert, soms faciliteert en soms partijen tot elkaar brengt.

3.5 Duurzaamheidsontwikkelingen

3.5.1 Klimaat

De verwachting is dat we ten gevolge van de klimaatverandering vaker te maken krijgen met extremere weersomstandigheden. Meer neerslag in een kortere periode betekent dat een grotere piekbelasting van regionale en stedelijke watersystemen. Ook worden de rioleringsstelsels zwaarder belast. Het gaat hierbij om klimaatadaptie en het vergroten van waterbergend vermogen in de openbare ruimte of het accepteren van toename van schaal/frequentie van wateroverlast maar aan de andere kant ook kans op droogte en hittestress (verkoeling door

groen en water in de openbare ruimte). Een ander indirect effect van klimaatverandering is stijging en grotere variatie van het waterpeil in de Veluwe Randmeren en de grondwaterniveaus.

3.5.2 Ecologie

Een veranderend klimaat heeft ook gevolgen voor de ecologie. Voorbeelden daarvan zijn de migratie van soorten als de eikenprocessierups naar Nederland, de sterke algenbloei in extreme warme perioden in de Randmeren met gevolgen voor de zwemwaterkwaliteit en toenemende risico's op bosbranden met alle ecologische gevolgen van dien.

3.5.3 Energieprijzen/Grondstoffen

Energieprijzen zijn de laatste decennia flink gestegen. De kosten van het wonen en vervoeren worden meer dan ooit bepaald door de energie. Evenals autogebruik zal de consument bij de aanschaf van een woning steeds vaker kijken naar het totaal van de kosten, dat wil zeggen naast de aanschaf en financiering ook naar de gebruikslasten. Daaruit volgt ook een toenemende belangstelling voor duurzaam bouwen. Ook voor vervoersdoeleinden wordt steeds vaker door de consument gekozen voor (deels) elektrisch vervoer zowel bij autoverkeer als bij scooter en fietsgebruik.

3.6 Lopende projecten

Tot 2020 zijn binnen de gemeente al veel projecten gepland. In het Achtergronddocument staat een opsomming van deze projecten. Lopende projecten worden benoemd in respectievelijk de uitvoeringsparagraaf (hoofdstuk 6) en de uitvoeringsagenda (hoofdstuk 7). Deze lijst is overgenomen uit het Structuurplan Harderwijk 2020 en waar nodig geactualiseerd. Voorlopig is er nog geen aanleiding om deze projecten te stoppen. In de realisatieparagraaf wordt verder toegelicht welke gebieden hoog- of laagdynamisch zijn. Ook worden daarin enkele gebieden benoemd als studiegebied.

Nu duidelijk is hoe Harderwijk er bij staat en met welke ontwikkelingen rekening moet worden gehouden, wordt in het volgende hoofdstuk per domein (sociaal, economie en ruimte) gedefinieerd welke kwaliteit gewenst is.

4 De kwaliteit van Harderwijk in 2031

In dit hoofdstuk komt per pijler (sociaal, economisch, ruimtelijk) de gewenste kwaliteit aan de orde. De ambitie verwoordt in het scenario “Verdiepen waarbij Harderwijk zich inzet voor een aansprekende regionale agenda” uit de Stadsvisie 2031 is het uitgangspunt. In het achtergronddocument is een uitgebreide analyse te vinden die leidt tot de in dit hoofdstuk beschreven gewenste kwaliteit.

4.1 Gewenste sociale kwaliteit

In het verdiepingsscenario van de stadsvisie wordt het doel met betrekking tot maatschappelijke voorzieningen omschreven als: ‘van Harderwijk in 2031 een stad met een kwalitatief hoogwaardig voorzieningenniveau op het gebied van sport, cultuur onderwijs, zorg en welzijn te maken’.

In deze structuurvisie is het begrip sociale kwaliteit (H2) geïntroduceerd waarmee vanuit een breder perspectief gekeken wordt naar het sociale domein. Het algemene doel voor Harderwijk tot 2031 is te omschrijven als het behouden, doorontwikkelen en versterken van de sociale kwaliteit van de gemeente, oftewel: *‘er gezamenlijk voor zorgen dat burgers voor zover mogelijk optimaal in staat zijn om deel te nemen aan het sociale en economische leven, onder condities die hun welbevinden en individuele kwaliteiten stimuleren waarbij eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid uitgangspunt zijn’*

Deze algemene doelbeschrijving is concreter te maken door aan te geven welke onderdelen bepalend zijn voor de sociale kwaliteit en waar door de gemeente Harderwijk, haar partners en de inwoners aan gewerkt moet worden om deze op niveau te houden. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Het individuele niveau: zelfredzaamheid
- Het collectieve niveau: sterkere Harderwijker gemeenschap
- De overheid als partner: meer samen
- De sociale infrastructuur/voorzieningen verbeteren

4.1.1 Individueel niveau: hogere zelfredzaamheid Harderwijkers en Hierdenaren

Het gaat hier om de mate waarin burgers in staat zijn om deel te nemen aan het sociale en economische leven in Harderwijk. Dit heeft betrekking op kenmerken en mogelijkheden van de burger waardoor deze in staat is zijn rol in de samenleving te vervullen (opleidingsniveau, inkomenspositie, beroepsvaardigheden, sociale capaciteiten, maar ook eventuele beperkingen).

Doelstellingen hierbij zijn:

- **Iedereen die kan, moet (kunnen) meedoen.** ‘Meedoen’ in de samenleving krijgt op heel verschillende manieren vorm. Het gaat over betaald werk, maar ook over vrijwilligerswerk, contacten met anderen en deelname aan sociale netwerken (zoals het verenigingsleven) Uitgaande van wat mensen kunnen is het streven om mensen te bewegen tot een zo groot mogelijke participatie in de maatschappij door passende arbeid. Hiervoor wordt een activerend arbeidsmarktbeleid ontwikkeld. Voor mensen die niet behoren tot de beroepsbevolking gaat het om andere vormen van maatschappelijke participatie in het verenigingsleven, als vrijwilliger of als mantelzorger. Daarnaast gaat het om het mogelijk maken van participatie (het kunnen meedoen) van kwetsbare inwoners, die bijvoorbeeld te maken hebben met lichamelijke/psychische beperkingen, verstandelijke beperkingen, chronisch zieken. Maar ook om bijvoorbeeld ouderen die te maken krijgen met gezondheidsproblemen of inperking van hun sociale netwerk, gezinnen die behoefte hebben aan ondersteuning bij de opvoeding of inwoners met een taalachterstand. De gemeente ondersteunt hen, uitgaande van het stimuleren van de eigen mogelijkheden van mensen en hulp vanuit sociale netwerken (familie, vrienden, buurt, vrijwilligerswerk, sportverenigingen).
- **Vermijden dat mensen in een kwetsbare positie terechtkomen.** Om te voorkomen dat er problemen ontstaan bij mensen, en dat individuen of groepen in de problemen komen of er in terugvallen wordt op meerdere terreinen een effectief preventief beleid ontwikkeld. Speciale aandacht is nodig voor de zorg- en welzijns-

vraag als gevolg van de demografische en sociaaleconomische ontwikkelingen. Het aantal ouderen in Harderwijk neemt aanzienlijk toe. Dat betekent dat er meer vraag voor ondersteuning en (medische) verzorging zal komen.
- **Bieden van een vangnet voor de meest kwetsbare groepen.** De gemeente creëert een vangnet om de meest kwetsbare burgers te ondersteunen en uitsluiting en isolement te voorkomen. Hier gaat het om de mensen die de regie over hun leven zijn kwijtgeraakt. Ook binnen het vangnet wordt ernaar gestreefd om hen de regie weer terug te geven en mee de toen aan het dagelijks leven.

4.1.2 Collectief niveau: sterkere gemeenschap in Harderwijk en Hierden

Het kunnen deelnemen aan het sociaal en economisch leven heeft ook te maken met de mogelijkheden die er zijn om mee te doen. Het gaat om de betrokkenheid van mensen onderling, bij maatschappelijke organisaties en bij andere sociale verbanden en bij de samenleving als geheel. Dus om de mate waarin mensen participeren, deelnemen op diverse terreinen van de samenleving (economisch, politiek, formeel maatschappelijk en informeel sociaal).

Doelstellingen hierbij zijn:
- **Een sterke Harderwijker en Hierdense samenleving**. Door te investeren in het ontstaan en voortbestaan van actieve sociale netwerken, o.a. door het ondersteunen van het rijke verenigingsleven (onder andere sport, cultuur) in Harderwijk, maar ook door samen met de verenigingen te kijken wat zij nog meer kunnen doen.
- **Mensen die mensen ondersteunen.** Vrijwilligers en mantelzorgers spelen een steeds belangrijkere rol om tegemoet te komen aan de toenemende vraag naar welzijn en zorg in Harderwijk die niet meer door de overheid of maatschappelijke partners geleverd wordt. Dit vraagt om een grotere groep die daartoe bereid is, maar ook een groep die hierop toegerust is. Naast het activeren en werven om in Harderwijk deze groep te vergroten gaat het dus ook om scholing, kennis en vaardigheden.

4.1.3 De overheid als partner: samen verantwoordelijk

Een belangrijk aspect is de relatie tussen (groepen) burgers en overheid(sinstanties) en die tussen de overheid en maatschappelijke partners. In dit kader is de ‘terugtrekkende’ overheid van belang. Mede door de bezuinigingen heeft de gemeente Harderwijk minder mogelijkheden om zelf initiatieven te nemen en met een financiële impuls veel sturing te geven. Andere partijen zullen in toenemende mate een rol moeten gaan spelen.

Doelstellingen hierbij zijn:
- **Zorgvuldig terugtrekkende overheid**. Het terugtrekken van de gemeente op beleidsterreinen kan alleen plaats vinden als dat verantwoord gebeurt waardoor er geen onherstelbare ‘schade’ ontstaat. Dat betekent dat na het maken van harde en pijnlijke keuzes bezien moet worden hoe, door middel van een geleidelijk en zorgvuldig proces, wegvallende taken door andere instellingen, verenigingen en/of vrijwilligers kunnen worden overgenomen.
- **Actief werken aan nieuwe allianties.** Op meerdere terreinen zullen nieuwe samenwerkingsverbanden opgestart worden om gezamenlijk een basiskwaliteit te kunnen leveren. Kernbegrippen zijn activeren van het middenveld, faciliterende welzijnsinstellingen, samenhang in hulpverlening, adaptieve overheid, enzovoorts. Van belang hierbij is dat er ruimte geboden wordt aan nieuwe initiatieven en creatief ondernemerschap (niet alles institutionaliseren).
- **Gemeente dicht bij de bewoners.** Een terugtrekkende overheid betekent niet dat de afstand tussen gemeente en bewoners vergroot wordt. Burgers, bedrijven en instellingen in Harderwijk kunnen erop vertrouwen dat de gemeente zich richt op datgene wat de samenleving van haar verlangt, op de kwaliteit van de door haar geleverde producten en diensten en de prestaties die zij daarvoor moeten leveren. Ondanks een kleinere overheid moet zij problemen in de samenleving signaleren en een platform bieden voor verschillende instellingen en organisaties om effectief gezamenlijk te werken aan deze problemen zoals het verbeteren van de leefbaarheid.

Ten aanzien van het gewenste voorzieningenniveau is het dus niet altijd de gemeente die de voorzieningen regelt. Als de wetgever een verantwoordelijkheid bij de gemeente neerlegt kunnen maatwerkafspraken gemaakt worden over de uitvoering van een gemeentelijke plicht door een andere instelling, zoals bijvoorbeeld bij doordecentralisatie van de huisvesting van het voortgezet onderwijs. Dit impliceert een bepaald risico, er is dan ook vertrouwen nodig om taken door anderen te laten uitvoeren. De terugtrekkende overheid is geen doel op zich, afhankelijk van de omstandigheden worden zorgvuldige keuzes gemaakt.

4.1.4 Meer sociale infrastructuur/voorzieningen: compact en dichtbij

In de definitie van sociale kwaliteit wordt ook gesproken over 'condities die hun welbevinden en individuele kwaliteiten stimuleren'. Deze condities zijn te zien als de sociale infrastructuur, het geheel aan voorzieningen in Harderwijk. De gemeente treedt hier stimulerend en faciliterend op maar betrekt ook nadrukkelijk andere maatschappelijke organisaties en burgers bij de uitvoering en exploitatie.

Doelstellingen hierbij zijn:

- **Afstemming van vraag en aanbod en flexibiliteit.** Er moet een passend aanbod van voorzieningen komen dat is afgestemd op de wisselende vraag vanuit de samenleving. Hierbij gaat het zowel om nieuwe en flexibele zorgconcepten (levensloopbestendig) als om nieuwe vormen van huisvesting. Hoe vraag en aanbod zich in de komende jaren zullen ontwikkelen is niet exact aan te geven. Aangenomen wordt dat de vraag sterk en snel verandert. Dit vraagt om maximale flexibiliteit (fysiek, functioneel, juridisch, organisatorisch) bij de bouw en renovatie van gebouwen en accommodaties. Maar ook om realisatie van een beter systeem van afstemmen van vraag en aanbod (voorkom bijvoorbeeld dat schoollokalen 's avonds leeg staan terwijl een koor een oefenruimte zoekt).
- **Sterke wijken en buurten.** Ontmoetingsmogelijkheden in de wijken en buurten zijn nodig omdat deze in belangrijke mate bijdrage aan de integratie, de leefbaarheid en de kwaliteit van de wijk. Waar mensen elkaar kunnen ontmoeten kan begrip en tolerantie ontstaan en kan van elkaar worden geleerd. Deze voorzieningen dienen laagdrempelig, dichtbij en veilig te zijn.

4.2 Gewenste economische kwaliteit

In het verdiepingsscenario van de Stadsvisie wordt het doel met betrekking tot de economie omschreven als: *'de economische structuur in 2031 te versterken waarbij het dan gaat om groei van de werkgelegenheid, het verbeteren van het vestigingsklimaat voor bedrijven en de bereikbaarheid en het versterken van het economisch profiel'.*

In de structuurvisie is het begrip economische kwaliteit geïntroduceerd waarmee wordt gekeken naar het economische domein. Het algemene doel voor 2031 is te omschrijven als: Het behouden, doorontwikkelen en versterken van de economische kwaliteit van de gemeente. Dit is onder te verdelen in: de mate waarin burgers in staat zijn om passend werk te vinden (werkgelegenheid), de mate waarin ondernemingen in staat worden gesteld zich te ontwikkelen (werklocaties en bereikbaarheid) en potenties te benutten (profilering).

Deze algemene doelbeschrijving is concreter te maken door aan te geven welke onderdelen bepalend zijn voor de economische kwaliteit en waar dus aan gewerkt moet worden om deze op niveau te houden. De economische kwaliteit in een stad bestaat uit vier elementen:

4.2.1 Harderwijk is de werkgenerator van de regio

Het gaat hier om het bieden van voldoende werkgelegenheid voor de Harderwijker beroepsbevolking. Omdat Harderwijk een economische centrumpositie vervult, is het ook van belang om voor (een

deel van) de regionale werkgelegenheid te zorgen. Het gaat daarbij om de totale omvang van de huidige werkgelegenheid en de mate waarin de werkgelegenheid ook in de toekomst aanwezig zal zijn. Daarnaast gaat het ook om de kwaliteit van die werkgelegenheid. Het aanbod van werk moet passen bij het opleidingsniveau van de Harderwijker beroepsbevolking. Omdat het gemiddelde opleidingsniveau van de Harderwijker beroepsbevolking relatief laag is, moet ook worden gezocht naar mogelijkheden om door middel van het stimuleren van werkgelegenheid voor midden- en hoger opgeleiden te sturen in het gemiddelde opleidingsniveau van de beroepsbevolking.

Doelstellingen hierbij zijn:
- **Groei van de totale werkgelegenheid.** De werkgelegenheid houdt minimaal gelijke tred met de bevolkingsaanwas.
- **Hoger gemiddelde opleidingsniveau.** Een gemiddeld hoger opleidingsniveau draagt bij aan meer economische spin-off voor de lokale economie. Met name de creatieve klasse is ondervertegenwoordigd in de gemeente.
- **Versterking van de centrumpositie van Harderwijk in de regio.** Een versterking van Harderwijk als economische trekker van de regio verhoogt de kracht van Harderwijk als economische motor van de regio.

4.2.2 Het is goed ondernemen in Harderwijk

Bij werklocaties gaat het om de kwaliteit van de aanwezige werklocaties, de ontwikkelingsmogelijkheden die bedrijven nu en in de toekomst hebben en de mogelijkheden van samenwerking met andere aanwezige bedrijven, kennisinstellingen en overheden (clustervoordelen).

Doelstellingen hierbij zijn:
- **Ontwikkeling naar kwalitatief sterkere en gevarieerde werklocaties in Harderwijk. Harderwijk kent veel verschillende werklocaties.** Onderscheiden worden bedrijventerreinen, kantoorlocaties, (wijk)winkelcentra en locaties voor maatschappelijke voorzieningen. Werklandschappen en woon/werkcombinaties waar in aangewezen gebieden combinaties van verschillende functies juist mogelijk worden gemaakt krijgen speciale aandacht. Al deze locaties dienen op voor de handliggende plekken met voldoende zichtbaarheid, bereikbaarheid en uitstraling voorhanden te zijn.
- **De dienstverlening aan bedrijven en instellingen optimaliseren**. De gemeente zet zich in om bedrijven en instellingen zo goed mogelijk te

laten functioneren waarbij het uiteindelijke doel een goed voorzieningenniveau en voldoende werkgelegenheid is.
- **Flexibiliteit voorop**. Om ondernemers zo goed mogelijk van dienst te zijn en om kansen te benutten die zich voordoen, wordt zo flexibel mogelijk omgegaan met wensen van ondernemers. Uiteraard blijven belangen van omwonenden en belanghebbende daarbij gewaarborgd.
- **Versterking binnenstad en wijkwinkelstructuur.** De belangrijkste conclusie van de nieuwe Detailhandelsvisie 2020 voor Harderwijk is dat Harderwijk het meest gediend is bij een primaat op versterking van de binnenstad als het gaat om het verwezenlijken van de regionale ambitie en om versterking van de huidige wijkwinkelstructuur als het gaat om de lokale ambitie.

4.2.3 Bereikbaarheid van Harderwijk

Het gaat hierbij om de fysieke bereikbaarheid van Harderwijker werklocaties enerzijds en de bereikbaarheid van banen voor Harderwijkers anderzijds.

Doelstellingen hierbij zijn:
- **Optimale bereikbaarheid van werklocaties.** Het centrale doel is om Harderwijk (in de regio als geheel) in brede zin beter, duurzaam en veilig bereikbaar te maken en te houden voor alle vervoerssoorten: gemotoriseerd verkeer, fietsverkeer, openbaar vervoer en vervoer over water (conform de 'Stadsvisie'). Ook de ontwikkeling van de digitale bereikbaarheid met breedband en glasvezel past hier bij.
- **Optimale bereikbaarheid van banen.** Het gaat hier om het aantal banen dat door Harderwijkers bereikt kan worden in een reistijd van maximaal 30 minuten. Dit aantal wordt verhoogd door het aantal banen in de regio te laten groeien en door de reistijd met andere economische regio's (waaronder de Randstad) te verlagen.

4.2.4 Sterke punten van de Harderwijkse economie

Tenslotte wordt de economische kwaliteit van een stad ook gekenmerkt door de dynamiek, openheid en innovatiekracht in de stedelijke economie als totaal. Innovatie en openheid zijn minder goed uit te drukken in cijfers. In het streven naar een duidelijker economisch profiel van Harderwijk wordt aangesloten bij de aanwezige kwaliteiten van de gemeente en de regio. In de regionale visie wordt die regio geafficheerd als 'Carevalley'. Zorg voor 'people, planet en profit' is daarin het uitgangspunt. In aansluiting daarop wordt voor Harderwijk gestreefd naar een profiel van de economie waarbij zorg en recreatie speerpunten zijn.

Doelstellingen hierbij zijn:
- **Dynamiek, innovatie en openheid tot stand brengen door samenwerking van bedrijven, kennisinstellingen en overheden.** Nieuwe initiatieven tot stand brengen door het samenwerken van instellingen te bevorderen en bedrijven prikkelen tot nieuwe investeringen.
- **Profilering van de Harderwijker economie**. Door een duidelijk economisch profiel met de speerpunten recreatie en zorg neemt Harderwijk een voortrekkersrol in de regio en geeft ook uitvoering aan de door de regio vastgestelde Carevalley-visie. Ook het regionaal bedrijventerrein speelt hierin een belangrijke rol als opvang voor bedrijvigheid uit de regio die uit haar jasje groeit en hier een plaats kan krijgen.

4.3 Gewenste ruimtelijke kwaliteit

In het verdiepingsscenario van de stadsvisie wordt het doel met betrekking tot het woonklimaat beschreven als: *'het scheppen van een aantrekkelijk woonklimaat door het in stand houden en realiseren van een zeer gedifferentieerd aanbod in woonmilieus voor alle doelgroepen'.*

Dit doel hangt nauw samen met een goede ruimtelijke kwaliteit van het gebied. Ruimtelijke ordening kan worden omschreven als het bewust ingrijpen in de ruimtelijke orde via fysieke maatregelen en regelgeving om ruimtelijke kwaliteit te behouden en daar waar mogelijk te verbeteren. Hieruit is de ruimtelijke kwaliteit te omschrijven als: een optimalisatie van de gebruikswaarde, de belevingswaarde en de toekomstwaarde van de fysieke ruimte.

4.3.1 Zorgvuldig ruimtegebruik in Harderwijk

Bij zorgvuldig ruimtegebruik gaat het om de claims die verschillende functies op de beperkte ruimte leg-

gen, zoals bijvoorbeeld wonen, werken, verkeer, verblijven, recreëren, agrarisch en natuur. Het is van belang deze functies een goede plek te geven of te laten behouden. Een goede ruimtelijke ordening is daarmee bepalend voor de gebruikswaarde van de ruimte.

Doelstellingen hierbij zijn voor:

- **Wonen:** Er wordt enerzijds gebouwd voor de behoefte door het scheppen van een buitengewoon aantrekkelijk woonklimaat door het in stand houden en realiseren van een gedifferentieerd aanbod in woonmilieus voor alle doelgroepen. Daarnaast wordt er gebouwd voor de stad: Daarbij moet worden gedacht aan het creëren van extra woningaanbod voor mensen met hogere inkomens én woningen waarmee de creatieve klasse kan worden aangetrokken zoals bijvoorbeeld woon/werkcombinaties, (collectief) particulier opdrachtgeverschap eventueel in combinatie met welstandsvrij bouwen en creëren van woonoplossingen in bestaande behoudenswaardige of monumentale objecten.
- **Werken**: ruimte bieden aan alle vormen van werkgelegenheid, enerzijds geclusterd in bedrijventerreinen, kantoorlocaties, (wijk)winkelcentra en locaties voor maatschappelijke voorzieningen, anderzijds op aangewezen locaties waar juist combinaties van functies gestimuleerd worden in zogenaamde werklandschappen of woon/werkgebieden langs de hoofdinfrastructuur.
- **Verkeer**: Harderwijk goed, duurzaam en veilig bereikbaar maken en houden voor alle verkeerssoorten waarbij onderscheid wordt gemaakt in stromen, ontsluiten en verblijven. Doorgaand verkeer wordt zoveel mogelijk geweerd uit de bebouwde omgeving. Het streven is gericht op een verkeerssysteem met een zo laag mogelijk aantal ongevallen. Daarvoor wordt ingezet op een scheiding tussen fiets en gemotoriseerd verkeer of bij gelijkvloerse kruisingen snelheidsremmende maatregelen. Bestemmingen zijn goed bereikbaar maar de auto is ‘te gast’.
- **Voorzieningen**: een breed multifunctioneel voorzieningenniveau realiseren en in stand houden dat is afgestemd op de regionale centrumpositie van Harderwijk.
- **Sport en cultuur:** het bevorderen van meer sport- en culturele voorzieningen omdat door meer vrije tijd is er een groeiende behoefte aan besteding van vrije tijd, met name in culturele- en sportieve activiteiten.
- **Recreatie en toerisme**: de kwaliteiten van Harderwijk - historie, natuur en water - beter benutten in de vrijetijdssector voor zowel de dag- als de verblijfsrecreatie.
- **Groen, water en landschap**: het groen/blauwe karakter van de regio met Harderwijk als centrum in breed perspectief benoemen en inrichten. Dat wil zeggen dat beide Natura2000 gebieden met elkaar verbonden worden door in het buitengebied van de regio Noord Veluwe (nieuwe) verbindingen te leggen. Daarvoor moeten de nog aanwezige waarden en verdwenen elementen weer hersteld en/of versterkt worden. In dit buitengebied is van oudsher juist de samenhang van groen en water aanwezig en komt nog steeds tot uiting. Als dat in ere hersteld wordt, ontstaat een prachtige natuurlijke en cultuurhistorisch verantwoorde overgang van groen (Veluwe) naar blauw (Randmeren), die het waard kan zijn om ‘Park VeluweRandmeer’ te heten. Natuurlijke verbindingszones versterken en/of herstellen met oog voor de ontstaansgeschiedenis.
- **Openbaar groen**: Het is van belang dat er een robuuste hoofdgroenstructuur, zonodig gecombineerd met water, in de stad aanwezig is, die goed bestand is tegen de dynamiek van de stad en daarmee duurzaam verankerd is. De samenhang stad-landschap wordt hierin versterkt. Openbaar groen, maar ook water is multifunctioneel. Groen en water structureren, geleden en verfraaien de stad en zorgen voor herkenbaarheid. Het openbaar groen en water hebben een belangrijke recreatieve betekenis, in stadspar-

ken, zoals bijvoorbeeld het te realiseren stadspark Groot Sypel met ruimte voor lokale evenementen. Maar ook op wijk- en buurtniveau. Het groen herbergt onder andere verblijfs-, speel- en sportplekken, wadi's, en hondenuitlaatplekken en zorgt bijvoorbeeld voor aantrekkelijke wandel- en fietsroutes. Ook heeft groen een functie in de begeleiding van de hoofdverkeers-structuur.

- Water: water is medesturend in ruimtelijke plannen waarbij het watersysteem:
  - voldoende robuust moet zijn om problemen ten gevolge van de klimaatverandering op te kunnen vangen;
  - ecologische systemen in het stedelijk water voldoende kansen heeft;
  - kindveiligheid bij de inrichting voldoende aandacht krijgt.

  De gemeente heeft daarnaast een wettelijk zorgplicht voor de inzameling en het transport van stedelijk afvalwater en overtollig hemel- en grondwater. Primair ter bescherming van de volksgezondheid en milieu; secundair met het oog op een gewenst comfortniveau. Behoudens Hierdense Poort, zone langs HEN wateren[6] (Hierdensebeek) en Crescent vijver geldt er geen zoekgebied voor waterberging in gemeente Harderwijk (waterbergende compensatie voor buitendijkse ontwikkeling Waterfront is met vaststelling van Nationaal Waterplan 2010 komen te vervallen).
- Milieu: De milieuaspecten geluid, bodem, externe veiligheid, straling, lucht en geur hebben een medesturende invloed op de ruimtelijke ordening. Het aantal inwoners van de stad dat, als gevolg van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, hinder ondervindt boven de wettelijke normen van één van deze aspecten mag in beginsel niet toenemen. In de milieueffectrapportage behorend bij deze visie wordt van een aantal gebieden onderzocht wat de milieueffecten van mogelijk geschikte functies zijn. Op basis van het milieueffectrapport (MER) kunnen gebieden wellicht op de lange termijn worden getransformeerd naar meer geschikte functies.

4.3.2 Harderwijk, om trots op te zijn

Het gaat hier om het waarborgen en waar mogelijk vergroten van de leefbaarheid, aantrekkelijkheid en veiligheid in de gemeente. Deze aspecten zijn van wezenlijk belang voor de beleving van de ruimte.

Leefbaarheid hangt samen met een prettige, gezonde en veilige woon-, werk- en leefomgeving. Gemeentelijk beleid is er op gericht om te zorgen voor:

- een goed woon- en leefmilieu buiten de woning of werkplek (een goede lucht-, water- en bodemkwaliteit, geen overschrijding van geluidsnormen en normen voor externe veiligheid);
- een hygiënische leefomgeving (inzameling en afvoer afvalwater en vast afval)
- voldoende ontwateringsdiepte;
- voor de aan de grond gegeven bestemming;
- een openbare ruimte die uitnodigt tot een actieve levensstijl, tot meedoen van alle bewoners in de buurt, de wijken en de stad;
- een zo hoog mogelijke beeldkwaliteit te realiseren en in stand te houden;
- woningen en de directe omgeving van woningen worden zo aantrekkelijk mogelijk vorm gegeven en voldoen minimaal aan de welstandseisen;
- fysieke kenmerken van de woon- en werkomgeving zijn van belang zoals: versterking van de beeldende kwaliteit van openbare ruimten, cultureel erfgoed, cultuurhistorische waarden, eigenheid en identiteit, architectuur & stedebouw en openbare ruimte zijn medebepalend bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt expliciet aan deze facetten aandacht besteed.

[6] *water van het hoogst ecologische niveau. Het benadert de meest een natuurlijke situatie. De provincie wil die ecologische waarde beschermen en eventuele negatieve beïnvloeding terugdringen.*

Veiligheid heeft te maken enerzijds met het creëren van gezonde en veilige (verkeers)situaties en anderzijds met het 'veiligheidsgevoel'.

- een goed woon- en leefmilieu in de woning of op de werkplek (gezondheidsaspecten zoals bijvoorbeeld ventilatiemogelijkheden van de woning/werkruimte, de aanwezigheid van een tuin/ontspanningsplek, mogelijkheden om te ontspannen en te recreëren, enzovoorts);
- (verkeers)veiligheid (bijvoorbeeld in het verkeer of in en om huis);
- sociale veiligheid in de woonomgeving ('ogen' op de openbare ruimte; bijvoorbeeld voldoende toezicht vanuit de woning op de openbare ruimte waaronder speelplaatsen voor kinderen);
- waterveiligheid in verband met overstromingsgevaar en (kind)veiligheid in verband met oppervlaktewater in de leefomgeving;
- goede toegankelijkheid van woningen, voorzieningen en werklocaties, ook voor inwoners met beperkingen.

4.3.3 Harderwijk ook voor toekomstige generaties

Op duurzame wijze ruimte scheppen voor verschillende ruimtevragende functies bepaalt de toekomstwaarde van gebieden en objecten. Dat betekent dat op de lange termijn de ruimte goed wordt benut waarbij rekening wordt gehouden met de veranderende wensen en behoeften van de samenleving.

Dat wil zeggen dat bij iedere ruimtelijke ontwikkeling:

- steeds onderzocht wordt hoe de ruimte efficiënt en multifunctioneel gebouwd/ingericht/gebruikt kan worden, waarbij ook ruimte voor beweging, sport en spelen wordt gewaarborgd;
- objecten levensloop bestendig en flexibel inzetbaar worden gerealiseerd waardoor dat wat we morgen maken over 20 jaar nog steeds kan functioneren;
- zorg moet worden gedragen voor het milieu, nu en in de toekomst. Daartoe is het milieu-, natuur- en waterbeleid medesturend in ruimtelijke plannen. Dat wil zeggen dat voorkomen moet worden dat ruimtelijke ontwikkelingen ten koste gaan van een schoon milieu, de ecologische waarden en de balans in de waterhuishouding en het streven naar een klimaatneutrale gemeente;
- een relatieve afname van de ecologische voetafdruk van Harderwijk moet worden nagestreefd (bijvoorbeeld stimuleren van regionale voedselproductie en consumptie, duurzame energieopwekking en energievriendelijk, duurzaam vervoer).
- duurzame inrichting van woonwijken en bedrijventerreinen zoals bijvoorbeeld bij bedrijventerrein Lorentz III .

Na de omschrijving van bovenstaande gewenste kwaliteiten voor sociaal, economie en ruimte, worden deze in het volgende hoofdstuk met elkaar verbonden. Daarmee wordt één integrale visie op de toekomst beschreven waarin toekomstige ontwikkelingen passen.

---

[7] Klimaatneutraal of CO2-neutraal zijn termen die aangeven dat een proces niet bijdraagt aan klimaatverandering.

[8] Aan moderne bedrijventerreinen worden hoge eisen gesteld met betrekking tot de 'duurzaamheid'; dit houdt in dat negatieve gevolgen voor de omgeving zoveel mogelijk dienen te worden beperkt en dat wordt gestreefd naar een zuinig gebruik van ruimte, energie, water en grondstoffen. Dit heeft gevolgen voor de inrichting van het terrein, voor de wijze van bouwen; ook in de bedrijfsvoering kunnen maatregelen worden genomen die bijdragen aan de duurzaamheid.

5 Visie: 'van Kwantiteit naar Kwaliteit'

5.1 Visie

In het voorgaande hoofdstuk is omschreven welke specifiek sociale, economische en ruimtelijke doelen (kwaliteiten) worden nagestreefd. In dit hoofdstuk worden de doelen van de afzonderlijke pijlers vertaald in integrale ontwikkelsporen.

De taak van de gemeentelijke overheid is:

> 'zo goed mogelijke leef-, werk-, en woonomstandigheden voor haar inwoners te creëren'

In de Stadsvisie Harderwijk heeft de gemeenteraad de ambitie uitgesproken om te:

> 'verdiepen, waarbij Harderwijk zich inzet voor een aansprekende regionale agenda'

Daarmee is het de ambitie van de gemeente om uit te groeien tot een aantrekkelijke centrumgemeente in en voor de regio Noord Veluwe. Maatregelen, inspanningen en initiatieven in de komende jaren dragen bij aan het verwezenlijken van die ambitie en moeten voldoen aan de beschreven integrale kwaliteit met als algemeen resultaat: het scheppen van een aantrekkelijke woon-, leef- en werkgemeente.

De gemeente realiseert zich dat de omgeving waarbinnen verandering plaatsvindt momenteel nogal instabiel is. Op het moment dat deze structuurvisie verschijnt zitten de woningmarkt en de kantorenbouw in een impasse. Ontwikkelaars trekken zich terug. Banken stellen amper nog financiële middelen beschikbaar voor gebiedsontwikkeling. Er is onzekerheid rond bijvoorbeeld de hypotheekrente aftrek. In deze onzekere omstandigheden zal de gemeente Harderwijk telkens een eigen antwoord moeten zien te vinden op ontwikkelingen van buiten. De analyse van omstandigheden, overwegingen en afwegingen kan betekenen dat gemotiveerd moet worden afgeweken van de gedachten die in deze structuurvisie zijn ontvouwd. De houdbaarheidsdatum kan sneller verstrijken dan eertijds het geval was bij het traditionele structuurplan dat werd gemaakt in een meer stabiele ontwikkelomgeving. We opereren in een tijdsgewricht dat van alle spelers een nieuwe rol vraagt. Ook de gemeente gaat zich anders positioneren en die positiebepaling moet wellicht vaker worden herijkt. De gemeente gaat bijvoorbeeld op zoek naar partners die dezelfde waarden delen en dat wordt belangrijker dan de eigendomspositie. We staan midden in een omgeving waar nieuwe wegen rond afzetbaarheid en financiering gevonden moeten worden. De gemeente accommodeert vanuit het publieke instrumentarium, maar geeft ook richting. De budgettaire mogelijkheden zijn evenwel beperkt. De leidraad wordt: uitnodigen en uitdagen in plaats van voorschrijven. Toch moet de structuurvisie houvast bieden, maar voor een belangrijk deel is het door de weerbarstige omgeving niet in gewapend beton te gieten. De attitude van de gemeente Harderwijk is: 'open minded' omgaan met kansen waarbij vernieuwende oplossingen die duurzaam zijn, passen in het gedachtegoed van deze structuurvisie en ook passen binnen maatschappelijk verantwoord ondernemen, mogelijk gemaakt kunnen worden. We hebben daar de inzet van particulieren nodig.
De structuurvisie is daarom geschreven vanuit het uitgangspunt dat:

> 'zo min mogelijk barrières worden opgeworpen om zodoende de samenleving en de markt de gelegenheid te bieden om, eventueel samen met de gemeente, initiatieven te ontwikkelen met respect voor bestaande rechten en voldoende aandacht voor het individu en de natuurlijke leefomgeving'

Bovenstaande is uitgewerkt in vier ontwikkelsporen die gezamenlijk de belangrijkste doelstellingen voor de gemeente Harderwijk omvatten. Met deze vier ontwikkelsporen wordt niet alleen de richting van het beleid aangegeven (waar gaan we aan werken) maar ontstaat ook een samenhangende visie die als toetssteen voor alle initiatieven gebruikt kan worden. De gemeente schept daarvoor zo mogelijk de randvoorwaarden, neemt waar nodig de regie en stimuleert en motiveert groepen mensen, organisaties, bedrijven en instellingen met elkaar. Dat betekent dat de gemeente een andere rol gaat aanne-

men, die meer regisserend en dienstverlenend is en minder sturend. De andere rol van de gemeente wordt beschreven in het vierde ontwikkelspoor.

Deze ontwikkelsporen bieden de kaders welke Harderwijk maken tot:

1. **een zorgzame stad waar omzien naar elkaar vanzelfsprekend is en waar zorg een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid is;**
2. **een aantrekkelijke stad om te wonen, te werken, te leven en te verblijven;**
3. **een ondernemende stad waar het goed zaken doen is en waar de vestigingsomstandigheden en de bereikbaarheid goed zijn;**
4. **een verbindende stad waarin bestuurders, burgers, bedrijfsleven en maatschappelijke instellingen binnen en buiten de gemeente in samenwerking met elkaar de gestelde doelen bereiken.**

Bij drie van de vier ontwikkelsporen is een kaart toegevoegd, waarin waar mogelijk het beschreven beleid is gevisualiseerd uit het betreffende ontwikkelspoor. Deze kaarten geven een visie weer, maar zijn niet compleet: er zijn veel aspecten te benoemen die niet in een kaartbeeld weer te geven zijn, zoals bijvoorbeeld gevoel van veiligheid of sociale cohesie. Daarnaast staat in bijlage 6, behorend bij de realisatieparagraaf, een waarderingskaart: in deze kaart staan de gebieden weergegeven waar de gemeente een actieve, passieve of regisserende rol speelt.

5.2 Ontwikkelspoor 1: De zorgzame stad

5.2.1 Doelstelling zorgzame stad

Harderwijk wordt een stad waar de burgers actief deelnemen aan het economische en sociale leven door te werken of door maatschappelijk actief te zijn (bijvoorbeeld als vrijwilliger of mantelzorger). Het gaat hierbij om het stimuleren en ondersteunen van zelfredzaamheid van de burgers zodat deze zo lang mogelijk in staat zijn om zelfstandig, zonder professionele ondersteuning te participeren aan de maatschappij. Voor burgers waarvoor participatie en zelfredzaamheid geen vanzelfsprekende zaak is, zal de gemeente samen met anderen gerichte zorg en ondersteuning bieden. Om hen daarmee te helpen, deel te blijven nemen aan het sociale leven. Daarnaast wordt daarmee het isolement van mensen en groepen voorkomen. De gemeente zal zich samen met de bewoners inzetten voor een woon- en leefomgeving die schoon, compleet, veilig en prettig is. De algemene doelstelling is het bevorderen van actieve participatie van inwoners in de samenleving, het bieden van een sociaal vangnet, het bevorderen van de gezondheid en het versterken van de zelfredzaamheid van deze inwoners. De voorzieningen die bij deze sociale activiteiten horen, staan weergegeven in de beleidskaart ‘Zorgzame stad’.

Bij de zorgzame stad gaat het in hoofdlijn om de volgende subdoelstellingen:

- Sociale activering bewoners en verminderen uitval;
- Sterkere, betrokken Harderwijkse gemeenschap;
- Een leefbare en veilige woonomgeving;
- Een passend (wijk)voorzieningenniveau.

Bij al deze subdoelstellingen is een essentiële voorwaarde dat de inwoners in de gemeente Harderwijk elkaar (kunnen) ontmoeten zodat er ook sociale verbanden ontstaan. De samenleving, het ‘samen leven’, krijgt vorm in de buurten en wijken, bij verenigingen (bijvoorbeeld op gebied van sport en cultuur), op school, bij culturele instellingen en alle recreatieve ruimtes waaronder de openbare ruimte.

5.2.2 Sociale activering bewoners en verminderen uitval

Sociale activering van bewoners kan op vele manieren gebeuren. Hieronder wordt een aantal mogelijkheden genoemd. Belangrijk hierbij is het elkaar ontmoeten en met elkaar in gesprek gaan. In de gemeente zijn verschillende locaties te vinden met een ontmoetingsfunctie.

- *Actieve burgers en zelfinitiatief*
  Onder zelfinitiatief verstaan we dat iedereen moet kunnen meedoen aan het economisch en sociale leven. Veel mensen hebben daar geen overheid bij nodig en zijn goed in staat dat zelf te doen. Zij vinden zelf hun weg op de arbeidsmarkt en in de maatschappij. Voor anderen zal de gemeente ondersteuning bieden, waarbij de eigen mogelijkheden en competenties van inwoners worden ingezet. Mensen worden geholpen met het vinden van een geschikte baan of zinvolle dagbesteding. Daarvoor is maatwerk essentieel. Zeker nu de gemeente verantwoordelijk wordt voor steeds meer kwetsbare doelgroepen. Maar eigen verantwoordelijkheid blijft altijd het uitgangspunt.
- *Gezonde leefstijl*
  Het gezondheidsbeleid van de gemeente is erop gericht de gezondheid of de gezonde leefstijl van de bevolking, of specifieke groepen daaruit, te beschermen en/of te bevorderen. Het is breder dan het strikte domein van volksgezondheid; ook onderdelen van andere beleidsterreinen kunnen de gezondheidstoestand direct of indirect beïnvloeden. Denk hierbij aan sportaccommodaties, sportstimulering, handhaving drank -en horecawet in het kader van alcoholpreventie onder jongeren, onderwijs (alcoholvrije school, gezonde schoolkantine, beweegprogramma's) veilige speelveldjes, preventie en vroeg signalering in het kader van risico volle relaties en/of jeugdprostitutie.
- *Betere (start)kwalificatie*
  Een goede opleiding is voor mensen van cruciaal belang. Iedere jeugdige doorloopt een ononderbroken ontwikkelingstraject en haalt een startkwalificatie. In regioverband zal worden ingezet op voor- en vroegschoolse educatie, tweedekans- en volwassenenonderwijs, 'een leven lang leren'-trajecten, talentontwikkeling en jeugdinterventieprojecten, het vormen van schakelklassen en/of het aanbieden van cursussen.
- *Sociaal vangnet*
  Voor mensen met een (tijdelijk) beperking is er maatschappelijke ondersteuning. Deze gaat in eerste instantie uit van de eigen kracht van mensen en ondersteuning vanuit hun netwerken. De gemeente ondersteunt hen om zelf te regie te houden (of terug te krijgen) over hun eigen leven. Dit stimuleert de gemeente in de vorm van praktische hulp, coaching, ondersteuning van de mantelzorg, (gezins)begeleiding. Maar ook maatregelen die bepaalde voorzieningen, noodzakelijk voor de ontwikkeling van mensen, bereikbaar maken voor de minima vallen hieronder. Huishoudens beschikken over tenminste een minimale inkomensvoorziening. Multi-probleemclienten worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en ondersteund. Voor de 'uitvallers' is er opvang vanuit de maatschappelijke zorg (regionaal aanbod).
- *Beter leeftijdsgericht jeugd- en jongerenbeleid.*
  De gemeente krijgt meer dan ooit de verantwoordelijkheid voor het jeugdbeleid. Dat jeugdbeleid bestaat uit zeer veel facetten variërend van preventief jeugd- en jongerenbeleid tot jeugdzorg. Het opvoeden en helpen bij de ontwikkeling van jeugdigen is in eerste instantie een rol van ouders. De rol van de gemeente is enerzijds gericht op het voorkomen van problemen door voorlichting, begeleiding zoals beschreven onder paragraaf 5.1.1 maar zal anderzijds meer en meer ook de jeugdzorg betreffen. Zowel de preventieve inspanningen als de zorg zal maatwerk zijn waar leeftijdsgericht wordt ge-

werkt. De gemeente zal gebruik maken van de eigen kracht van jongeren. Zij zal daartoe bijvoorbeeld jongeren stimuleren om vrijwilligerswerk te doen. Vrijwilligerswerk kan een opstapje zijn naar betaald werk. Jongeren kunnen tijdens of na de studie vrijwilligerswerk doen in de richting van het eigen vakgebied. Daarnaast worden jongeren meer betrokken bij de ontwikkeling van de stad door middel van het instellen van een jongerenplatform.

5.2.3 Sterkere en meer betrokken Harderwijkse gemeenschap

Voor een deel omdat de middelen van de overheid teruglopen, maar ook omdat de overheid niet op alle terreinen de problemen kan oplossen, zal er steeds meer beroep gedaan worden op de samenleving. Inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties zullen meer dan voorheen zelf de verantwoordelijkheid moeten nemen om vraagstukken in hun leven of in de Harderwijker samenleving aan te pakken. Hiervoor zijn, naast meer vrijwilligers en mantelzorgers, nieuwe coalities nodig tussen de gemeente en anderen, maar is ook de inzet van bijvoorbeeld verenigingen, scholen en levensbeschouwelijke en religieuze instellingen bij maatschappelijke taken noodzakelijk. Het sterker maken van de Harderwijker samenleving is een proces dat geleidelijk vorm zal krijgen. De gemeente zal zich zorgvuldig van het speelveld moeten terugtrekken om geen onverantwoorde ‘gaten’ te laten vallen. Het moet immers voor de burger goed geregeld zijn. De gemeente gaat de Harderwijkse gemeenschap activeren door onder meer:

- Stimuleren en accommoderen verenigingsleven
  Verenigingen zijn uitermate nuttig voor de integratie en de participatie. De gemeente gaat daar waar mogelijk het verenigingsleven te stimuleren en te ondersteunen. De gemeente zoekt ook naar brede verbanden waar bijvoorbeeld studenten van (sport)gerelateerde opleidingen een maatschappelijke stage doen. Ook het ondernemerschap van sportverenigingen wordt gestimuleerd.
- *Maatschappelijk middenveld beter betrekken*
  Bekeken moet worden of gemeentelijke taken kunnen worden doorgedecentraliseerd naar het maatschappelijk middenveld. Bij doordecentralisatie van bijvoorbeeld onderwijsgelden naar het onderwijs komt de uitvoering van de zorgplicht voor verantwoordelijkheid van een goede huisvesting bij het onderwijs te liggen.
- *Ondersteuning mantelzorg en vrijwilligers*
  De gemeente stimuleert de professionele ondersteuning van vrijwilligers en mantelzorgers. Mantelzorgers zijn mensen die langdurig en intensief (onbetaald) zorgen voor een chronisch zieke, gehandicapte of hulpbehoevende naaste, vriend of buur. Mantelzorgers hebben baat bij flexibele maatoplossingen om hun reguliere baan te kunnen blijven uitoefenen naast hun zorgtaak. De gemeente maakt dit bij werkgevers bespreekbaar en faciliteert waar nodig.
- *Meer participatie en bijdrage van burgers in de samenleving*
  Burgerschap gaat over de manier waarop inwoners participeren in de samenleving en die samenleving helpen vorm geven. Burgerschap heeft een politieke, een sociale, een culturele en een economische dimensie. Zij hebben betrekking op een uiteenlopende waaier aan (burger)plichten en deugden. Burgers vervullen bepaalde verplichtingen voor hun overheid en mogen op hun beurt bescherming van hun vita-

le belangen verwachten.
Om de betrokkenheid en invloed van inwoners, instellingen en bedrijven op het beleid over de ontwikkeling van Harderwijk te vergroten en burgerschap meer inhoud en podium te verschaffen gaat de gemeente:

1. nieuwe interactieve wegen (bijvoorbeeld sociale media) bewandelen om burgers en met name jongeren op een laagdrempelige manier te betrekken bij de beleidsvorming en het geven van hun mening;
2. integratieprojecten stimuleren met als doel wederzijds respect en tolerantie;
3. vrijwilligerswerk ondersteunen;
4. buurtprojecten faciliteren;
5. serviceteams helpen burgers bij het regelen van belastingzaken, subsidieregelingen, toeslagen, vergunningen, ontheffingen, enzovoorts;
6. kennis over het democratische systeem geven;
7. versterken van de sociale cohesie. De Harderwijkse maatschappij moet zodanig georganiseerd zijn dat ondermeer de sociale voorzieningen bijdragen aan de integratie van alle burgers, waardoor sociale uitsluiting en armoede effectief bestreden en vermeden worden. Hiertoe kunnen de traditionele sociale organisaties met hun plaatselijke werking, allerlei nieuwe sociale bewegingen, verenigingen alsmede informele netwerken bijdragen;
8. Meer ontmoetingsplekken in de openbare ruimte inrichten waar Harderwijkers en Hierdenaren elkaar kunnen ontmoeten. Te denken valt aan het reeds in de visie Groot Sypel benoemde stadspark in Groot Sypel, de vele sfeervolle pleinen in de binnenstad en de sportparken de Strokel en Slingerbos.

5.2.4 Leefbaarder en veiliger woonomgeving

Het behouden en waarnodig versterken van de leefbaarheid van de directe woon- en leefomgeving van de buurten en wijken vragen om een continue aandacht van de gemeente, de corporaties, ondernemers en de bewoners zelf. Meer concrete maatregelen zijn:

- *Wijkaanpak*
  Met de wijkaanpak wordt meer maatwerk en service direct aan de burger geleverd en aan de andere kant ook ingezet op zelfinitiatief van burgers. In samenwerking met woningcorporaties, zorginstellingen en andere maatschappelijke functies wordt in iedere wijk (Drielanden, Tweelingstad/Slingerbos, Stadsweiden, Stadsdennen/Zeebuurt, Binnenstad/Friesche Gracht, Frankrijk en Hierden) een netwerk van samenwerkende partijen geformeerd. Dit netwerk is gericht op aanpak van problemen in de wijk maar verleent ook diensten aan bewoners en ondernemers in de wijk. Bij de ontwikkeling van de wijkaanpak wordt nadrukkelijk gekeken naar de aansluiting met het welzijnswerk en sport.
- *Gezonde woonomgeving*
  De gemeente levert een bijdrage aan een vitale stad door te werken aan optimale gezondheid voor alle inwoners. Dat betekent enerzijds een woon- en werkomgeving waar het veilig en prettig leven is met openbare ruimte waar mensen kunnen recreëren, bewegen en ontmoeten. Anderzijds betekent het dat de gemeente haar mogelijkheden benut om leefomstandigheden van alle inwoners te verbeteren. De prioriteit ligt daarbij op inwoners die meer dan gemiddeld hinder ondervinden van geluid, luchtverontreiniging, geur of bovengemiddeld risico lopen vanwege de aanwezigheid van risicobronnen. Dat betekent dat er gebouwd wordt in een omgeving waar de luchtkwaliteit goed is, de bodemkwaliteit voldoende is, de geluidsoverlast onder de toegestane norm zit en waar de veiligheid gewaarborgd is. De gemeente zal daarom bij iedere ontwikkeling het volgende stappenplan toepassen:
  A. voor milieueisen voldoen aan de wettelijke streefwaarden, normen of aanvullend milieubeleid;
  B. daar waar niet kan worden voldaan aan deze eisen maatregelen nemen waardoor alsnog wordt voldaan aan eisen;
  C. slechts in uitzonderlijk gevallen bewust en verantwoord afwijken van deze normen.
- *Vergroten veiligheidsgevoel*
  De gemeente concentreert zich op de volgende vijf prioriteiten:
  1. Veilig uitgaan: Horecacoördinatie, Kwaliteitmeter Veilig Uitgaan, bestrijding drugsoverlast;

2. Woninginbraak/veelplegeraanpak: Een combinatie van preventieve maatregelen en voortzetting van de dadergerichte aanpak zoals door de samenwerkende partners ingezet via het NOG Veiligerhuis;
3. Jeugd en Veiligheid: Aanpak jeugdcriminaliteit (18-min en 18-plus); jeugdoverlast/ jeugdinterventiewerk; alcoholmatigingsbeleid; aanpak jeugdprostitutie/loverboys; convenant schoolveiligheid;
4. Polarisatie en radicalisering: Een proactieve maatschappelijke benadering onder regie van het lokaal bestuur;
5. Aanpak drugscriminaliteit en -overlast: Naast politieaandacht is voortzetting van de integrale aanpak nodig, ook in bovenlokaal verband.

- *Verkeersveiligheid verhogen*
  De gemeente zorgt voor een goede, veilige en schone gemeentelijke verkeersinfrastructuur. De gemeente pakt onveilige verkeerssituaties aan. Daarom zijn de volgende haalbare doelstellingen geformuleerd:
  1. het aantal slachtofferongevallen vermindert;
  2. de stijgende trend in het aantal ernstige slachtofferongevallen wordt omgebogen in een dalende trend;
  3. verkeersonveilige situaties worden aangepakt en
  4. er wordt waar mogelijk ingezet op scheiding van vervoersstromen van auto's en langzaam verkeer.
- *Veilige leefomgeving bevorderen*
  1. In de ruimtelijke ordening worden situaties waarin grote groepen mensen worden blootgesteld aan gevaarlijke situaties waar mogelijk uitgebannen. Hierbij is het belangrijk om zorgvuldig om te gaan met bijvoorbeeld gastransport, vervoer van gevaarlijke stoffen en LPG tankstations;
  2. in de handhaving van het bouwbesluit wordt bij de bouw de nodige aandacht gegeven aan veilige en deugdelijke bouw;
  3. bij oppervlaktewater wordt rekening gehouden met kindveilige oevers;
  4. in de waterhuishouding wordt geanticipeerd op de gevolgen van klimaatverandering

5.2.5 Passender wijkvoorzieningenniveau

Er komt een aanbod van voorzieningen dat is afgestemd op de wisselende vraag vanuit de samenleving op wijk- en buurtniveau. Hierbij gaat het zowel om nieuwe en flexibele zorgconcepten (levensloopbestendig) als om nieuwe vormen van huisvesting. Hierbij is maximale flexibiliteit (fysiek, functioneel, juridisch, organisatorisch) bij de bouw en renovatie van gebouwen en accommodaties noodzakelijk. Maar ook een betere methodiek om vraag en aanbod beter af te stemmen. De gemeente zet in op:

- *Brede schoolontwikkeling*
  Harderwijk ontwikkelt 'Brede school'-concepten waarbij de combinatie wordt gezocht van naschoolse opvang en sport- en culturele activiteiten. In het 'Brede school'-concept wordt gezocht naar mogelijkheden om de schoolactiviteiten en gebouwen te combineren met buitenschoolse activiteiten zoals, sportbeoefening, zwem- en muziekles, culturele activiteiten, enzovoorts. Schoolgebouwen worden daarmee ook in de avonduren beter benut.
- *Multifunctionele accommodaties*
  De gemeente stimuleert en faciliteert waar mogelijk en noodzakelijk multifunctionele accommodaties. Met maatschappelijke partners wordt gezocht naar mogelijkheden om in of nabij bestaande (wijk)winkelcentra accommodaties te creëren of te behouden om daarmee zorg op wijkniveau te verlenen. Daarbij wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van of aangehaakt op bestaande functies zoals gymzalen, wijk- en

onderwijsgebouwen. De gemeente stemt vraag en aanbod naar en van bestaande ruimtes voor culturele-, sport- en andere maatschappelijke doeleinden af.

- *Toegankelijkheid*
  Harderwijk gaat, onder andere met het oog op de toenemende vergrijzing, meer rekening houden met voorzieningen speciaal voor de minder valide mens zoals bijvoorbeeld het toegankelijk maken van sociale activiteiten en specifieke activiteiten voor mensen met beperkingen. Daarnaast ziet de gemeente toe op de fysieke toegankelijkheid van gebouwen en openbare ruimte.
- *Kwaliteitsimpuls sportaccommodaties*
  Sportvoorzieningen krijgen een kwaliteitsimpuls,waardoor het in 2031 mogelijk is om meer topsportevenementen in Harderwijk te organiseren.

5.2.6 Visiekaart Zorgzame stad

In bijlage 3 is de beleidskaart Zorgzame stad opgenomen. Een structuurvisie behoort vergezeld te gaan van een structuurvisiekaart. In deze structuurvisie is er, vanwege de leesbaarheid, voor gekozen om voor de ontwikkelsporen Zorgzame stad, Aantrekkelijke stad en Ondernemende stad afzonderlijke kaarten op te stellen.

Niet alle beleidsuitspraken lenen zich voor visualisatie op de visiekaart. Voor de Zorgzame stad zijn met name veiligheidsaspecten weergegeven zoals: de aandachtsgebieden nabij de stroomwegen A28 en N302 voor kwetsbare objecten in relatie tot de luchtkwaliteit. Ook gezondheidsaspecten hebben een fysiek onderdeel waaronder enerzijds een goed fietspadennetwerk ter stimulering van de gezondheid en anderzijds locaties van asbestsignalering en te saneren LPG stations in woongebieden. In relatie tot de wijkaanpak is de wijkindeling aangegeven. Langs de hoofdverkeersinfrastructuur is aangegeven waar ontwikkeling van maatschappelijke doeleinden vanuit ruimtelijk perspectief mogelijk moet worden gemaakt. Ten slotte staan door de gemeente belangrijk geachte locaties van wijkvoorzieningencentra en ontmoetingsplaatsen op de kaart vermeld.

5.3 Ontwikkelspoor 2: De aantrekkelijke stad

5.3.1 Doelstelling aantrekkelijke stad

De gemeente Harderwijk wil in 2031 een stad zijn met een aantrekkelijk woonklimaat. Dat wil zeggen dat het in Harderwijk prettig wonen, werken en verblijven is. Die aantrekkelijkheid wordt bepaald door verschillende factoren, zoals bijvoorbeeld de aanwezigheid van banen en de aanwezigheid van verschillende woonattracties. Woonattracties zijn voorzieningen in of kenmerken van een stad/gemeente waar mensen in hun woonbeslissing of vestiging van een bedrijf rekening mee houden. Dat zijn voorzieningen in een stad die het woongenot kunnen verhogen, zoals cultuur, horeca en winkels of kenmerken van de gemeente zoals: een prettig klimaat, een mooi uitzicht, schone lucht, de nabijheid van natuur en openbaar groen maar ook rust en veiligheid. In de bijbehorende visiekaart ‘Aantrekkelijke stad’ zijn de verschillende natuur- en cultuurelementen die (kunnen) bijdragen aan de aantrekkelijke stad Harderwijk weergegeven.

De algemene doelstelling is het realiseren en in stand houden van een aantrekkelijke stad om in te wonen, werken, leven en verblijven. Integrale versterking van de aantrekkelijkheid van de stad worden door de gemeente bewerkstelligd door zich te richten op onderstaande subdoelstellingen:

- Meer regionale centrumvoorzieningen;
- Hogere kwaliteit van de woonomgeving;
- Een duurzamere samenleving;
- Betere banenbereikbaarheid;
- Meer ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden.

5.3.2 Meer regionale centrumvoorzieningen

Harderwijk zet zich in voor een breed voorzieningenniveau behorend bij een centrumstad. Harder-

wijk streeft naar een (boven)lokaal voorzieningenaanbod dat in de behoefte van de regio Noord Veluwe voorziet. Het gaat daarbij om een breed aanbod in cultuur, sport, onderwijs, (para)medische zorg, (maatschappelijke) dienstverlening, detailhandel, evenementen, enzovoorts. Deze functies dragen bij aan het voorzieningenniveau van de gehele regio.

5.3.3 Hogere kwaliteit van de woonomgeving

Ieder ruimtelijk initiatief draagt bij aan de kwaliteit van de woonomgeving. De wijze waarop dat wordt bewerkstelligd, is door:

- *initiatieven bij te laten dragen aan de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit*
  Ter bevordering van de aantrekkelijkheid van de stad is bij iedere ruimtelijke ontwikkeling ruimtelijke kwaliteitsverbetering voorwaarde.
- *het bevorderen van de diversiteit in woonmilieus*
  De komende jaren zal de programmering van woningen gericht zijn op het creëren goede en aantrekkelijke woningen in een grotere variatie. Er zal ook worden gestreefd naar het creëren van verschillende woonmilieus met bijvoorbeeld het wonen aan het water in Waterfront, het landelijk wonen in Hierden Bosch en het aantrekken van de creatieve klasse door het verbeteren van mogelijkheden voor woon/werkcombinaties. Ook duurzame woonconcepten waar flexibiliteit van wonen (levensloopbestendig), energieneutraal bouwen en ecologisch wonen kunnen rekenen op een positieve grondhouding van de gemeente.
- *het waarborgen van een goede kwaliteit van de leefomgeving*
  Het beheer van de stad wordt geregeld vanuit het principe van aantrekkelijkheid. Een schone, goed beheerde en groene stad is een visitekaartje waarmee de stad wint aan aantrekkelijkheid. Schoon, heel en veilig zijn de kernbegrippen waar het gaat om het gebruik en dus ook het onderhoud van de stad. Plekken die een belangrijke publiek en/of toeristische functie hebben en het openbaar groen langs de hoofd-, recreatieve én cultuurhistorische infrastructuur alsmede de in deze structuurvisie benoemde ontmoetingsplekken krijgen een hogere onderhoudskwaliteit. Van belang voor de kwaliteit van de leefomgeving zijn ook de waterbelvedères (de belevingsplekken van Harderwijk als stad aan het water) en het groen in en om de stad die op de beleidskaart staan aangegeven, zoals de Poort naar de Veluwe, de Groene Zoom en de Natura 2000 gebieden.
- *Fysieke bereikbaarheid verbeteren*
  De verbetering van de bereikbaarheid van werk- en winkellocaties en locaties voor maatschappelijke doeleinden (onderwijs, zorg, sport, enzovoorts) gaat op twee manieren: enerzijds door functies beter bereikbaar te maken, anderzijds door functies mogelijk te maken nabij de hoofdinfrastructuur voor auto en/of fietsverkeer. Voor het eerste zijn goede parkeervoorzieningen en parkeerroutering randvoorwaarde. Voor wat betreft de bereikbaarheid in de stad gaat de gemeente veilig fietsgebruik en het gebruik van openbaar vervoer verder stimuleren. Voor het tweede is het scheppen van planologische mogelijkheden voor de vestiging van nieuwe voorzieningen nabij de hoofdinfrastructuur van belang. In de kaart staan een aantal zones aangegeven waar maatschappelijke doeleinden goed tot hun recht komen vanwege de goede bereikbaarheid.
- *Waarborgen behoud van monumenten en cultuurhistorische waarden*
  De gemeente streeft naar het behoud, herstel en (her)gebruik van monumenten en cultuurhistorische waarden. Daartoe worden mogelijkheden gezocht om nieuwe functies toe te kennen aan monumenten. Cultuurhistorische waarden worden in ruimtelijke plannen zoveel mogelijk beschermd.
- *Stimuleren van aansprekende architectuur*
  Het ontwerp de inpassing in de omgeving van gebouwen en plekken dient bij te dragen aan de aantrekkelijkheid van de stad. De waarde van architectuur is:

1. herkenbare beeldentaal uit het verleden als het ware door te vertellen;
2. de bijdrage aan de inrichting van de openbare ruimte;
3. gevelopeningen als ‘ogen’ van de openbare ruimte;
4. begane grond als ondersteunende functie aan de openbare ruimte;
5. herkenbaarheid/leesbaarheid van de stad;
6. goede architectuur is duurzaam.

5.3.4 Een duurzamere samenleving

Duurzaamheid wordt als medesturend principe meegenomen bij ontwikkelingen. Dat betekent dat ontwikkelingen die aansluiten op de behoeften van het heden, niet het vermogen van toekomstige generaties in gevaar brengen om in hun eigen behoeften te voorzien. De gemeente doet dat door:

- *Bevorderen van duurzaam ruimtegebruik*
  De gemeente gaat duurzame verstedelijking bevorderen door het toepassen van het principe van de SER ladder[9]. Ruimte is een schaars goed. De gemeente wil de verstedelijking van het buitengebied verder tegengaan door de SER ladder op het hele stedelijke gebied toe te passen. Dat wil zeggen:
  1. eerst het huidige gebruik optimaliseren door herstructurering;
  2. zoveel mogelijk de ruimte meervoudig/multifunctioneel gebruiken;
  3. pas daarna nieuwe ruimte creëren in het buitengebied.
- *Verkleinen van de ecologische voetafdruk en streven naar een klimaatneutrale gemeente*
  De gemeente zet zich in om de totale ecologische voetafdruk te verkleinen.
  1. door binnen de gemeentelijke organisatie zuinig om te springen met materialen en energie;
  2. door stimulering van energiezuinig vervoer, gebruik openbaar vervoer en fietsgebruik;
  3. door stimulering van toepassing van energiebesparende maatregelen in de bestaande stad;
  4. door lokale initiatieven te stimuleren die een afname van de ecologische voetafdruk bevorderen (lokale producten in de winkel, hoge eisen stellen aan nieuwbouw voor wat betreft de energieprestatie, stimuleren van woningverbetering van bestaande woningen, bio-based economy, enzovoorts).
- *Slimmer plannen (Smarter Cities)*
  Centraal in de werking en ontwikkeling van steden staan zes systemen: mensen, bedrijven, vervoer, communicatie, water en energie. De effectiviteit en efficiëntie van deze systemen, zowel individueel als als eenheid, bepalen hoe een stad werkt en hoe succesvol zij is in het bereiken van haar doelen”, (Peter J. Korsten, 2011). Een “Smarter City” draait niet alleen om het idee zelf, maar vooral om financiën, structuur en inzicht. Het besef dat deze zes kernsystemen onderling zijn verbonden en als zodanig moeten worden behandeld, is bij een “Smarter City” essentieel. In het huidige klimaat van welzijnsbelang, welvaart en noodzaak voor duurzaamheid zijn “Smarter Cities” feitelijk een ideale oplossing voor een duurzame toekomst.
  Deze structuurvisie is in feite een voorbeeld van deze nieuwe manier van integraal werken waarbij we alle beleidsterreinen (systemen) met elkaar in verband trachten te brengen.

5.3.5 Betere banenbereikbaarheid

Banen zijn van belang voor de aantrekkelijkheid van Harderwijk. Banen zijn van belang voor (nieuwe) inwoners van de gehele regio en voor

---

[9] De Sociaal Economische Raad (SER) introduceerde de ladder in 1999 in zijn Commentaar op de Nota Ruimtelijk Economisch Beleid. In deze systematiek wordt achtereenvolgens gekeken naar: 1. gebruik optimaliseren (herstructurering), 2. meervoudig ruimtegebruik, 3. nieuwe ruimte.

[10] Het uitgangspunt is dat elke consumptie kan omgerekend worden in een oppervlakte die voor de productie ervan nodig is. Dat maakt het mogelijk om de milieu-impact van verschillend consumptiegedrag (leefstijlen) of van verschillende bevolkingsgroepen (landen) met elkaar te vergelijken. Aangezien deze maatstaf ook werkt met een limiet aan bruikbare oppervlakte, geeft de voetafdruk ook weer in welke mate de regeneratieve capaciteit van een bepaalde productieve oppervlakte, of van de aarde in haar geheel wordt aangetast. Zo kan de Voetafdruk nuttig zijn als indicator voor de duurzaamheid van bepaalde consumptiepatronen.

inwoners van Harderwijk/Hierden in het bijzonder. Niet minder belangrijk zijn de banen die zich bevinden in de ons omliggende regio's, vooral de Randstad waar veel inwoners van Harderwijk en regio hun werk hebben. Het is daarom van groot belang dat Harderwijk er alles aan doet om snellere verbindingen met de omringende regio's te bevorderen voor zowel auto- en fietsverkeer als openbaar vervoer.
Daarvoor gaat de gemeente:

1. initiatieven ontwikkelen en uitvoeren die leiden tot het aanleggen van Randstadspoor en in de verdere toekomst een intercityverbinding met de Randstad én het noorden. Daarnaast gaat de gemeente het gesprek aan met de provincie om te komen tot snellere busverbindingen met Apeldoorn en Arnhem/Nijmegen;
2. knelpunten in het fietspadennetwerk richting banencentra in omliggende regio's (Apeldoorn, Amersfoort, Zwolle en Lelystad) wegnemen;
3. lobbyen voor capaciteitsverbetering van stroomwegen (A28 en N302).

5.3.6 Meer ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden

De rol van de gemeente bij gebiedsontwikkeling is sterk veranderd. Waar de gemeente in het verleden vaak initiatiefnemer was in relatief eenvoudig te ontwikkelen uitleggebieden, worden in de toekomst meer en meer inbreidingslocaties geherstructureerd of getransformeerd. Daarvoor zijn vaak anderen dan de gemeente aan zet waarbij de gemeente vooral stimuleert en uitnodigt.
Met ruimtelijke vitaliteit wordt bedoeld dat er voldoende ruimte beschikbaar is voor de verschillende functies. Daarvoor zal de gemeente:

1. nauwlettend ontwikkelingen volgen en vraag en aanbod voor diverse functies inventariseren om tijdig voldoende planologische ruimte te kunnen bieden;
2. structureel wijken, buurten en werklocaties te revitaliseren, met name daar waar zich ruimtelijke, sociale of economische problemen openbaren.
3. zo nodig gebiedsvisies (zoals eerder voor de gebieden Groene Zoom en Groot Sypel) opstellen om inzichtelijk te maken welk toekomstbeeld de gemeente voor ogen heeft met gebieden die voor herstructurering, transformatie of revitalisering (studiegebieden) in aanmerking komen. Deze visies worden in open planprocessen ontwikkeld. Dat wil zeggen dat bewoners, belanghebbenden én belangstellenden de gelegenheid wordt geboden mee te werken en te denken aan de totstandkoming;
4. eventueel thematische visies ontwikkelen om aan te geven op welke wijze de gemeente om wil gaan met bepaalde beleidskwesties met ruimtelijke aspecten (hoogbouw, detailhandel, enzovoorts);
5. haar planologische en grondbeleidsinstrumentarium (zie hoofdstuk 6) benutten en daar, voor zover mogelijk, meer flexibiliteit inbouwen waarbij vaker wordt uitgegaan van het principe 'ja, mits'.

6. In een tijd waarin overheidsmiddelen beperkter aanwezig zijn zal de gemeente zo goed mogelijk gebruik maken van het kostenverhaalsinstrumentarium (zie hoofdstuk 6) dat de grondexploitatiewet haar biedt (inclusief bovenplanse kosten en bijdragen ruimtelijke ontwikkeling). Voor de wijze waarop de gemeente uitvoering geeft aan de beschreven ontwikkelingen wordt verwezen naar de Nota Grondbeleid.

5.3.7 De brug naar de milieueffectrapportage

Bij een structuurvisie wordt een milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen wanneer er sprake is van ruimtelijke ontwikkelingen die m.e.r.-plichtig zijn. Een structuurvisie is m.e.r.-plichtig als deze kaderstellend is voor grote ingrepen (zie bijlage C en D van het Besluit m.e.r.) of significant negatieve gevolgen voor Natura 2000 vanwege het plan niet zijn uit te sluiten.
Voor deze structuurvisie is dat niet geheel uit te sluiten, zij het dat de nieuwe ruimtelijk mogelijkheden met m.e.r.-plichtige aspecten zeer gering zijn.

De gemeente kan ook besluiten om een Milieueffectrapport (MER) op te stellen om zorgvuldig om te gaan met milieuwaarden in het plangebied, te streven naar duurzame ontwikkeling en om bestuurders gestructureerd en expliciet in de discussies te betrekken.

De MER behorend bij deze structuurvisie is een overwegend kwalitatieve inschatting van effecten omdat er geen sprake is van een concrete nieuwe initiatieven. Het MER geeft daardoor slechts inzicht in de inschatting van zich manifesterende effecten bij het realiseren van onderzochte functies. Op basis van deze inschatting kan overwogen worden om een aantal functies voor onderzochte gebieden te laten vallen. Het rapport kan bij toekomstige ontwikkelingen in de onderzochte locaties worden gebruikt als naslagwerk om daarmee eenvoudig te inventariseren welke onderdelen nader onderzoek behoeven.

De gemeente heeft ontwikkelingsmogelijkheden onderzocht in gebieden waar nu of in de nabije toekomst mogelijk transformatie of herstructurering worden verwacht. Deze gebieden zijn in de bij deze structuurvisie bijbehorende MER onderzocht op hun gebruiksmogelijkheden en de effecten van die mogelijkheden op het milieu.
In tabel 1 en bijlage 8 staan negentien locaties vermeld. Het betreffen locaties waar in de meeste gevallen momenteel een min of meer urgent probleem (kwaliteits- en functieverlies, braakligging, etc.) bestaat waardoor in de toekomst herstructurering of transformatie aan de orde kan zijn. Het MER geeft uitsluitsel welke nieuwe functies mogelijk in aanmerking kunnen komen voor de desbetreffende gebieden. In twee gevallen betreft het nieuwe infrastructuur voor de ontsluiting van respectievelijk de bedrijventerreinen Overveld en Zandlaan. Het MER brengt daarvan de mogelijke milieueffecten in beeld.

Het overzicht van de gebieden met onderzochte functies is weergegeven op de kaart in bijlage 8. De nummers in tabel 1 (volgende pagina) corresponderen met deze kaart. De conclusie is dat voor alle gebieden de onderzochte functies vanuit milieutechnisch oogpunt mogelijk zijn mits adequate maatregelen worden getroffen die de negatieve effecten tegengaan. De onderzochte mogelijke functies, zowel in studie-, hoog- of laagdynamisch gebied, veroorzaken ook geen significant negatieve effecten op Natura 2000-gebieden. Een passende beoordeling is daarom niet eerder nodig dan dat ontwikkelingen zich voordoen en deze meer concreet worden. Daardoor zijn op voorhand mitigerende of compenserende maatregelen niet nodig. Richtinggevende uitspraken over deze gebieden worden gedaan in de realisatieparagraaf.

5.3.8 Visiekaart Aantrekkelijke stad

In bijlage 4 is de visiekaart Aantrekkelijke stad opgenomen. Een structuurvisie behoort vergezeld te gaan van een structuurvisie kaart. In deze structuurvisie is er, vanwege de leesbaarheid, voor gekozen om voor de ontwikkelsporen Zorgzame stad, Aantrekkelijke stad en Ondernemende stad afzonderlijke kaarten op te stellen.

Niet alle beleidsuitspraken lenen zich voor visualisatie op de visiekaart. Voor de Aantrekkelijke stad is de structuur van de cultuur-historische linten weergegeven. Naast deze eeuwenoude lijnen zijn de voor de gemeente belangrijk cultuur-historische plekken weergegeven naast de historische binnenstad plaatsen zoals de (voormalige) kazerneterrei-

	Locatie	Onderzochte functies					
		Infra	Wonen	Werken	Agrarisch	Recreatie	Natuur
1	Kranenburg Noord		X	X			
2	Omgeving Boekhorstlaan					X	
3	Omgeving Zwaluwhoeve					X	
4	Groot Sypel		X			X	
5	Omgeving Molenweg					X	
6	Eendengebied		X		X	X	
7	Zandlaan	X[11]		X		X	
8	Ceintuurbaan Noord			X		X	
9	Vuldersbrink			X			
10	Winkelcentrum Stadsdennen			X			
11	Wijkwinkelcentra Stadsweiden en Tweelingstad		X	X			
12	Ceintuurbaan Zuid			X		X	X
13	Lorentz III			X		X	
14	Bedrijventerrein Overveld		X			X	X
15	Ontsluiting locatie Overveld	X					
16	Ontsluiting Zandlaan	X					
17	Dierencentrum De Ark						X
18	Omgeving Glindweg		X	X		X	
19	Landgoed De Essenburgh					X	

Tabel 1: overzicht onderzochte gebieden milieueffectrapportage

nen en Sonnevanck. De ontwikkelrichting van groen om de stad en Natura2000-gebieden en de ontwikkeling van natte natuur. Het borgen van bestaand stedelijk gebied waaronder het specifieke waterrijke- en landelijke wonen. Daarnaast wordt de waterbeleving in Harderwijk gevisualiseerd middels de waterbelvedères. Ten slotte wordt diverse voor de visie belangrijke infrastructuur weergegeven: het hoofdfietspadennetwerk; oppervlaktewater, met name rond de binnenstad als versterking van de vestinggordel.

[11] *Bij infrastructuur in het gebied Zandlaan gaat het om stadsdistributie, logistiek en transport. De daarvoor voorwaardelijke nieuwe ontsluiting staat onder nummer 16 beschreven.*

5.4 Ontwikkelspoor 3: De ondernemende stad

5.4.1 Doelstelling ondernemende stad

Harderwijk is een ondernemende stad. De gemeente werkt aan een samenleving waar mensen gestimuleerd worden en ruimte krijgen om te ondernemen. Daarom is het belangrijk dat het opleidingsniveau van de beroepsbevolking stijgt en dat er ruimte is voor culturele vernieuwing. Ook is het van belang dat Harderwijk zich profileert als centrumstad in de regio. De sectoren zorg en toerisme krijgen, in lijn met de regiovisie, naast de andere sectoren extra aandacht. In de bijbehorende visiekaart ‘Ondernemende stad’ staan verschillende locaties aangegeven die ruimte geven aan de ondernemende stad.

De algemene doelstelling is het versterken en behouden van de economische kracht van Harderwijk. Die economische kracht wordt bepaald door de omvang en samenstelling van de beroepsbevolking, het kwa-

liteit van de werklocaties, de mate van groei en innovatie van het bedrijfsleven, het imago en de profilering van Harderwijk als economische centrum van de regio. Om dat te bereiken zijn de volgende subdoelstellingen gekozen:

- Groei van de werkgelegenheid;
- Aantrekkelijkere en sterkere werklocaties;
- Hoger gemiddeld opleidingsniveau;
- Groter aandeel kenniseconomie en meer innovatie;
- Sterkere recreatie- en zorgsector;
- Meer culturele vernieuwing;
- Sterkere centrumfunctie;
- Verbeterde dienstverlening aan ondernemers.

5.4.2 Groei van de werkgelegenheid

De werkgelegenheid moet in de pas blijven lopen met de bevolkingsaanwas. Daarom ondersteunt de gemeente Harderwijk initiatieven die:

- de werkgelegenheid bij Harderwijkse én regionale ondernemers stimuleert;
- de werkgelegenheid voor midden en hoger opgeleide mensen stimuleert;
- de werkgelegenheid in de sectoren zorg en recreatie stimuleert;
- Harderwijk een duidelijker profiel als centrumstad bezorgen.

5.4.3 Aantrekkelijkere en sterkere werklocaties

De gemeente biedt ruimte aan verschillende vormen van werkgelegenheid. Het gaat daarbij om werklocaties voor bedrijven, kantoorfuncties, winkels, maatschappelijke voorzieningen en werken-aan-huis. De gemeente biedt een brede variatie aan locaties voor bovengenoemde vormen van werkgelegenheid. Het is belangrijk dat Harderwijk in de komende jaren haar regionale functie versterkt door bijvoorbeeld het versterken van het stadscentrum, het realiseren van nieuwe bedrijvigheid op het regionale bedrijventerrein Lorentz III en een vergroting van de kantoorfunctie. Daarnaast gaat er speciale aandacht uit naar een relatief nieuwe groep werkenden, de groep zelfstandigen zonder personeel (ZZP-ers).

Om de herkenbaarheid van locaties te vergroten worden vergelijkbare vormen van werkgelegenheid geclusterd. Voorbeelden van deze clusters zijn: (wijk) winkelcentra, leisureclusters (horeca, cultuur, sport en recreatie), bedrijventerreinen, kantorenlocaties en werklandschappen. Clusters zijn zodanig gelegen dat ze passen binnen de ruimtelijke context:

- clustering vanwege synergieeffecten;
- een goede bereikbaarheid;
- bijdragen aan de regionale herkenbaarheid;
- clusters mogen geen negatief effect hebben op leefbaarheid in de directe omgeving.

Voor wat betreft de detailhandel gaat de gemeente voor:

- een winkelstructuur die zowel voorziet in voldoende voorwaarden voor een gezond ondernemersklimaat als in een voorzieningenaanbod dat aantrekkelijk is voor consumenten;
- het versterken van het bestaande dat de voorkeur verdient boven het toevoegen van winkellocaties;
- het bij het herontwikkelen van winkelgebieden zorgen voor voldoende kritische massa passend bij het (reëel gedefinieerde) ambitie- en verzorgingsniveau;
- het tegengaan van nieuwe solitaire ontwikkelingen;
- clustering van qua bezoekmotief gelijksoortige detailhandel;
- een kwalitatieve verbetering van de winkelstructuur;
- een zorgvuldige stedenbouwkundige en ruimtelijke inpassing van detailhandels ontwikkelingen zodat de ruimtelijke kwaliteit ter plekke verbeterd wordt.

5.4.4 Hoger gemiddeld opleidingsniveau

Harderwijk wil meer midden en hoger opgeleide mensen trekken. De wijze waarop de gemeente dat wil bewerkstelligen, is:

- de aantrekkelijkheid van Harderwijk als woon- en werkstad te verhogen (zie ontwikkelspoor aantrekkelijke stad);
- gunstige vestigingsomstandigheden voor ondernemers uit de creatieve klasse creëren;
- gunstige ontwikkelingsmogelijkheden creëren voor de groeiende groep zelfstandigen zonder personeel;
- de ontwikkeling van specifiek op de sectoren recreatie en zorg gerichte Hbo-opleidingen te ondersteunen;
- stimuleren dat leerlingen binnen het onderwijs alle kansen krijgen om deel te nemen aan onderwijs (ieder op zijn eigen niveau) en streven naar daling van het aantal leerlingen dat zonder startkwalificatie school verlaat door te handhaven op de leerplicht, onderwijs adequaat te huisvesten en het tegengaan van onderwijsachterstanden.

5.4.5 Groter aandeel kenniseconomie en meer innovatie

Om ook in de toekomst een krachtige economie te hebben is ontwikkeling en innovatie van bedrijven een absolute must. Daarom zal de gemeente samen met de regio werkgevers motiveren en stimuleren om innovatieprojecten in de regio en in Harderwijk in het bijzonder, op te zetten. Daarin spelen ook onderwijsinstellingen een belangrijke rol. Innovatieprojecten die passen binnen het 'Carevalley' concept krijgen daarin de voorkeur. De wijze waarop de gemeente dat wil bewerkstelligen, is:

- het motiveren van deelname van locale bedrijven aan provinciale en landelijke innovatieprogramma's;
- het profileren van de regio met de al aanwezige innovatief sterke bedrijven;
- de ontwikkeling van specifiek op de sectoren recreatie en zorg gerichte Hbo-opleidingen;
- het stimuleren/motiveren van bedrijven en instellingen om kenniscentra te ontwikkelen.

5.4.6 Sterkere recreatie- en zorgsector

In het kader van de regionale visie 'Carevalley' investeert de gemeente in de recreatie- en zorgsector. De regio heeft in deze sectoren veel te bieden en de gemeente wil dat accentueren door:

- recreatieve- en vooral zorgfuncties te situeren in de nabijheid van de hoofdinfrastructuur;
- het ondersteunen van promotie en marketing projecten in de stad en regio;
- het ondersteunen van het versterken van het Hanzethema;
- het motiveren van bestaande ondernemers om de kwaliteit van het aanwezige aanbod in de toeristische sector te verbeteren door accent te leggen op de al aanwezige sterke troeven in de regio zoals recreatie (waaronder Dolfinarium en Zwaluwhoeve, Natura2000 gebieden en historische binnenstad);
- zorginstellingen te stimuleren of te motiveren om het aanbod in de zorgsector (met onder andere het ziekenhuis Sint Jansdal en een groot aantal zorginstellingen) te vergroten en te versterken.

5.4.7 Meer culturele vernieuwing

De gemeente wil in samenwerking met lokale en regionale partners met een aantal maatregelen culturele vernieuwing stimuleren door:

- met ontwikkelingsplanologie meer ruimte te bieden voor initiatieven in de creatieve sector;
- een sfeer en cultuur te creëren waarin innovatie en creativiteit worden gestimuleerd;
- nieuwe mogelijkheden te creëren en te stimuleren die interactie tussen mensen bevorderen;
- huisvestingsmogelijkheden: voor werken aan huis, broedplaatsen in leegstaande (gemeentelijke) objecten, bedrijfsverzamelgebouwen.

5.4.8 Sterkere centrumfunctie in de regio

Harderwijk moet een krachtig stadscentrum worden met een sterke regiofunctie. Samen met het Centrummanagement pakt de gemeente deze taak op. De wijze waarop de gemeente dat wil bewerkstelligen, is:

- het stimuleren van een versterking van het koopcentrum in kwantitatieve en kwalitatieve zin;
- het initiëren van nieuwe winkelinitiatieven op het gebied van sociale media (Het nieuwe winkelen);
- het stimuleren en motiveren van samenwerkingsverbanden tussen organisaties op het gebied van detailhandel, horeca en cultuur;
- het initiëren van nieuwe impulsen voor de weekmarkt met regionale producten, als ontmoetingsplek, cultureel-historisch en gezond;
- het ondersteunen van activiteiten die de historische setting van de Harderwijkse binnenstad nog betere tot haar recht doet komen.

5.4.9 Verbeterde dienstverlening aan ondernemers

Het klimaat in Harderwijk moet gunstig zijn voor ondernemers. Dat betekent dat het in de gemeente Harderwijk prettig zaken doen is, dat de gemeente meedenkt en faciliteert in het belang van het Harderwijker bedrijfsleven en dat de bereikbaarheid goed is. De gemeente doet dit door:

- formele en informele contacten met en tussen individuele bedrijven en bedrijvenorganisaties te bevorderen;
- regionale samenwerking tussen ondernemers en bedrijven te bevorderen;
- initiatieven op het economisch gebied samen met het bedrijfsleven op te pakken;
- bedrijven via één loket te bedienen;
- klantgerichtheid voorop te stellen in alle contacten met bedrijven.

5.4.10 Visiekaart Ondernemende stad

In bijlage 5 is de visiekaart Ondernemende stad opgenomen. Een structuurvisie behoort vergezeld te gaan van een structuurvisie kaart. In deze structuurvisie is, vanwege de leesbaarheid, voor gekozen om voor de ontwikkelsporen Zorgzame stad, Aantrekkelijke stad en Ondernemende stad afzonderlijke kaarten op te stellen.

Niet alle beleidsuitspraken lenen zich voor visualisatie op de visiekaart. Van belang voor een ondernemende stad is een goede infrastructuur. Op de kaart is daarom de hoofdinfrastructuur opgenomen alsmede het hoofdfietspadennetwerk. In relatie daarmee zijn gebieden aangewezen voor de ontwikkeling van voorzieningen op het gebied van maatschappelijke doeleinden en met name zorgvoorzieningen. Ter bevordering van het werken aan huis (ZZP) als mede het accommoderen van vraag vanuit de creatieve klasse zijn plekken voor woon/werkcombinaties aangewezen. Werkgebieden, (wijk)winkelcentra en kantorenlocaties zijn op de kaart aangewezen. Hier gaat het voornamelijk om bestaande locaties. De benoemde zoekgebieden corresponderen met de in paragraaf 5.2.6 benoemde studiegebieden. Daarnaast is een brede strook aangewezen als te ontwikkelen of te revitaliseren recreatieve

functies. Daartoe zijn ook de in de visie Leisure omschreven leisureclusters opgenomen. Ten slotte wordt aangegeven dat de gemeente samen met het Bouw&Infrapark streeft naar een verbreding van het park richting kennis en opleidingscentrum.

5.5 Ontwikkelspoor 4: De verbindende stad

5.5.1. Doelstelling verbindende stad

De afgelopen periode is gewerkt aan het uitwerken van de Stadsvisie in een structuurvisie. Vanuit sociaal, economisch en ruimtelijk perspectief is informatie bijeengebracht over de huidige situatie in Harderwijk en zijn relevante ontwikkelingen en trends gesignaleerd. Hoewel niet alles exact te voorspellen is kunnen we aannemen dat als gevolg van de ontwikkelingen in de komende twintig jaar veranderingen in de Harderwijker samenleving zullen optreden die om een (ander) gemeentelijk antwoord vragen. De afstand tussen wat bewoners en ondernemers willen en dat wat de overheid vanuit het algemeen belang aan beleid voorstaat moet worden verkleind.

De algemene doelstelling is om Harderwijk een verbindende stad te laten zijn waarin bestuurders, burgers, bedrijfsleven en maatschappelijke instellingen binnen en buiten de gemeente in samenwerking met elkaar de gestelde doelen bereiken.

De volgende onderwerpen spelen daarin een rol:
- Betere dienstverlening;
- Meer bestuurskracht;
- Meer partnerschap en samenwerking.

5.5.2 Betere dienstverlening

Om in de toekomst goede dienstverlening te kunnen garanderen is het belangrijk er nu in te investeren. Niet alleen financieel, maar ook maatschappelijk. Betere uitvoering van onze taken versterkt immers het vertrouwen van de burger in de overheid. Maar het mes snijdt aan twee kanten. Tevreden burgers en tevreden medewerkers die door de dingen goed te doen voldoening uit hun werk halen. Dienstverlening draait om mensen.

De afgelopen jaren zijn er tal van initiatieven geweest om de dienstverlening aan burgers en bedrijven te verbeteren. De gemeente heeft een belangrijke stap gezet naar de dienstverlening van morgen met het programma Antwoord©. Hiermee wil de gemeente de dienstverlening over de volle breedte naar een hoger niveau tillen. Met het programma Antwoord© is de overheid er nog niet, dit moet nog verder ontwikkeld worden. Het efficiënter maken van processen vormt een belangrijk onderdeel van het verbeteren van de dienstverlening. Hiermee neemt de snelheid van de dienstverlening toe en worden ook nog eens de bijbehorende kosten verlaagd. Afgelopen jaar is naast de overheidsprogramma's, hard gewerkt aan de randvoorwaarden om onze dienstverlening te veranderen. De basis is gelegd voor het digitaliseren van de dienstverlening. En minstens zo belangrijk is hoe wij daar mee om gaan. Het vraagt immers een andere manier van werken. In de Harderwijkse werkwijze is daar al de nodige aandacht aan besteed. Het is nu tijd om een verdiepingsslag te gaan maken en de dienstverlening verder uit te bouwen en klaar te zijn voor de toekomst.

De doelstelling voor dienstverlening die richtinggevend is en waarden geeft aan het begrip dienstverlening is als volgt:

De gemeente Harderwijk staat voor een *eigentijds* proces van dienstverlening waarbij *tijd- en plaatsonafhankelijk* producten en/of diensten snel en zeker kunnen worden aangevraagd en efficiënt worden geleverd. Wij benadrukken de integraliteit van het product en/of dienst. Bovendien staat de kwaliteit van het *menselijk aspect* van onze dienstverlening op die momenten dat daar voor gekozen wordt als een huis. Onze processen zijn *transparant* inge-

richt waardoor de klant altijd weet wat hij kan verwachten en kan *participeren* als hij daar behoefte aan heeft.

In het programma Oog voor resultaat zijn onder verschillende kopjes de doelstellingen verder uitgewerkt:

- Betere producten en diensten. Onder betere producten/diensten verstaan we zowel het aanbod en de kwaliteit van de producten en diensten als de wijze waarop de gemeente ze via de verschillende kanalen aan klanten aanbiedt.
- Efficiëntere en transparantere processen en besturing. Onder efficiëntere en transparantere processen en besturing verstaan we de wijze waarop de gemeente de processen tussen front en back office organiseert en de wijze waarop het leveringsproces wordt bestuurd. Het verbeteren van de dienstverlening en het optimaal inrichten van processen en besturing hebben een wederkerig positief effect op elkaar.
- Toegankelijkere systemen en informatie. Onder toegankelijkere systemen en informatie verstaan we de systemen en de organisatie van de informatiehuishouding die nodig zijn om prestaties te kunnen leveren. De processen in de organisatie worden ondersteund door systemen. Er moet gekeken worden of deze systemen in de toekomst in staat zijn om de nieuwe manier van werken goed te kunnen ondersteunen. Hierin wordt meegenomen welke informatie op dit moment beschikbaar is in het proces. Maar ook welke informatie bij de nieuwe manier van werken voor handen moet zijn.
- Flexibelere medewerkers. Onder flexibelere medewerkers verstaan we de benodigde capaciteit en competenties van de medewerkers en de managers. Dienstverlening stelt hoge eisen aan de competenties van de medewerkers en het management. Het verder ontwikkelen van de dienstverlening zal een nieuwe manier van werken vragen. Deze nieuwe manier van werken heeft direct invloed op de medewerkers en betekent wellicht ook een wijziging in aansturing.

5.5.3 Meer bestuurskracht

Gemeenten hebben te maken met complexe vraagstukken die vragen om grote bestuurskracht. Soms zijn de vraagstukken dusdanig complex dat resultaten alleen kunnen worden bereikt in grotere samenwerkingsverbanden. Bestuurskracht[13] gaat daarom over een meer algemeen maatschappelijk vermogen om complexe publieke vraagstukken aan te pakken, het bereiken van beoogde maatschappelijke effecten en het vermogen om die beoogde maatschappelijke effecten te verwezenlijken.
Lokale bestuurders zullen:

- coalities en allianties moeten aangaan, teneinde opgaven te identificeren en minder producerende rollen te spelen;
- het organiserend vermogen in steden moeten versterken, zodat bewoners en bedrijven zelf deelnemer worden;
- maatschappelijke initiatieven moeten signaleren en faciliteren.

5.5.4 Meer partnerschap & samenwerking

De gemeente zal met de provincie en de andere regiogemeenten nauwer gaan samenwerken teneinde op een integrale wijze invulling te geven aan regionale en provinciale ambities.

Daarnaast zal de gemeente de samenwerking aangaan in een regionale uitvoeringsdienst (RUD) waar milieu- en bouwvergunningsaanvragen worden behandeld en van waaruit ook de handhaving worden gecoördineerd. De gemeente kan het door de beperkte middelen en het omvangrijke takenpakket niet alleen en heeft partners nodig uit het maatschappelijk middenveld om de taken naar behoren te kunnen uitvoeren. Dit is min of meer een gedwongen situatie die leidt tot een situatie waarbij de integraliteit wordt bevorderd. Dat is bijvoorbeeld in het sociale domein (o.a. wijkgerichte aanpak, WNS, WMO), in het economische domein (o.a. arbeidsmarkt) en in het ruimtelijke domein (o.a. publiek-publieke- of publiek-private samenwerking bij gebiedsontwikkeling zoals bijvoorbeeld het aangaan van verbintenissen met woningbouwcorporaties bij herstructurerings- en transformatieopgaven).

---

[13] *Volgens Van Naem & Partners is bestuurskracht de mate waarin een gemeente met de beschikbare kwaliteiten en middelen (in ruime zin: bestuur, personeel, financiën, ruimte, e.d.) haar opgaven realiseert.*

Binnen de regio Noordwest Veluwe hebben zich naast bestaande samenwerkingsverbanden twee nieuwe initiatieven ontwikkeld. Aan de noordkant is dat een samenwerking tussen Hattem, Heerde en Oldebroek (H2O) en aan de westkant is dat een samenwerkingsinitiatief tussen Zeewolde, Putten, Nunspeet, Harderwijk, Ermelo en Elburg (MeerInZicht). Voor het initiatief MeerInZicht is op 22 december 2011 een intentieverklaring ondertekend door de gezamenlijke gemeenten. De intentieverklaring bestaat uit twee documenten. De intentieverklaring over de bedrijfsvoering en een aanvullend addendum waarin de intentie wordt vastgelegd om de intergemeentelijke samenwerking op tactisch en operationeel niveau binnen het verband van dit cluster van 6 gemeenten verder uit te breiden naar andere terreinen, met name waar het gaat om intensivering van bestaande of implementatie van nieuwe uitvoeringstaken, die voortvloeien uit het bestuursakkoord Rijk-VNG en uit nieuwe (toekomstige) wetgeving.
Intussen hebben de gemeenten Putten en Elburg voorlopig afgehaakt.

De legitimatie van deze samenwerking wordt gevonden door onderscheid te maken tussen samenwerking op strategisch, tactisch en operationeel niveau. Op strategisch niveau werken negen gemeenten samen met ondersteuning van de RNV. Op tactisch, operationeel niveau werken de gemeenten in clusters samen en levert de RNV op onderdelen ondersteuning.

Intergemeentelijke samenwerking gaat uit van de volgende uitgangspunten:

- intergemeentelijke samenwerking is nodig voor de kwaliteitsborging van bestaande en van nieuwe taken van de gemeentelijke overheid, voor het verminderen van de kwetsbaarheid van de individuele gemeenten en voor de kostenbeheersing;
- intergemeentelijke samenwerking is geografisch bepaald met als verbindende grootheid de Randmeren op het grensgebied Flevoland en de Veluwe;
- intergemeentelijke samenwerking gaat uit van autonome gemeenten als bestuurlijke entiteiten;
- intergemeentelijke samenwerking is o.a. gerelateerd aan de volgende functies van het gemeentelijke takenpakket:
  - functies voor ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkeling voor de burger als inwoner;
  - functies voor de dienstverlening aan de burger als individu voor publiekszaken, sociale zaken en bouw- en milieuzaken;
  - functies voor het beheer van de openbare ruimte voor de burger als bewoner;
  - ondersteunende functies op het gebied van de bedrijfsvoering.

Meer betrekken van maatschappelijke partners bij beleid/planvorming betekent ook dat taken als beheer, onderhoud en zelfs handhaving minder inspanning vragen omdat de maatschappij meer bereid is zelf initiatief en/of verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen leefomgeving.

Voor de Verbindende stad is het beleid niet te visualiseren in een kaartbeeld.

5.6 Programmaorganisatie

De vier integrale ontwikkelsporen werken dwars op alle sectorale afdelingen. Dat betekent dat de doelstellingen behaald moeten worden door samenwerking tussen de sectoren. Om dat te bewerkstelligen zijn er programmamanagers aangesteld die hun programma's binnen deze ontwikkelsporen uitvoeren. Deze programma's worden dan ook herkenbaar in de rapportages aan het bestuur.

Programmamanagement is een sturingsvorm die naast de lijnsturing plaatsvindt om hiermee de slagkracht, de integratiekracht op complexe problematiek te vergroten. In een programma worden projecten en lijnactiviteiten gebundeld en ingericht als een samenhangend geheel, gericht op het halen van de in deze structuurvisie geformuleerde doelstellingen. Programmamanagement is bij uitstek geschikt om in te kunnen spelen op de veranderende samenleving en de behoeften van onze klanten.

5.7 Uitvoeringsagenda

In de uitvoeringsagenda (H7) is een opsomming opgenomen van activiteiten/maatregelen die onder de ontwikkelsporen zijn te plaatsen. Het betreft deels een 'wensenlijst' waarover deels al op basis van de Programmabegroting goedkeuring door de raad is gegeven. Prioritering vindt plaats op de gebruikelijke manier via de afweging in de beleids- en begrotingscyclus. Voorgesteld wordt om de begroting nieuwe stijl (BNS) aan te sluiten op deze structuur. De economische uitvoerbaarheid van de beschreven activiteiten is niet altijd vanzelfsprekend; de activiteiten moeten worden gezien als een wensenlijst en worden in deze visie opgenomen om richting te geven. De dekking van een aantal activiteiten uit deze wensenlijst vindt deels plaats door middel van kostenverhaal. Vaak zullen ook middelen (deels) worden gezocht bij andere partijen. De ontwikkelsporen zijn dynamisch: activiteiten die in 2015 nog niet zijn gerealiseerd schuiven door naar een volgende periode.

5.8 De brug naar de Programmabegroting

Ook de Programmabegroting (meerjarenbegroting) wordt gevoed vanuit het 'ontwikkelspoor'-denken. Verzoeken voor begrotingswijzigingen of krediet-aanvragen worden gekoppeld aan projecten en programma's binnen deze ontwikkelsporen. In hoofdstuk 1 is aangekondigd dat de visie SMART moet zijn. Dat betekent dat de gemeenteraad gaat monitoren of de inspanningen, de maatregelen en het beleid leidt tot het verwezenlijken van de ambities. Om dat te kunnen monitoren wordt gebruik gemaakt van jaarlijks beschikbare informatie die een indicatie geven van de ontwikkeling. Tezamen geven deze inzicht in de effectiviteit van de genomen besluiten. In de programmarekening wordt gerapporteerd over de effectiviteit van de genomen inspanningen/ maatregelen..

Deze structuurvisie vergt aanzienlijke investeringen. In de gemeentelijke Programmabegroting zal er telkens een actueel beeld worden gegeven van de benodigde investeringen en de bijbehorende dekkingsplannen. In het bijzonder zullen op de verschillende investeringsplannen die behoren bij de verschillende bouwprogramma's voor bovenwijkse werken, sociaal, cultuur en sport een sterke stempel worden gezet vanuit de accenten die in deze structuurvisie zijn verwoord. Uiteraard behouden de gemeentelijke bestuursorganen zich het recht voor de prioriteiten anders te leggen. Voor alle voornemens geldt dat ze alleen kunnen doorgaan indien de economische uitvoerbaarheid dan wel de dekking is verzekerd.

Alle subsidie-inspanningen worden prioritair ingezet voor zaken die in deze structuurvisie zijn benoemd en dan vooral ten behoeve van de dynamische gebieden.

Deel B: Dynamische deel, jaarlijks te actualiseren

gemeente harderwijk

6 De realisatieparagraaf

6.1 Algemeen

In de vorige hoofdstukken is de ambitie van de gemeente op hoofdlijnen vastgelegd en is per pijler vastgesteld welke kwaliteit de gemeente wenst te behalen in 2031. Vervolgens is dit met elkaar in verband gebracht onder vier integrale ontwikkelsporen in hoofdstuk vijf. Deze integrale programmatische benadering moet er voor zorgdragen dat de gemeente slaagt in haar ambitie.

De gemeente dient in de structuurvisie aan te geven op welke wijze de voorgenomen ontwikkeling zal worden gerealiseerd. In deze realisatieparagraaf staat voor initiatieven in hoofdlijnen beschreven op welke wijze en onder welke condities de gemeente haar hiervoor beschreven ambities denkt te verwezenlijken. De tijdshorizon is 2031 waarbij zeer goed denkbaar is dat de structuurvisie op punten of in zijn geheel moet worden herzien vanwege veranderde omstandigheden.

In de realisatieparagraaf wordt onderscheid gemaakt tussen initiatieven en initiatieven met een ruimtelijke component. Met initiatieven worden alle voorstellen, verzoeken, projecten, maatregelen en activiteiten bedoeld waarvoor een gemeentelijke inspanning is vereist. Initiatieven kunnen komen vanuit de eigen organisatie maar ook van burgers, ondernemers of instellingen/organisaties. Initiatieven worden getoetst aan de in hoofdstuk 5 van de structuurvisie geformuleerde -er[16] doelen. Hoe aan deze toetsing uitvoering wordt gegeven, wordt uitgelegd in § 6.2. In § 6.3-§ 6.12 volgt de werkwijze betreffende initiatieven met een ruimtelijke component. Hierdoor wordt voldaan aan de eisen die in de Wro (inclusief Grondexploitatiewet) worden gesteld aan een structuurvisie.

De realisatieparagraaf is als volgt opgebouwd:

- Actualisatie van de realisatieparagraaf (§ 6.4)
- De rol van de gemeente bij de ruimtelijke ontwikkelingsprojecten (§ 6.5);
- Een overzicht van het te realiseren programma (§ 6.6)
- Prioritering van ruimtelijke ontwikkelingen en positiebepaling gemeente (§ 6.7);
- De rol van 'het grondbedrijf' (§ 6.8);
- De omgang met nieuwe ruimtelijke ontwikkelingsinitiatieven (§ 6.9);
- Projectenboek (§ 6.10);
- De bekostiging van de bovenwijkse infrastructuur (§ 6.11);
- De omgang met bovenplanse kosten (§6.12);
- De bijdragen ruimtelijke ontwikkeling (§ 6.13);
- De verbindende schakel naar de nota grondbeleid en paragraaf grondbeleid (§ 6.14);
- De brug naar overige structuurvisies (§ 6.15).

6.2 Toetsing initiatieven

De gemeente heeft een positieve grondhouding ten aanzien van nieuwe ontwikkelingen/initiatieven. Nut en noodzaak van initiatieven wordt getoetst aan de –er doelen. Wanneer initiatieven bijdragen aan de in hoofdstuk 5 beschreven doelstellingen zal de gemeente in beginsel positief tegenover het initiatief staan. Dat betekent niet automatisch dat de gemeente in dat geval ook altijd actief zal participeren in een dergelijk initiatief.

Initiatieven kunnen ook een positieve bijdrage leveren aan het ene –er doel terwijl het juist negatief scoort op een ander –er doel. Duidelijk is dat een initiatief tenminste niet mag resulteren in negatief maatschappelijk rendement[17]. Wel kan het zo zijn dat weging van scores noodzakelijk is. Bij weging van scores gaat het er om of een verwacht effect

---

[16] –er doelen zijn de meest abstracte doelen, vaak beschreven met: meer, beter, mooier, veiliger enzovoorts. Allemaal woorden die eindigen op –er. Vandaar de aanduiding –er doelen.

[17] Maatschappelijk rendement is de toegevoegde waarde van een initiatief voor de hele maatschappij. Het geeft antwoord op de vraag hoe de kosten van een initiatief zich verhouden tot de maatschappelijke baten, waarbij de baten datgene zijn waar je het allemaal voor doet zo nodig, bijvoorbeeld bij een noodzakelijke wijziging van beleid, voorgelegd. Bijvoorbeeld: de verbetering van het veiligheidsgevoel, de gezondheid van de inwoners, of de gezinssituatie van multiprobleemhuishoudens. Anders gezegd is de definitie van maatschappelijk rendement, de verhouding tussen de benodigde investering in geld, mensen en/of middelen (input) enerzijds en het maatschappelijk effect dat wordt bereikt (outcome) anderzijds (Bron: Werken aan maatschappelijk rendement, Ministerie van binnenlandse zaken en koninkrijksrelaties, 2011)

Ontwikkelspoor	***-er doelen***	***score***						
		-2	-1	O	1	2	weging	totaal
Zorgzame stad	Meer sociale activering en verminderen uitval							
	Sterkere betrokken Harderwijkse gemeenschap							
	Een leefbaarder en veiliger woonomgeving							
	Een meer passend wijkvoorzieningenniveau							
Ondernemende stad	Groei van de werkgelegenheid							
	Aantrekkelijkere en sterkere werklocaties							
	Hoger gemiddeld opleidingsniveau							
	Groter aandeel kenniseconomie en meer innovatie							
	Sterkere recreatie en zorgsector Meer culturele vernieuwing							
	Sterkere centrumfunctie in de regio							
	Verbeterde dienstverlening aan ondernemers							
Aantrekkelijke stad	Meer regionale centrum-voorzieningen							
	Hogere kwaliteit van de woonomgeving							
	Een duurzamere samenleving							
	Betere banenbereikbaarheid							
	Meer ruimtelijke ontwikkelings-mogelijkheden							
Verbindende stad	Betere dienstverlening							
	Meer bestuurskracht							
	Meer partnerschap en samenwerking							
	Totaal							

Tabel 2: -er doelen met score en wegingsfactor

zwaarder of minder zwaar weegt dan een ander te verwachten effect. Bijvoorbeeld: stel dat een initiatiefnemer komt met een plan voor het starten van een nieuwe activiteit waar veel werkgelegenheid uit voort komt. Het kan dan zijn dat het initiatief gunstig scoort op de –er doelen 'meer werkgelegenheid', 'meer regionale voorzieningen' en 'sterkere centrumfunctie in de regio' terwijl het een negatief effect heeft op de –er doelen 'leefbaarder en veiliger woonomgeving' en 'duurzamere samenleving'. Op dat moment zal door een ambtelijke expertgroep advies worden gegeven zo nodig, bijvoorbeeld bij een noodzakelijke wijziging van beleid, voorgelegd aan het gemeentebestuur. Het is aan de expertgroep om eventueel daarin gemotiveerd een weging van argumenten aan te geven. In tabel 2 staan de –er doelen uit hoofdstuk 5 nog eens herhaald. Een initiatief hoeft uiteraard niet aan alle –er doelen bij te dragen. De totaalscore moet op z'n minst positief zijn voor een positieve grondhouding van de gemeente.

6.3 Initiatieven met een ruimtelijke component

Deze en volgende paragrafen zijn het structuurvisiedeel om de werkwijze betreffende initiatieven met een ruimtelijk element te verankeren zoals bedoeld in de Grondexploitatiewet. Natuurlijk komen de voornemens die geld kosten terug in de jaarlijkse begrotingsafweging.

6.4 Actualisatie realisatieparagraaf voor ruimtelijke initiatieven

De realisatieparagraaf is het dynamische onderdeel van de structuurvisie. Dit deel moet regelmatig geactualiseerd worden om zo goed mogelijk in te kunnen blijven spelen op de dynamiek in de samenleving. In de paragraaf grondbeleid van de Kadernota vindt jaarlijks een actualisatie plaats. Door inzet van middelen geeft de gemeente uitvoering aan gewenste ruimtelijke ontwikkeling binnen het kader van deze structuurvisie door daarmee invloed uit te oefenen op de realisatie. Hierbij wordt ingegaan op de uitvoering van de beleidsinzet van de structuurvisie en wordt ingespeeld op actuele ontwikkelingen. Deel A van de structuurvisie is statisch. Dit statische deel wordt herzien met het aanbieden van een gewijzigde of nieuwe structuurvisie aan de gemeenteraad.

Toekomstige wijzigingen binnen het dynamische deel vinden op volgende wijze plaats:

- Een actuele algemene doorkijk rond de structuurvisie staat in de Programmabegroting.
- Eventuele aanpassingen van de regietaken staan in de paragraaf grondbeleid voor de komende jaren.
- De inhoudelijke stand van zaken wordt verankerd in het projectenboek.
- De financiële verslaglegging zit in de Programmarekening (en Grondexploitatie).

6.5 De rol van de gemeente bij de ruimtelijke ontwikkelingsprojecten

De gemeente kan bij ruimtelijke ontwikkelingsprojecten kiezen uit verschillende rollen:

- Actieve productie: bij actieve productie treedt de gemeente op als private partij door grond in te kopen, bouwrijp te maken en te verkopen.
- Productie via risicodragende samenwerking: productie via risicodragende samenwerking kan bestaan uit verschillende vormen van publiek private samenwerking.
- Facilitaire productie: bij facilitaire productie beperkt de gemeente zich tot kostenverhaal en het faciliteren van de ontwikkeling.

Bij de drie genoemde rollen kan de gemeente zich proactief (= actieve regie) of reactief (= reactieve regie) opstellen. Die combinatie geeft zes verschillende rollen. Een zevende rol die de gemeente kan pakken is die voor het ontwikkelen van infrastructurele projecten. Voor een uitvoerige beschrijving van deze zeven rollen wordt verwezen naar de Nota Grondbeleid 2012. In gebieden waar noodzaak is tot ruimtelijke verandering, stelt de gemeente zich op voorhand actief op. Dit zijn de hoogdynamische gebieden zoals beschreven in (§ 6.7). Voor overige gebieden is noodzaak tot ruimtelijke ontwikkeling niet op voorhand aangeduid en stelt de gemeente zich in beginsel reactief op. De rol van de gemeente wordt per project onderbouwd door middel van een ontwikkelstrategie (zie daarvoor de Nota Grondbeleid)

In de volgende paragraaf wordt de ruimtelijke prioritering gegeven voor het grondgebied van de gemeente gecombineerd met de rol en houding van de gemeente voor de verschillende ruimtelijke ontwikkelingen.

6.6 Een overzicht van mogelijk te realiseren ruimtelijk programma

Voor een structuurvisie is het van belang om de verhouding tussen ruimtevraag en aanbod van functies goed in beeld te hebben. In een dynamische gemeente als Harderwijk is, dient dat regelmatig te worden geactualiseerd en hoort daarom thuis in deel B van de structuurvisie.

In deze paragraaf is dit geïnventariseerd. De algemene conclusie is dat de bouwprogrammavraag beperkt is waardoor doelgericht ingezet moet worden op de gebieden waarvoor de prioriteit het hoogst is. Dat zijn de hoogdynamische gebieden. Inbouwen van flexibiliteit wordt steeds belangrijker in de ruimtelijke opgaven om in te kunnen spelen op de marktvraag.

Deze paragraaf geeft een analyse van de verhouding tussen vraag en aanbod van de volgende categorieën:

- woningen;
- bedrijventerreinen;
- kantoren;
- detailhandel;
- maatschappelijke doeleinden / voorzieningen en
- recreatie.

6.6.1 Woningen

In het Kwalitatief Woningbouw Programma 3 (KWP-3) zijn afspraken met de provincie en regio gemaakt over het woningbouwprogramma. Deze afspraken zijn vertaald in het meerjarenprogramma woningbouw Harderwijk tot en met 2019, zoals weergegeven in de volgende tabel.

Woningbouwprogramma Harderwijk verdeling categorie A, B en C

volg nr.	Locatie	Categorie A: jaar van oplevering 2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	totaal	St. v. zaken per 1 januari 2012 Categorie B: Reserve voor 2010-2019	Categorie C: Realisatie na 2019
1	Binnenstad	3			9							12		
2	Stadsdennen-Oost part.	2	2	10								14		
3	Stadsdennen winkelcentr.	45										45		
4	CWI-terrein	44	2									46		
5	Schelpenhoek	105										105		
6	Walstein 2A	10		6	8							24		
7	Drielanden Harderhout 1B	34										34		
8	Drielanden Harderhout II	185	27	18	14							244		
9	Drielanden Triasgracht		17									17		
10	Stadsdennen-Oost gem.				9							9		
11	De Harder					66						66		
12	Prinsenhof				34							34		
13	De Sypel-Zuid 2e fase				39							39		
14	Drielanden Crescent			20	24							44		
15	Drielanden-West cons.				100	140	140	140	140	140	140	940		300
16	Drielanden-West gem.				35	10	10	10	10	10	10	95		
17	Waterfront fase 2					119	208	128	135	115	70	775		
18	Waterfront fase 3									10	73	83		619
19	Hoge Varen			49	15	26						90		
20	Groene Zoom				15							15	35	
21	Hierden-dorp					5	5	5				15		
22	Frankrijk diversen			7	6	6						19		
23	Diverse kleine locaties	6	10									16		
24	Drielanden-Noord													180
25	Kranenburg-Noord													200
26	Dichterskwartier 2													90
27	Stationsomgeving													200
28	Groot Sypel													25
29	Stadsdennen locatie Kok												16	
30	Stadsweiden winkelcentr.												100	
31	Buitengebied												90	
	totaal:	434	58	110	308	372	363	283	285	275	293	2781	241	1614

aantal volgens KWP- 3: 2534

Categorie A:

- x opgeleverd
- x in aanbouw
- x programma 2012 t/m 2019

Tabel 3: benodigde en geplande woningbouw (stand van zaken 1 januari 2012

Situatie tot en met 2019
Tot en met 2019 mogen maximaal 2534 woningen worden gerealiseerd. In de tabel staan de geplande woningen in Harderwijk, ingedeeld per locatie. In de projecten is tot en met 2019 een overmaat aan woningen opgenomen uitgaande van mogelijk uitval van bepaalde projecten (2781 in plaats van 2534). Daarnaast is er een extra reservekolom opgenomen van 241 woningen. Alle vermelde aantallen zijn exclusief sloop en vervangende nieuwbouw.

Situatie vanaf 2020
De analyse in het achtergronddocument structuurvisie 2031 geeft aan dat op basis van de huidige kennis en bevolkingsprognose van de provincie behoefte bestaat aan circa 1.900 woningen voor de periode 2020 tot en met 2030. Dit wordt bevestigd in onderzoek van ABF-research van maart 2011. Dit aantal correspondeert met het aantal geplande woningen op al bekende bouwlocaties uit het gemeentelijke meerjarenprogramma woningbouw (categorie B + categorie C). De geplande capaciteit voor woningbouw vanaf 2020 is in totaal 1614 woningen. Ook hier zijn de aantallen exclusief sloop en vervangende nieuwbouw.

Conclusie
De geplande woningaantallen komen overeen met de KWP-3 afspraken met toevoeging van een reservevoorraad voor uitval van projecten of aangepaste temporisering van locaties. De huidige onzekerheid op de woningmarkt is niet ingecalculeerd in de overzichten. Aangenomen wordt dat het effect van de malaise op de woningmarkt over de periode van 20 jaar hooguit zal leiden tot een verlaging op de woningbouwproductie. Vooralsnog wordt uitgegaan dat voldoende bouwlocaties beschikbaar zijn voor woningbouw tot 2031. De gemeente zal zich waar mogelijk kritisch opstellen ten aanzien van de te realiseren woningen waarbij steeds geldt dat de uitda

6.6.2 Bedrijventerreinen
In Harderwijk kennen we de volgende bedrijventerreinen waar door de gemeente bouwrijpe grond wordt aangeboden:

1 Lorentz Haven
2 Lorentz II
3 Lorentz III
4 Bedrijvenpark Tonsel
5 Werkgebied Sypel

Tabel 4: Overzicht bedrijventerreinen waar bouwrijpe grond wordt aangeboden

Het bedrijventerrein Lorentz bestaat uit vier delen, namelijk Lorentz I, II en III en Lorentz Haven. Dit bedrijventerrein is niet alleen voor Harderwijk belangrijk. Het is ook voor de provincie Gelderland een belangrijke locatie. Lorentz is het grootste aaneengesloten bedrijventerrein in de provincie én heeft een goed bereikbare haven. Deze bereikbaarheid over het water is een bijzonder uniek aspect van dit bedrijventerrein. Ook de bereikbaarheid over de weg is, zeker na het vernieuwen van de N302, uitstekend. Het oudste deel van Lorentz uit 1965 is in de afgelopen jaren gerevitaliseerd. De meeste werkzaamheden hiervoor hebben in 2009 en 2010 plaatsgevonden. Lorentz III is het nieuwste deel van het bedrijventerrein, de eerste fase is bouwrijp gemaakt en geschikt voor de verkoop. De verkoop van kavels is gestart. Lorentz III is een regionaal bedrijventerrein, wat betekent dat er ruimte is voor bedrijven uit de regio Noord-Veluwe. Het is een modern terrein met over het algemeen grote kavels. Lorentz Haven wordt op moment van schrijven van deze realisatieparagraaf bouwrijp gemaakt.

Ook bedrijventerrein Tonsel is een relatief jong terrein. Dit terrein is met name geschikt voor bedrijven in de automotive branche. Ook grootschalige PDV bedrijven kunnen hier terecht. Het terrein is nog niet volledig uitgegeven.

Werkgebied Sypel is een kantorenlocatie gecombineerd met bedrijvigheid.

Het uitgeefbaar oppervlak van de genoemde bedrijventerreinen is circa 59 hectare. Uit analyse blijkt dat de harde planvoorraad ruim voldoende is tot 2031. Mede vanwege de economische crisis neemt de vraag naar bedrijventerrein af.

Conclusie
Het uitgeefbaar oppervlak van de bovenstaande bedrijventerreinen is ruim voldoende om aan de vraag te kunnen voldoen tot 2031 mede gelet op de afnemende vraag op dit moment. Uitbreiding van bedrijventerrein is de komende periode daarom niet opportuun. Dit is ook vastgelegd in afspraken met de regio en de provincie.

6.6.3 Kantoren
De totale omvang van de bestaande kantorenvoorraad in Harderwijk is circa 105.000 m² bvo[16] . Leegstand in kantoren was lange tijd geen issue in Harderwijk. Deze bestond uit kortdurende leegstand van in totaal maximaal 8% begin 2009. Hiermee was de leegstand aanzienlijk lager dan gemiddeld in Nederland (15%). De laatste twee jaar is de leegstand in Harderwijk wel iets gestegen, namelijk tot 9 % (zie tabel 5) maar nog steeds ver onder het landelijk gemiddelde. Dat heeft te maken door de door de gemeente gehanteerde voorverhuureis waarbij initiatiefnemers minimaal 85% aantoonbaar dienen te hebben verhuurd voor dat planologische medewerking wordt verleend. De afgelopen vier jaar heeft geen nieuwe kantoorontwikkeling in Harderwijk plaatsgevonden. Er bestaan wel verschillende initiatieven voor nieuwe kantoorontwikkelingen in de stad.

[16] *bvo= bedrijfsvloeroppervlak*

Bestaande voorraad	
105.000 m² bvo	100%
Leegstand	
9.500 m² bvo	9%

Tabel 5: Overzicht huidig aanbod

Positie in de regio
In de regio Noord Veluwe is Harderwijk de stad met veruit de meeste kantoorruimte. De andere gemeenten van deze regio hebben een beperkt aantal kantoren. De net buiten de regio gelegen steden als Zwolle, Apeldoorn en Amersfoort zijn qua oppervlak kantoorruimte een paar maten groter. Harderwijk ondervindt van deze steden dan ook de meeste concurrentie als het gaat om grote regionale en landelijke kantoorhoudende bedrijven.

Ontwikkelingen
De totale kantorenmarkt in Harderwijk is bescheiden van omvang. De stagnatie in de opname van nieuwe meters in de afgelopen jaren geeft aan dat ook in Harderwijk in de kantorenmarkt de gevolgen van de financiële en economische crisis voelbaar zijn. Dat zien we voorlopig nog niet in leegstand maar wel heel duidelijk in het tempo waarin nieuwe gebouwen worden gerealiseerd. Uitbreidingen, ver-

Nummer	*Omschrijving plan*	*Aantal m² bvo toevoeging mogelijk*	*Planologisch geregeld*	*Locaties opgenomen in Kantorennota*
K1	Dichterskwartier II,	6.000	ja	Ja
K2	De Harder	2.000/4.000	ja	Ja
K3	Werkgebied de Sypel	15.000	ja	Ja
K4	Waterfront fase 2	1.200	ja	Ja
K5	Groene zoom	5.000	nee, wel visie	Ja
K6	Waterfront fase 3	3.700	ja, globaal	Ja
K7	Drielanden Noord	4.500	nee, wel visie	Ja
K8	Stationsomgeving	25.000	nee, wel visie	Ja
	Totaal	**64.400**		

Tabel 6: overzicht bestaande en mogelijk nieuwe kantorenlocaties

plaatsingen en nieuwe huisvesting zijn momenteel geen primaire aandachtspunten voor veel bedrijven. De vooruitzichten zijn somber. Met de huidige overcapaciteit op de landelijke markt lijkt de aandacht meer en meer uit te gaan naar kwaliteit van zowel het vastgoed als de locatie. Maatwerk is hierbij essentieel en de bereikbaarheid van de locatie is onverminderd van belang. Grootschalige projecten hebben het moeilijk en kleinere projecten waarbij een mengeling van wonen, werken en winkelen mogelijk is doen het iets beter.

Plannen voor nieuw aanbod
De kantorenmarkt in Harderwijk is altijd gericht geweest op lokale en regionale bedrijven. Dat is zichtbaar in de initiatieven die de afgelopen jaren bij de gemeente binnenkwamen. Het zijn plannen met een omvang van maximaal 5.000 m². Tabel 6 geeft een overzicht van de opgenomen plancapaciteit van kantorenprogramma op locaties binnen Harderwijk.

Confrontatie vraag en aanbod
De plancapaciteit in Harderwijk is veel groter dan behoefte met een vraag van 20.000-32.500 m² ten opzichte van ca. 64.000 m² aan plancapaciteit (bron: Kantorennota 2007). Daarnaast is de huidige kantorenmarkt bijna tot stilstand gekomen.

Conclusie
De planvoorraad voor kantoren is in Harderwijk te ruim. De opgave voor de komende periode is om prioritering aan te brengen. Helder is dat er geen ruimte is voor nieuwe toevoeging van plancapaciteit. Bij de eerstvolgende herziening van de Kantorennota zal de verhouding tussen vraag en aanbod naar kantoren opnieuw worden bezien.

6.6.4 Detailhandel

Winkellocaties
In Harderwijk onderscheiden we vijf winkelcentra en drie perifere detailhandelslocaties. Het bestaande programma hiervan is weergeven in tabel 7 (volgende pagina). In totaal gaat het hierbij om circa 80.000 m² winkelruimte en ongeveer 325 winkels (Bron: Detailhandelsvisie 2020, BSP).

Ruim een derde van het winkelaanbod in Harderwijk ligt in het stadscentrum. Het aanbod is hiermee in vergelijking met andere vergelijkbare steden aan de lage kant. Gemiddeld hebben steden van circa 45.000 inwoners 10.000 m² meer winkeloppervlak. Daarentegen is er een tendens waarneembaar van internetverkopen waardoor een afnemende vraag naar winkeloppervlak te verwachten is. Met name de binnenstad heeft een sterk recreatieve functie waarbij het winkelapparaat ook een duidelijke recreatieve functie heeft.

Harderwijk kent een goed uitgebouwde structuur van dagelijkse verzorging. Alle winkelcentra hebben één of meer goed functionerende supermarkten als drager. Keerzijde is dat er in Harderwijk weinig variatie in omvang en functie van de supermarkten is. De huidige ruimte beschikbaar voor detailhandel voldoet voor alle winkelcentra met uitzondering van wijkwinkelcentrum Stadsweiden waar enige uitbreiding in winkelvloeroppervlak wenselijk is om het wijkwinkelcentrum levensvatbaar te houden. Perifere nieuwe detailhandelslocaties betreffen Ton-

Code	Winkelgebied		Totaal* m² wvo	Dagelijks m² wvo	Niet-dagelijks m² wvo	Leegstand m² wvo
WC1	Centrum Harderwijk**	Hoofdwinkelgebied	29.451	4.711	22.274	2.466
WC2	Drielanden	Wijkcentrum	4.327	2.782	1.545	0
WC3	Stadsdennen	Wijkcentrum	4.161	2.725	905	531
WC4	Tweelingstad	Wijkcentrum	2.400	1.456	944	0
WC5	Stadsweiden	Buurtcentrum	1.772	1.491	281	0
WC6	Bedrijventerreinen	Verspreide bewinkeling	22.977	1.018	21.359	600
	Waarvan op Lorentz	"	*12.310*	*863*	*10.847*	*600*
	Overige locaties	Verspreide bewinkeling	15.116	1.761	13.005	350
	Totaal		**80.204**[3]	**15.944**	**60.313**	**3.947**

*incl. leegstand
**incl. de Bleek
Bron: Locatus Verkooppuntverkenner, mei 2011

Tabel 7: Winkelcentra in Harderwijk

sel, de Harder en Deventerweg. Tonsel is in ontwikkeling en bestaat vooral uit grootschalige detailhandel. De Harder is in ontwikkeling en de locatie Deventerweg is gerealiseerd. De bestaande PDV locaties aan de Deventerweg en Tonsel hebben voldoende toekomstperspectief.

In de Detailhandelsvisie Harderwijk 2020 staat als ambitie van Harderwijk om de 'beste winkelstad tussen Apeldoorn, Zwolle, Amersfoort en Lelystad te zijn (regionale ambitie). Daarnaast wil Harderwijk de huidige structuur van de dagelijkse verzorging versterken (lokale ambitie)'. Dit leidt tot de visie dat Harderwijk het meest gediend is bij:

- een primaat op de binnenstad als het gaat om de verwezenlijking van de regionale ambitie en
- het versterken van de huidige wijkstructuur als het gaat om de lokale ambitie.

Conclusie

Het aanbod van ruimte voor detailhandel voldoet aan de behoefte. Uitzondering is een beperkte behoefte aan uitbreiding van winkelcentrum Stadsweiden.

6.6.5 *Maatschappelijke doeleinden/ voorzieningen*

Op dit moment is geen sprake van grootschalige behoefte aan ruimte voor maatschappelijke doeleinden/voorzieningen. Op basis van aanvragen/verzoeken van derden die de afgelopen drie jaar bij de werkgroep grote bouwinitiatieven (WGB) in behandeling zijn genomen is met name vraag geweest naar ruimte voor sportscholen, fysiotherapie en kinderopvang. Het betreft hier vaak kleinschalige projecten die in de bestaande stad ruimte kunnen krijgen door het wijzigen van bestemmingen. Daarnaast bestaat ruimte voor ontwikkeling in Groot Sypel, Stationsomgeving, Kranenburg-Noord, Centrale Zone Noord en in de voorzieningenstrook Drielanden West en Drielanden Noord.

6.6.6 *Recreatie*

In de visie Leisure 2010 is een aantal leisureclusters benoemd waaronder bestaande en nieuwe clusters. Met het benoemen van nieuwe locaties voor leisure of recreatieve doeleinden is nog geen sprake van nieuw bouwprogramma maar wordt door middel van het aanwijzen van mogelijkheden de markt gestimuleerd tot het ontwikkelen van initiatie-

ven. De nieuwe locaties zijn weergegeven in tabel 8.

Naam	Omvang in hectare	Type bedrijven
De Harder	2 ha	Leisure 'Young and wild'
Waterfront jachthaven	1-2 ha	Leisure 'Regatta centre'
Waterfront theater	0,1-0,2 ha	Leisure 'Culture & events'
Omg. Zwaluwhoeve	0,5 ha	Leisure 'Health & wellness'
Sport en aquacentrum	0,2 ha	Leisure 'Sports & games'

Tabel 8: Overzicht ontwikkelmogelijkheden recreatie

6.6.7 Actualisatie bouwprogramma

Het bouwprogramma wordt eens per jaar geactualiseerd en de weerslag wordt opgenomen in het hoofdstuk stedelijk bouwprogramma in de gemeentelijke Programmabegroting.

6.7 Prioritering ruimtelijke ontwikkelingen en positiebepaling gemeente: hoogdynamisch, laagdynamisch, studiegebied

In bijlage 6 is de waarderingskaart opgenomen, waarop de prioritering van ruimtelijke ontwikkelingen is aangegeven aan de hand van hoogdynamische, laagdynamische gebieden en studiegebieden.

- De hoogdynamische gebieden zijn rood gekleurd. Deze gebieden worden beschouwd als vliegwielen bij de ruimtelijke ambities. Het zijn de gebieden waarin de ambities bij voorrang waargemaakt moeten worden, mits economisch uitvoerbaar. In deze gebieden wordt beschikbaar bouwprogramma ingezet en vervult de gemeente een actieve regierol. In de meeste gevallen gaat het om al lopende projecten. Er dient rekening te worden gehouden met de beperkte programmatische ruimte.
- De laagdynamische gebieden zijn grijs gekleurd. Dit zijn de gebieden waarvoor nu geen bouwprogramma beschikbaar is. Wel staat de gemeente open voor nieuwe ontwikkelingen of concepten van derden waarmee programmatisch geen rekening is gehouden mits dit economisch uitvoerbaar is en qua bouwprogramma niet concurrerend is met de overige gebieden. Hierbij vervult de gemeente een reactieve regierol. De basishouding is dat de gemeente de ruimte wil laten aan particuliere eigenaren binnen een aantal gedragsregels. In § 6.9 is de werkwijze uiteengezet.
- De studiegebieden zijn geel gekleurd. Het gaat hier om gebieden waarvoor nog geen eenduidige ontwikkelrichting is bepaald, maar waar urgentie van herstructurering, transformatie of revitalisering wordt gevoeld. In de MER is onder andere voor deze gebieden onderzocht wat de milieueffecten zijn van verschillende functies op deze locaties. Ontwikkeling blijft afhankelijk van bouwprogramma en economische uitvoerbaarheid. De gemeente voelt hier haar verantwoordelijkheid en studeert of gaat studeren op mogelijkheden en beschikbaar bouwprogramma.

In tabel 9 staat het overzicht van ontwikkelgebieden (hoog of laagdynamisch of studiegebied).

Argumentatie toekenning status

Hoogdynamisch

Uit analyse naar ruimtevraag van bouwprogramma (zie § 6.6) blijkt dat de ruimtebehoefte voor de komende jaren voor nieuwe ontwikkelingen beperkt is. Dit komt doordat in die behoefte voor het beschikbare bouwprogramma grotendeels al in lopende projecten in uitvoering (zie tabel 9) is voorzien. Die gebieden noemen we hoogdynamisch. In deze gebieden wordt beschikbaar bouwprogramma ingezet en vervult de gemeente een actieve regierol. Daarnaast is voor het gebied Groene Zoom een intergemeentelijke structuurvisie vastgesteld in samenwerking met de gemeente Ermelo in 2011 en is voor Groot Sypel in 2012 een gebiedsgerichte structuurvisie door de gemeenteraad vastgesteld waarin concreet is aangegeven welke ontwikkelingen de gemeente nastreeft. Het wijkwinkelcentrum Stadsdennen (afmaken revitalisering) en de revitalisering van wijkwinkelcentra Tweelingstad en Stadsweiden (genoemd in het collegeprogramma Harderwijk 2010-2014) behoeven de aandacht van de gemeente om te voorkomen dat deze centra hun functie verliezen.

Studiegebieden

	Locatie	Onderzochte functie MER						Toegekende status
		Infra	Wonen	Werken	Agrarisch	Recreatie	Natuur	
1	Kranenburg Noord		X	X				Studiegebied
2	Omgeving Boekhorstlaan					X		Studiegebied
3	Omgeving Zwaluwhoeve					X		Laagdynamisch
4	Groot Sypel		X			X		Hoogdynamisch
5	Omgeving Molenweg					X		Laagdynamisch
6	Eendengebied		X		X	X		Studiegebied
7	Zandlaan	X[17]		X		X		Studiegebied
8	Ceintuurbaan Noord			X		X		Studiegebied
9	Vuldersbrink			X				Laagdynamisch
10	Winkelcentrum Stadsdennen			X				Hoogdynamisch
11	Wijkwinkelcentra Stadsweiden en Tweelingstad		X	X				Hoogdynamisch
12	Ceintuurbaan Zuid			X		X	X	Studiegebied
13	Bedrijventerrein Overveld		X			X	X	Laagdynamisch
14	Ontsluiting locatie Overveld	X						Laagdynamisch
15	Ontsluiting Zandlaan	X						Laagdynamisch
16	Dierencentrum De Ark						X	Laagdynamisch
17	Omgeving Glindweg		X	X		X		Laagdynamisch
18	Landgoed De Essenburgh					X		Laagdynamisch
19	Waterfront fase 1	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
20	Waterfront fase 2	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
21	Waterfront fase 3	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
22	Drielanden West	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
23	Drielanden Noord	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
24	De Harder	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
25	Bedrijventerrein Tonsel	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
26	Bedrijventerrein Lorentz II	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
27	Bedrijventerrein Lorentz III	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
28	Mheenlanden/Hierdense poort	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
29	Stationsomgeving	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
30	Groene Zoom	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
31	Zeebuurt wijkaanpak	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch
32	Bedrijventerrein Sypel	Autonome ontwikkeling						Hoogdynamisch

Tabel 9: Overzicht hoog en laagdynamische- en studiegebieden

[17] *Bij infrastructuur in het gebied Zandlaan gaat het om stadsdistributie, logistiek en transport. De daarvoor voorwaardelijke nieuwe ontsluiting staat onder nummer 16 beschreven.*

Daarnaast wordt onderzocht welke ontwikkelmogelijkheden de gebieden Kranenburg Noord, Boekhorstlaan, Ceintuurbaan Noord en Zuid, Zandlaan en Eendengebied hebben. Daarbij zal nadrukkelijk gekeken worden naar de ruimtevraag vanuit de samenleving. Voor studie naar nieuwe mogelijkheden in deze gebieden is enerzijds gekozen vanwege het te verwachten verdwijnen van functies in de desbetreffende gebieden en anderzijds door de behoefte aan ontwikkelingsvisie voor deze gebieden vanwege de prominente ligging.

Voor de gebieden Zandlaan, Boekhorstlaan, Ceintuurbaan en eventueel het Eendengebied wordt een gebiedsgerichte structuurvisie Zuidelijke stadsrand opgesteld. Dit gebied kan een belangrijke functie krijgen om Harderwijk duidelijker te presenteren aan de A28. Het verkeer dat gebruik maakt van diezelfde A28, is ook veroorzaker van geluidsoverlast in verschillende delen van Harderwijk. In de structuurvisie voor de Zuidelijke stadsrand worden mogelijke oplossingen van deze problematiek onderzocht. Voorwaarde voor ontwikkeling van het gebied Zandlaan is een nieuwe ontsluiting. De denkrichting voor de deelgebieden van de Zuidelijke stadsrand, gebaseerd op de programmatische vraag en de uitkomsten van de MER, is, voor:

- De Zandlaan: hier kiest de gemeente voor een reactieve regierol. De zoekrichting is ontwikkeling van een landmark als herkenningspunt van Harderwijk langs de A28. Het bouwprogramma mag niet concurreren met de hoogdynamische gebieden. De studierichting wijst in een richting van leisure of logistiek zoals (stads)distributie. Een verantwoorde ontsluiting van het gebied is een belangrijke voorwaarde. Deze ontsluiting biedt wellicht ook kansen voor een verbeterde ontsluiting van bedrijventerrein Overveld en het Eendengebied.
- Boekhorstlaan: hier kiest de gemeente voor een actieve regierol. De zoekrichting is recreatieve doeleinden verwoord in de visie Leisure.
- Ceintuurbaan noord en zuid: hier kiest de gemeente in principe niet voor een actieve rol. Indien er particuliere initiatieven zijn om te komen tot ontwikkelingen, zal de gemeente deze omarmen en faciliteren. De zoekrichting voor het noordelijk deel is kantoorontwikkeling waarbij sprake moet zijn van een zekere toegevoegde regionale waarde en uitstraling en niet concurrerend met andere kantorenlocaties; voor het zuidelijk deel wordt vooralsnog gedacht aan recreatie in combinatie met natuurontwikkeling.
- Het Eendengebied: hier kiest de gemeente voor een reactieve regierol. De zoekrichting is doorontwikkeling in de richting van een hooginnovatief gebied voor agrarische functies in combinatie met landschapversterking en/of de ontwikkeling van recreatieve voorzieningen. De functie wonen in combinatie met de aanwezige agrarische activiteiten zijn vanuit milieutechnisch oogpunt niet mogelijk zonder zeer ingrijpende maatregelen. De studie met uitwerking ware te verrichten voor 2016.

Voor het gebied Kranenburg-Noord opteert de gemeente voor een reactieve rol. De gemeente staat open voor een gesprek met de eigenaar om te komen tot herontwikkeling of hergebruik waarbij de ontwikkeling niet concurrerend mag zijn met bestaande ontwikkellocaties. Daarbij is de realiteit dat er nagenoeg geen bouwprogrammatische ruimtevraag is voor bedrijven, kantoren en winkels, waardoor de mogelijkheid van maatschappelijke doeleinden of op de zeer lange termijn eventueel wonen resteert. De studierichting wijst richting onderwijs en sport.

Laagdynamisch
De overige gebieden zijn gewaardeerd als laagdynamisch. Dit zijn de gebieden waarvoor nu geen bouwprogramma beschikbaar is of waar de gemeente geen actieve rol aanneemt. Wel staat de gemeente open voor nieuwe ontwikkelingen of concepten waarmee programmatisch geen rekening gehouden is, mits dit economisch uitvoerbaar is en niet concurrerend is met hoogdynamische gebieden. Hierbij neemt de gemeente een meer terughoudende regierol in.

6.8 De rol van 'het grondbedrijf'
Zoals in § 6.5 aangegeven heeft de gemeente verschillende rollen. Gaandeweg komt er meer accent te liggen op de regierol en minder op de actieve productierol van het grondbedrijf. Het wettelijke instrumentarium is zodanig dat de gemeente niet per se behoeft te beschikken over de grondpositie om ruimtelijke ontwikkelingen te accommoderen. Voor

bovenwijkse infrastructuur zal de gemeente normaliter wel willen beschikken over de ondergrond alvorens tot aanleg over te kunnen gaan. De gemeente zet bij alle combinaties van regie en productie telkens haar specifieke grondbeleidsinstrumenten[19] in.

Op basis van de Grondexploitatiewet is sprake van verplicht kostenverhaal, indien de gemeente kiest voor de facilitaire productierol.

Bij een exploitatieplan kunnen en zullen kosten worden verhaald:
- mits ze worden genoemd in de artikelen 6.2.3, 6.2.4 en 6.2.5 van het Besluit ruimtelijke ordening (hierna ook Bro.) en dit is inclusief bovenwijkse werken (zie § 6.11);
- indien sprake is van bovenplanse kosten (de eisen staan in § 6.13);
- indien sprake is van profijt, toerekenbaarheid en proportionaliteit;
- tot aan de opbrengstpotentie.

In een anterieure grondexploitatieovereenkomst ex artikel 6.24, lid 1 van de Wet ruimtelijke ordening (hierna ook: Wro) kunnen en zullen worden verhaald:
- kosten van grondexploitatie; dat is niet ingeperkt;
- bijdragen ruimtelijke ontwikkeling (artikel 6.24, lid 1 sub a Wro) (zie § 6.13).

De gemeente gaat naast het kostenverhaal op zoek naar creatieve verdienmodellen in de samenwerking met marktpartijen en eigenaren. De gemeente staat open voor nieuwe instrumenten. Hiervan wordt verslag gedaan in de paragraaf grondbeleid van de Kadernota.

Voor elk ruimtelijk project wordt een ontwikkelingsstrategie uitgewerkt waarin de grondbeleidskeuzevorm wordt opgenomen (zie nota grondbeleid).

De projecten met bijbehorende grondbeleidskeuzevorm worden opgenomen in een jaarlijks te actualiseren projectenboek (zie § 6.10). Dit projectenboek volgt de prioritering in programma's.

6.9 De omgang met nieuwe ruimtelijke ontwikkelingsinitiatieven

Nieuwe ruimtelijke initiatieven waarvoor een ruimtelijke maatregel nodig is worden getoetst aan de hand van een aantal processtappen.

Eerste stap

Allereerst wordt bezien in de Werkgroep grote bouwinitiatieven (WGB) of het initiatief kansrijk is vanuit het blikveld van deze structuurvisie. Voor deze eerste toets wordt een geringe bijdrage gevraagd. Getoetst wordt:
- aan de mate waarin het initiatief past in het gedachtegoed uit deze structuurvisie;
- of het initiatief programmatisch/tijdmatig ingepast kan worden in het ruimtelijke bouwprogramma (zie § 6.6);
- aan de ontwikkelingsmogelijkheden van de beoogde locatie;
- aan het – verderop in deze paragraaf beschreven – afwegingskader 2012; het gaat hier om een globale toets om te bepalen of het afwegingskader niet al op voorhand een blokkade opwerpt om door te kunnen gaan naar de tweede stap.

Indien het initiatief niet kansrijk is wordt dit aan initiatiefnemer meegedeeld. Indien er mogelijkheden worden gezien, wordt met initiatiefnemer overlegd of de volgende stap zal worden gezet.

Tweede stap

Gestart wordt met een tussen initiatiefnemer/eigenaar en de gemeente te sluiten overeenkomst die

---

[19] *Om de beoogde doelen te bereiken wordt er een mix nagestreefd van instrumentarium gebaseerd op onder andere de Wro, de onteigeningswet, Wet voorkeursrecht gemeenten, Crisis- en herstelwet en de Grondexploitatiewet, welke is opgenomen in de Wro.*

de programmafase omvat en op basis van een gemeentelijk programma van eisen leidt tot een ontwikkelplan. In de overeenkomst wordt onder meer het volgende bepaald:

- De initiatiefnemer/eigenaar betaalt een bedrag ter hoogte van 20% (indicatie) van de uitkomst van de plankostenscan, gebaseerd op artikel 6.2.6. van de Bro, als voorschot op de door de gemeente te maken apparaatskosten.
- De gemeente maakt een programma van eisen.
- De initiatiefnemer maakt een ontwikkelplan waarbij voldaan wordt aan algemene principes van goede ruimtelijke ordening 2012 – zie verderop in deze paragraaf – en het programma van eisen; voor grotere plannen (vanaf 10 woningequivalenten – zie voor uitleg § 6.11) – geldt bovendien dat rekening dient te worden gehouden met het afwegingskader 2012.
- De gemeente beoordeelt het ontwikkelplan; voor grotere plannen (vanaf 10 woningequivalenten) geldt bovendien dat het ontwikkelplan wordt getoetst aan het afwegingskader 2012.
- Indien het ontwikkelplan door de gemeente wordt goedgekeurd, zal de initiatiefnemer/eigenaar met de gemeente een vervolgovereenkomst ex artikel 6.24, lid 1 Wro aangaan waarin het kostenverhaal wordt geregeld. Daarna zal de gemeente de ruimtelijke ordeningsprocedure in gang zetten.

Derde stap

Mits het plan vanuit de gemeente economisch uitvoerbaar is en is goedgekeurd wordt een vervolgovereenkomst aangegaan ex artikel 6.24, lid 1 van de Wro waarin het kostenverhaal wordt geregeld. Deze overeenkomst omvat de ontwerp- en realisatiefase. Belangrijke onderwerpen van de overeenkomst zijn de ruimtelijke ordeningsprocedure, de kosten van werken, werkzaamheden en voorzieningen, planschadekosten, bijdragen ruimtelijke ontwikkeling, apparaatskosten (80% van de plankostenscan), betalingszekerheid en indien van toepassing de kosten van de openbare ruimte en inbreng van de openbare ruimte om niet.

Het Afwegingskader 2012 kent de volgende items:

- wat is de spin off/uitstraling van het project: door het aanpakken van de bewuste locatie kan onze gemeente mogelijk een visitekaartje afgeven; dit heet ook wel: vliegwielwerking of katalysatorwerking
- wat is de spin off rond milieuomstandigheden in het gebied zelf: door de locatie op te pakken worden mogelijk de milieubelemmering in een veel groter gebied weggenomen
- is sprake van gemeente-eigendom of grondeigendom van derden; is de initiatiefnemer grondeigenaar of heeft hij een onvoorwaardelijk recht op de grondeigendom; vormen de grondposities een mogelijke belemmering voor de haalbaarheid;
- in welke mate wordt er voldaan aan bestuurlijke doelen (zie § 6.2),
- in welke mate is er duurzame waardecreatie[20] in het project;
- in welke mate kan in het project worden ingespeeld op de actualiteit;
- hoe is de marktopname/absorptie van de nieuwe productie /wat is de relatie met andere in gang gezette projecten of beoogde ontwikkelingen;
- zijn er subsidietoezeggingen; is cofinanciering mogelijk of haalbaar;
- is er synergie met de ruimtelijke invulling in de omgeving;
- zijn er bijzondere mogelijkheden van intensief, dubbel, meervoudig ruimtegebruik;
- is er draagvlak bij de bevolking;
- zijn verkeers- en milieutechnische knelpunten oplosbaar;
- is het project zelve ook faseerbaar of later nog flexibel in te vullen.

De gemeente hanteert de volgende algemene principes van goede ruimtelijke ordening 2012:

- bij contractsvorming is uitgangspunt te streven naar “maatwerkafspraken” die in een anterieure grondexploitatieovereenkomst ex artikel 6.24, lid 1 van de Wro met de zelfrealisator worden vastgelegd;
- de ontwikkelaar respecteert de basisprincipes (ruimtelijk programmatisch kader, verstedelij-

[20] *Met duurzame waardecreatie wordt in brede zin bedoeld dat de ontwikkeling bijdraagt aan de aantrekkelijkheid van de gemeente zonder daar belangen van toekomstige generaties mee te schaden.*

Nummer	*Project*	*Grijs/groen/blauw* [21]
P1	Ontwikkeling Vestingsgordel	Groen
P2	Reconstructie gracht Kuipwal-Scheepssingel	Blauw
P3	Herinrichting Boulevard	Blauw/grijs
P4	Ontwikkeling hoogwaardige route station - binnenstad en herinrichting stationsplein	Grijs
P5	Aanleg Strandeiland Waterfront	Groen
P6	Versterking boskarakter deventerweg	
P7	Inrichting cultuurhistorisch lint Oranjelaan/Stationslaan	
P8	Fietstunnel Oranjelaan/Stationslaan-spoorweg	Grijs
P9	Ongelijkvloerse kruising Graaf Ottolaan-spoorweg	Grijs
P10	Inrichting bezoekerscentrum Veluwe	Groen
P11	Herinrichting Burg. De Meesterstraat	Grijs
P12	Aanpassen kruispunt Oranjelaan/Laan der Verenigde Naties/ Mecklenburglaan	Grijs
P13	Rotondes algemeen verbetering verkeersveiligheid	Grijs
P14	Melis Stokerlaan/Parallelweg aanleg fietsstroken	Grijs
P15	Groot Sypel aanleg Groene drager	Grijs/Groen
P16a	Groot Sypel aanleg Blauwe drager (tevens afvoerende watergang voor ingevangen/overtollig water gebied Kranenburg Noord)	Blauw/grijs
P16b	Terugbrengen van de Sypelbeek park Friese Gracht: (tevens afvoerende watergang voor Ingevangen/overtollig water gebied Kranenburg Noord)	Blauw
P17	Groot Sypel aanleg Stadspark Groen	
P18	Groene Zoom aanleg recreatieve langzaamverkeersroute plus groene aankleding	Groen/grijs
P19	Fietstunnel Witte hagen/Stadsdennen-spoorweg	Grijs
P20	Fietstunnel Churchilllaan/Baanweg-spoorweg	Grijs
P21	Autotunnel Oranjelaan/Westeinde-spoorweg	Grijs
P22	Fietstunnel Weisteeg/Drielandendreef-spoorweg	Grijs
P23	Waterhuishoudkundige ingrepen ter voorkoming wateroverlast tgv klimaatverandering:	Blauw
P23a	Invangende watergang Slingerbos	Blauw
P23b	Invangende watergang Kranenburg Noord	Blauw
P23c	Afvoerende watergang door ingevangen/overtollig water Slingerbos	Blauw
P24	Ontbrekende schakels hoofdfietspadenstructuur	Grijs
P25	Inrichting natuurgebied Mheenlanden	Groen

Tabel 10: Momentopname investeringsoverzicht 2012

[21] *Met groen, blauw en grijs worden maatregelen bedoeld in respectievelijk het openbaar groen, de waterhuishouding en de verkeersinfrastructuur.*

kingsprincipe, ruimtegebruik normering en vormgeving van het parkeren; kwaliteit van de openbare ruimte en dergelijke) die in deze gemeentelijke structuurvisie of andere toepasselijke documenten zijn of worden neergelegd bij het aan de orde zijnde specifieke ruimtelijke ontwikkelingsproject (zie § 6.6), bouwbesluit en welstandskader;
- de zelfrealisator conformeert zich aan het van toepassing zijnde beleid rond materiaalkeuze in de openbare ruimte (kwaliteitsboek openbare ruimte);
- de zelfrealisator is bereid om de kosten van grondexploitatie te dragen;
- een zelfrealisator neemt de hele ontwikkelvlek ter hand; het principe van integrale planontwikkeling met vereffening van zoet en zuur is inzet; minimaal is dat de initiatiefnemende ontwikkelaar een ontwikkelplan maakt voor de gehele door de gemeente te definiëren vlek;
- de zelfrealisator draagt ten principale het ondernemersrisico binnen de ontwikkelvlek (ontwikkelt voor eigen rekening en risico);
- er geldt een energieprestatie conform bouwbesluit; er kunnen door de gemeente extra wensen worden ingebracht;
- bij extra inzet van gemeentelijke capaciteit (dat is inzet die valt buiten de werkzaamheden in de plankostenscan) worden de kosten in rekening gebracht op basis van een door de gemeente uit te brengen opgave; de te maken afspraken worden contractueel vastgelegd;
- gezamenlijke inkoop (gemeente en zelfrealisator) van een grondpositie is mogelijk indien de betreffende gronden ook (gedeeltelijk) nodig zijn voor de aanleg van een bovenwijks werk: aankoop gaat dan pro rata ten laste van de infrastructuurvlek en ten laste van het project en per geval worden afspraken gemaakt;
- de gemeente is bereid om eigen grond in te brengen tegen marktconforme waarde; de nieuwe openbare ruimte wordt na realisatie van de ontwikkeling om niet overgedragen aan de gemeente;
- de zelfrealisator is bereid te contracteren;
- nieuwe secundaire en tertiaire openbare ruimte in op of boven de grond in de ontwikkelvlek wordt betaald door de ontwikkelaar en na gereedkomen inclusief ondergrond om niet overgedragen aan de gemeente tenzij het logisch is dat deze wordt ingebracht in een Vereniging Van Eigenaren;
- de gemeente is bereid om middelen uit de gereedschapskist grondbeleid in te zetten ten behoeve van de particuliere ontwikkelaar mits dat wettelijk mogelijk is; bij afspraken zal steeds een toetsing plaatsvinden op de aspecten van mededinging, aanbesteding van werken/ diensten en staatssteun.

De gemeente Harderwijk zal in principe zoveel mogelijk de initiatieven meenemen bij reguliere herzieningen indien blijkt dat de economische uitvoerbaarheid vanuit het blikveld van de gemeente is verzekerd. Indien een betrokken eigenaar eerder een bestemmingsplanherziening wenst, dan zal dat kunnen via een anterieure grondexploitatieovereenkomst ex artikel 6.24, lid 1 van de Wro mits ook dat plan vanuit het blikveld van de gemeente economisch uitvoerbaar is.

Actualisatie
Actuele ontwikkelingen worden in de komende jaren onder meer gevolgd in:
- De paragraaf grondbeleid (afwegingskader, principes van goede ruimtelijke ordening, processtappen) in de Kadernota.

6.10 Projectenboek
Alle bouwprogramma's worden per gebied in kaart worden gebracht aan de hand van een projectenboek. Met hierin zoveel mogelijk een aanduiding van:
- soort productie;
- jaartallen;
- functiemix (bijvoorbeeld wonen en niet wonen);
- parkeren;
- dichtheid;
- fasering;
- assortiment;
- financieringscategorieën;
- grondbeleidskeuzevorm;
- toedeling aan deelgebieden;
- eigenaren.

Voor ruimtelijke projecten zullen er in de Kadernota een aanvullend katern met kosten en opbrengsten en financiële uitkomst (contante waarde) conform de ei-

sen van het Besluit begroting en verantwoording (BBV) worden gepubliceerd voor de actieve productie en productie via samenwerking van de gemeente Harderwijk.

Actuele ontwikkelingen worden in de komende jaren onder meer gevolgd in:
- Het jaarlijkse projectenboek;
- In de Programmarekening (en jaarlijkse Grondexploitatie).

6.11 De bekostiging van de bovenwijkse infrastructuur

Bij de ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente Harderwijk moeten vele investeringen gedaan worden in bijvoorbeeld wegverbindingen voor auto en fiets, groen en water. Uitgangspunt is dat er een stedelijk wegen- en fietspadennet, alsmede een groen en blauw stelsel met infrastructuur over het gemeentelijke grondgebied wordt neergelegd dat beantwoordt aan de ruimtelijke kwaliteitsambities. (Met groen, blauw en grijs worden maatregelen bedoeld in respectievelijk het openbaar groen, de waterhuishouding en de verkeersinfrastructuur.)
Het gaat om de volgende investeringen:
- Er moet worden geïnvesteerd in een wegennet voor auto en fiets inclusief de onrendabele toppen van openbare parkeergarages en transferia; het gaat dan om investeringen die profijt geven aan meerdere wijken en aan de bestaande stad.
- Er is investeringsnoodzaak voor het waterstelsel (afvoer van vuil water en regenwater, uitgaven in verband met de klimaatadaptie).
- Er is ook een behoefte aan groene arealen (denk aan stadsparken) op het schaalniveau van Harderwijk.

Het gaat om zaken die vallen onder de omschrijving van de artikelen 6.2.4. en 6.2.5 van het Bro. Deze definitie sluit uit dat een school, een theater of een sociaal cultureel centrum mag worden meegeteld in het investeringsschema. Deze voorzieningen kunnen wel, vanuit het dagelijkse spraakgebruik beredeneerd, *bovenwijkse betekenis* hebben, maar ze zijn in een exploitatieplan niet toerekenbaar omdat de kosten niet voorkomen op de kostensoortenlijst van het Bro. Aldus zijn uitgaven op het schaalniveau van de gemeente Harderwijk gemarkeerd, die profijt afwerpen voor de nieuwe gebiedsontwikkelingen maar ook voor de al vigerende bestemmingen.

Om de kosten te verhalen is geen structuurvisie nodig, maar uit oogpunt van overzichtelijkheid wordt er in deze structuurvisie aandacht aan geschonken.

De investeringen in tabel 10 (pagina 64, kaart bijlage 7) zijn op dit moment in beeld voor de structuurvisieperiode.

Het investeringenoverzicht betreft een momentopname. In de eerstvolgende paragraaf grondbeleid worden de projecten vertaald in geld en in de tijd uitgezet. De kosten bestaan uit aankoop (soms), engineering en aanleg. Na aftrek van een gedeelte dat direct ten laste van de omliggende wijk komt (wijkse voorzieningen) resteert een bedrag dat wordt verdeeld via principes van profijt, toerekenbaarheid en proportionaliteit over bestaande wijken (dat wordt gedragen door subsidies en de algemene middelen) en nieuwe plannen (de grondexploitatie van de gemeente en van particulieren).
De gemeente Harderwijk verhaalt deze kosten op basis van een tarief per rekeneenheid. Het tarief wordt per contract per bouwlocatie gefactureerd voor uitsluitend de toevoeging (addendum) aan bouwplannen. Tabel 11 wordt gehanteerd bij de reken-

- twee zorgeenheden; twee recreatiewoningen
- één woning
- 50 m² vvo winkel
- 100 m² bvo bouwmarkt en als de FSI[22] <1 per 100 m² terrein
- 200 m² bedrijfsterrein
- 100 m² bvo kantoor en wanneer de FSI <1 per 100 m² terrein
- 200 m² bvo maatschappelijke doeleinden wanneer de FSI<1 per 200 m² terrein
- 1000 m² andere gronduitgiftes (denk aan sportvelden, agrarische bouwblokken, recreatieterrein, kassen)

Tabel 11: overzicht rekeneenheden

[22] *FSI staat voor Floor Space Index waarbij in te teller staat de hoeveelheid BVO en in de noemer de oppervlakte uitgeefbaar terrein.*

Vervolgstappen/Actualisatie:

- Omwille van een transparante verantwoording wordt er een Bestemmingsreserve Bovenwijks ingesteld.
- In de gemeentelijke Kadernota wordt ieder jaar een update gepresenteerd rond deze bestemmingsreserve in de vorm van een investering- en dekkingprogramma bovenwijks.

6.12 De omgang met bovenplanse kosten

Deze kosten mogen worden meegenomen in het kostenverhaal en dat blijkt uit artikel 6.13 lid 7 Wro. Dit artikel bepaalt namelijk het volgende:

> *'Bovenplanse kosten kunnen voor meerdere locaties of gedeeltes daarvan in een exploitatieopzet worden opgenomen in de vorm van een fondsbijdrage[23], indien er voor deze locaties of gedeeltes daarvan een structuurvisie is vastgesteld die aanwijzingen geeft over de bestedingen die ten laste van het fonds kunnen komen'*

De Wro geeft geen eenduidige omschrijving van bovenplanse kosten.

Het doorberekenen van bovenplanse kosten is te beschouwen als een vorm van verevening. Dat wil zeggen dat tekorten en opbrengsten in gebiedsontwikkelingen met elkaar worden vereffend. In de praktijk komen verschillende vormen van verevening voor. Een in de grondbedrijfpraktijk veel gebruikte vorm van verevening is het bijdragen van een uitleglocatie met een voorzienbaar overschot aan een functieveranderinglocatie met een voorzienbaar tekort. Dat kan plaatsvinden wanneer de gemeente zelf de grondexploitatie doet in de uitleg. Andere vormen van verevening betreffen vaak de vereffening van zoet en zuur binnen een plangebied: we noemen dat binnenplanse verevening. Voorwaarde voor verevening van bovenplanse kosten in een exploitatieplan is in ieder geval dat er samenhang tussen de beide locaties moet zijn en dat een profijt-, toerekenbaarheid- en proportionaliteitsrelatie kan worden aangetoond. Verevening tussen een willekeurige winstgevende locatie met een willekeurige tekortlocatie is niet geoorloofd.

De gemeente gaat bij exploitatieplannen in de volgende situaties bovenplanse kosten doorberekenen:

- Bijdrage landschappelijke versterking.
  Elke toevoeging van een nieuwe rode ontwikkeling buiten het bestaand bebouwd gebied van de stad Harderwijk – voor het bestaand bebouwd gebied wordt verwezen naar de Beleidskaart Aantrekkelijke stad (welke kaart voor wat betreft het bestaand bebouwd gebied is gebaseerd op de kaart Verstedelijking behorende bij de vigerende Ruimtelijke Verordening Gelderland) – dient gepaard te gaan met landschappelijke versterking. Bij elke nieuwe toevoeging – het gaat hierbij niet om reeds bestaande bouwrechten, c.q. bouwrechten waarover reeds schriftelijke afspraken zijn gemaakt – wordt landschappelijke versterking verlangd in de vorm van een financiele bijdrage. De landschappelijke versterking zal plaatsvinden buiten het hiervoor genoemde bestaand bebouwd gebied van de stad Harderwijk, welk gebied grofweg gezegd uit vijf deelgebieden bestaat, te weten Groene Zoom, Zuidelijke Stadsrand, Hierden Bosch, Hierden en Buitengebied. Deze landschappelijke versterking dient, mede gebaseerd op provinciaal beleid en de provinciale ruimtelijke verordening, plaats te vinden vanuit de gedachte dat door toevoeging van rode ontwikkelingen het landelijk gebied afneemt en daarmee de omgevingskwaliteit (denk aan verdichting van het landschap), terwijl de druk op

[23] *Een fondsbijdrage is een storting in een bestemmingsreserve*

het resterende gebied toeneemt; hiervoor zullen compenserende maatregelen moeten worden getroffen, omdat toevoeging van rode ontwikkelingen anders niet ruimtelijk aanvaardbaar is. Compenserende maatregelen vinden in hetzelfde deelgebied plaats waarin de rode ontwikkeling zich bevindt. De deelgebieden zullen mogelijk nog worden opgedeeld in subdeelgebieden. De regeling inclusief de hoogte van de bijdrage zal per gebied nog inzichtelijk worden gemaakt. Voor het plangebied dat deel uitmaakt van de Structuurvisie Dorpsomgevingsplan Hierden zijn in die visie al regelingen voor landschapsversterking opgenomen en is een tweetal projecten genoemd waarmee landschapsversterking daadwerkelijk kan worden uitgevoerd. Deze regelingen blijven voor dat plangebied gehandhaafd. Wel zullen mogelijk nieuwe projecten worden toegevoegd indien er meer ruimte zal ontstaan voor functieverandering; het huidige woningbouwprogramma biedt op dit moment tot en met 2019 hiervoor geen ruimte (zie tabel 3).

- Bijdrage sociale woningbouw.
  Er wordt een bijdrage sociale woningbouw doorberekend in het geval een exploitatieplan een woningbouwproject omvat – dit kan ook een enkele woning zijn – waarbij sprake is van een lager percentage aan sociale woningbouw dan de in het vigerende woonbeleidsplan opgenomen doelstelling (referentieprogramma) en deze doelstelling niet kan worden gerealiseerd met het in het beleidsplan opgenomen woningbouwprogramma in de periode waarvoor het desbetreffende beleidsplan geldt.
  Op het moment van schrijven van deze realisatieparagraaf (de realisatieparagraaf 2012) is er geen aanleiding te veronderstellen dat voornoemde doelstelling niet wordt gehaald, zodat in de vooromschreven situatie vooralsnog geen bovenplanse kosten worden doorberekend. Jaarlijks zal dit bij de actualisatie van de realisatieparagraaf opnieuw worden bezien.

De gemeente Harderwijk zal bij eerstvolgende actualisaties van de realisatieparagraaf - indien aan de orde - ook andere bovenplanse bijdragen opnemen dan wel verfijnen.

Vervolgstappen/Actualisatie:

- In de paragraaf grondbeleid wordt ieder jaar een actueel overzicht gepresenteerd met daarin opgenomen in welke gevallen en onder welke omstandigheden bijdragen ruimtelijke ontwikkeling worden gevraagd.
- Omwille van een transparante verantwoording wordt er een bestemmingsreserve bovenplans/ bijdrage ruimtelijke ontwikkeling ingesteld.
- In de gemeentelijke Kadernota wordt ieder jaar een update gepresenteerd rond deze bestemmingsreserve in de vorm van een investeringsprogramma bovenplans/ bijdrage ruimtelijke ontwikkeling.

6.13 De bijdragen ruimtelijke ontwikkeling

Artikel 6.24, lid 1, sub a van de Wro is in deze wet terechtgekomen op basis van de motie Geluk. Geluk wilde gemeenten en marktpartijen laten meewerken aan integrale gebiedsplannen waarin de productie van woningen en bedrijventerreinen wordt gecombineerd met de aanleg van maatschappelijke functies. Artikel 6.24 Wro maakt het mogelijk in een overeenkomst over een planologische wijziging voor rode functies te bepalen dat door de ontwikkelaar ook andere ruimtelijke en maatschappelijk belangrijke functies zoals natuur, recreatie, waterberging, infrastructuur en culturele voorzieningen worden gedekt/gefinancierd.

Voorwaarde voor afspraken over een bijdrage aan

een ruimtelijke ontwikkeling is dat er een structuurvisie als basis moet zijn. Verdere vormvoorschriften zijn er niet en de gemeenten moeten zelf invulling geven aan de onderbouwing.

Onze gemeente mag alleen in een anterieure grondexploitatieovereenkomst ex artikel 6.24, lid 1 van de Wro afspraken maken over bijdragen aan ruimtelijke ontwikkelingen. Bijdragen aan ruimtelijke ontwikkelingen zijn niet mogelijk via het verplichte kostenverhaal of via een posterieure overeenkomst.

De gemeente Harderwijk gaat in een aantal gevallen een bijdrage ruimtelijke ordening vragen. Deze gevallen zijn opgenomen in de onderstaande tabel. Er kan een mêlee aan overwegingen gelden bij de oordeelsvorming in welke mate in een specifiek geval de bijdrage in redelijkheid en billijkheid kan worden verlangd. Mogelijke overwegingen kunnen zijn: de marktconformiteit en de economische uitvoerbaarheid. De gemeente zal in een individueel geval de bijdrage toetsen aan het principe van marktconformiteit. In bepaalde gevallen zal een bijdrage ruimtelijke ordening worden vereist, omdat anders de economische uitvoerbaarheid van het plan vanuit de gemeente bezien in het geding komt.
De gemeente gaat diverse bijdragen ruimtelijke ontwikkeling vragen:

- Een bijdrage landschappelijke versterking.
  Elke toevoeging van een nieuwe rode ontwikkeling buiten het bestaand bebouwd gebied van de stad Harderwijk – voor het bestaand bebouwd gebied wordt verwezen naar de beleidskaart Aantrekkelijke Stad (welke kaart voor wat betreft het bestaand bebouwd gebied is gebaseerd op de kaart Verstedelijking behorende bij de vigerende Ruimtelijke Verordening Gelderland) – dient gepaard te gaan met landschappelijke versterking. Bij elke nieuwe toevoeging – het gaat hierbij niet om reeds bestaande bouwrechten c.q. bouwrechten waarover reeds schriftelijke afspraken zijn gemaakt – wordt landschappelijke versterking verlangd in de vorm van een financiële bijdrage. De landschappelijke versterking zal plaatsvinden buiten het hiervoor genoemde bestaand bebouwd gebied van de stad Harderwijk, welk gebied grofweg gezegd uit vijf deelgebieden bestaat, te weten Groene Zoom, Zuidelijke Stadsrand, Hierden Bosch, Hierden en Buitengebied. Deze landschappelijke versterking dient, mede gebaseerd op provinciaal beleid en de provinciale ruimtelijke verordening, plaats te vinden vanuit de gedachte dat door toevoeging van rode ontwikkelingen het landelijk gebied afneemt en de provinciale ruimtelijke verordening de druk op het resterende gebied toeneemt; hiervoor zullen compenserende maatregelen moeten worden getroffen, omdat toevoeging van rode ontwikkelingen anders niet ruimtelijk aanvaardbaar is. Compenserende maatregelen vinden in hetzelfde deelgebied plaats waarin de rode ontwikkeling zich bevindt. De deelgebieden zullen mogelijk nog worden opgedeeld in subdeelgebieden. De regeling inclusief de hoogte van de bijdrage zal per gebied nog inzichtelijk worden gemaakt. Voor het plangebied dat deel uitmaakt van de Structuurvisie Dorpsomgevingsplan Hierden zijn in die visie al regelingen voor landschapsversterking opgenomen en is een tweetal projecten genoemd waarmee landschapsversterking daadwerkelijk kan worden uitgevoerd. Deze regelingen blijven voor dat plangebied gehandhaafd. Wel zullen mogelijk nieuwe projecten worden toegevoegd indien er meer ruimte zal ontstaan voor functieverandering; het huidige woningbouwprogramma biedt op dit moment tot en met 2019 hiervoor geen ruimte (zie tabel 3).

- Een bijdrage sociale woningbouw.
  Er wordt een bijdrage sociale woningbouw gevraagd wanneer sprake is van een woningbouwproject – dit kan ook een enkele woning zijn – met een lager percentage aan sociale woningbouw dan de in het vigerende woonbeleidsplan opgenomen doelstelling (referentieprogramma) en deze doelstelling niet kan worden gerealiseerd met het in het beleidsplan opgenomen woningbouwprogramma in de periode waarvoor het desbetreffende beleidsplan geldt. Op het moment van schrijven van deze realisatieparagraaf (de realisatieparagraaf 2012) is er geen aanleiding te veronderstellen dat voor-

noemde doelstelling niet wordt gehaald, zodat in de vooromschreven situatie vooralsnog geen bijdrage wordt gevraagd. Jaarlijks zal dit bij de actualisatie van de realisatieparagraaf opnieuw worden bezien.

- Een bijdrage sociaal, cultureel en maatschappelijk vastgoed.
  Van iedere zelfrealisator die wil ontwikkelen binnen het bestaand bebouwd gebied – voor het bestaand bebouwd gebied wordt verwezen naar de Beleidskaart Aantrekkelijke stad (welke kaart voor wat betreft het bestaand bebouwd gebied is gebaseerd op de kaart Verstedelijking behorende bij de vigerende Ruimtelijke Verordening Gelderland) – van de Stad Harderwijk wordt een bijdrage gevraagd in de Bestemmingsreserve Stedelijke Voorzieningen van waaruit sociaal, cultureel en maatschappelijk vastgoed kan worden bekostigd. De bijdrage die de gemeente vraagt zal in een individueel geval worden getoetst aan het principe van marktconformiteit. Er zal daartoe door de gemeente een fictieve grondexploitatieberekening worden gemaakt en de bijdrage zal gelijk zijn aan 25% van het verschil tussen grondopbrengsten en grondkosten bij de zelfrealisator. De gemeente verricht aldus maatwerk. Verantwoording vindt plaats in het hoofdstuk: investeringsprogramma bijdrage RO in de meerjarenprogramma- begroting.

Actualisatie/Vervolgstappen:

- In de paragraaf grondbeleid wordt ieder jaar een actueel overzicht gepresenteerd met daarin opgenomen in welke gevallen en onder welke omstandigheden bijdragen ruimtelijke ontwikkeling worden gevraagd.
- Omwille van een transparante verantwoording wordt er een bestemmingsreserve bovenplans/ bijdrage ruimtelijke ontwikkeling ingesteld.
- In de gemeentelijke Kadernota wordt ieder jaar een update gepresenteerd rond deze bestemmingsreserve in de vorm van een investeringsprogramma bovenplans/ bijdrage ruimtelijke ontwikkeling.

6.14 De verbindende schakel naar de nota grondbeleid en paragraaf grondbeleid

In de periodiek te verschijnen nota grondbeleid en de jaarlijkse paragraaf grondbeleid worden de onderwerpen uit de voorgaande paragrafen zo nodig geactualiseerd.

6.15 De brug naar overige structuurvisies

De volgende gebiedsstructuurvisies zijn al vastgesteld conform de nieuwe Wro:

- Stationsomgeving
- Groot Sypel
- Dorpsomgevingsplan Hierden
- Groene Zoom
- Drielanden West

De wijze van kostenverhaal zoals opgenomen in de voorliggende structuurvisie 2031 - zie § 6.12 ‘de omgang met bovenplanse kosten’ en § 6.13 ‘de bijdragen ruimtelijke ontwikkeling’ - vormt een aanvulling op bovenstaande structuurvisies.

Hierop is één uitzondering. In de structuurvisie ‘Dorpsomgevingsplan Hierden’ zijn al regelingen opgenomen voor het kostenverhaal met betrekking tot landschappelijke versterking welke onverkort gehandhaafd blijven met aanvulling van mogelijke nieuwe projecten (zie paragrafen 7.10 en 7.11).
De bijdrage sociale woningbouw geldt wel als aanvulling op de structuurvisie ‘Dorpsomgevingsplan Hierden’.

De actualisatie van de realisatieparagraaf zal plaatsvinden conform de manier waarop deze structuurvisie van een update wordt voorzien.

Bijlagen

Bijlage 1: Inhoudsopgave Achtergronddocument

1	**Inleiding**	6
1.1	Waarom een achtergronddocument?	6
1.2	Doel integrale structuurvisie	6
1.3	Doel van beleid: Waar doen we het voor?	6
1.3.1	Het doel van sociaal beleid	6
1.3.2	Doel beschrijven van economisch beleid	7
1.3.3	Doel beschrijven van het ruimtelijk beleid	7
1.4	Visie	8
1.5	Leeswijzer	8
2	**Harderwijk in 2011**	10
2.1	Sociaal: gemeente met opvang voor de regio	10
2.1.1	Cultuur	11
2.1.2	Sport	12
2.1.3	Veiligheid	13
2.1.4	Zorg	13
2.1.5	Onderwijs	14
2.1.6	Jeugd	15
2.1.7	Gezondheid	16
2.1.8	Arbeidsmarkt	16
2.2	Economie: Centrumpositie Harderwijk	17
2.2.1	De werkgelegenheid	17
2.2.2	De beroepsbevolking	19
2.2.3	Sectoren	20
2.2.4	De werklocaties	21
2.2.5	Bereikbaarheid	25
2.2.6	Samenwerkingsverbanden	26
2.2.7	Dynamiek, innovatiekracht	27
2.2.8	Profiel van de economie	27
2.3	Ruimte: centrumgemeente vanuit historisch perspectief (werktitel)	28
2.3.1	Ondergrond	29
2.3.1.1	Hoogte	29
2.3.1.2	Bodemkwaliteit	30
2.3.2	Netwerklaag	31
2.3.2.1	Kabels en leidingen	31
2.3.2.2	Verkeersinfrastructuur	32
2.3.3	Occupatielaag	36
2.3.3.1	Woningen	37
2.3.3.2	Mate stedelijkheid	45
2.3.3.3	Werklocaties	45
2.3.3.4	Openbaar groen	45
2.3.3.5	Tevredenheid woonomgeving	46
2.3.3.6	Schoonheid natuurlijke omgeving/nabijheid natuurgebieden	47
2.3.3.7	Historie/archeologie	47
2.3.3.8	Wijktypering	48

3	**Autonome ontwikkelingen**	59
3.1	Trendmatige ontwikkelingen	59
3.1.1	Demografische ontwikkelingen	59
3.1.2	Sociaaleconomische ontwikkelingen	60
3.1.3	Ruimtelijk-economische ontwikkelingen	65
3.1.4	Maatschappelijke ontwikkelingen	68
3.1.5	Beleidsontwikkelingen	70
3.2	Consequenties voor de drie pijlers	71
3.2.1	Consequenties van huidige trends voor de sociale pijler	71
3.2.1.1	Demografische ontwikkelingen	71
3.2.1.2	Sociaal-economische ontwikkelingen	71
3.2.1.3	Ruimtelijk-economische ontwikkelingen	73
3.2.1.4	Maatschappelijke ontwikkelingen	74
3.2.1.5	Beleidsontwikkelingen	75
3.2.2	Consequenties van de trends voor de economische pijler	76
3.2.2.1	Demografische ontwikkelingen	76
3.2.2.2	Sociaal-economische ontwikkelingen	77
3.2.2.3	Ruimtelijk-economische ontwikkelingen	77
3.2.2.4	Maatschappelijke ontwikkelingen	77
3.2.3	Consequenties van de trends voor de ruimtelijke pijler	78
3.2.3.1	Demografische ontwikkelingen	78
3.2.3.2	Sociaal-economische ontwikkelingen	79
3.2.3.3	Ruimtelijk-economische ontwikkelingen	80
3.2.3.4	Maatschappelijke ontwikkelingen	82
3.2.3.5	Beleidsontwikkelingen	83
3.3	Projecten in uitvoering	84
3.3.1	Waterfront	84
3.3.2	Drielanden-West	86
3.3.3	Locatie De Harder	87
3.3.4	Bedrijventerrein Tonsel (Drielanden-oost)	87
3.3.5	Bedrijventerrein Lorentz	87
3.3.6	Lorentz III	88
3.3.7	Mheenlanden / Hierdense poort	88
3.3.8	Stationsomgeving/ Weiburglaan/Westeinde	89
3.3.9	Uitbreiding Sint Jansdal	90
3.3.10	Kantorenlocatie bedrijventerrein Sypel	91
3.3.11	Hierden-dorp	91
3.3.12	Groene Zoom	91
3.3.13	Hoge Varen	92
3.3.14	Prinsenhof	93
3.4	Effecten van bovengenoemde projecten	93
3.4.1	Gevolgen verkeer	93
3.4.2	Gevolgen milieu	95
4	**Harderwijk in 2010 vigerend beleid**	97
4.1	Europees beleid	97
4.2	Rijksbeleid	99
4.3	Provinciaal beleid: positie Harderwijk binnen provincie	102
4.3.1	Algemeen: Centrumfunctie	102

4.3.2	Beleid sociaal	102
4.3.3	Beleid economie en leisure:	106
4.3.4	Ruimtelijk beleid:	106
4.4	Regionaal beleid: Regiovisie ‘Carevalley’	106
4.5	Lokaal beleid	107
4.5.1	Sociaal	107
4.5.1.1	Cultuur	107
4.5.1.2	Sport	109
4.5.1.3	Onderwijs	109
4.5.1.4	Veiligheid	110
4.5.1.5	Welzijn en zorg	110
4.5.1.6	Vrijwilligerswerk en Mantelzorg	111
4.5.1.7	Maatschappelijke zorg	111
4.5.1.8	Jeugd	112
4.5.1.9	Gezondheid	112
4.5.1.10	Schuldhulpverlening	113
4.5.2	Economie en leisure	114
4.5.3	Ruimtelijk	114
4.5.3.1	Groen en landschap	114
4.5.3.2	Natuur	115
4.5.3.3	Cultuurhistorie	115
4.5.3.4	Milieu	115
4.5.3.5	Water	116
4.5.3.6	Verkeer	120
4.5.3.7	Wonen	120
5	**Analyse**	121
5.1	Inleiding	121
5.2	Sociale pijler	122
5.2.1	Definitie gewenste sociale kwaliteit	122
5.2.1.1	Cultuur	123
5.2.1.2	Sport	125
5.2.1.3	Veiligheid	127
5.2.1.4	Zorg	128
5.2.1.5	Onderwijs	129
5.2.1.6	Jeugd	129
5.2.1.7	Gezondheid	130
5.2.1.8	Arbeidsmarkt	130
5.2.2	Conclusie voor de sociale pijler	131
5.3	Economische pijler	133
5.3.1	Definitie gewenste economisch kwaliteit	133
5.3.2	Conclusie voor economische pijler	134
5.4	Ruimtelijke pijler	136
5.4.1	Gewenste ruimtelijke kwaliteit	136
5.4.1.1	Gebruikswaarde	137
5.4.1.2	Belevingswaarde	138
5.4.1.3	Toekomstwaarde	141
5.4.2	Conclusie voor de ruimtelijke pijler	143
5.5	Integratie pijlers	145

5.5.1 Demografische raakvlakken 148
5.5.2 Sociaal-economische raakvlakken 148
5.5.3 Ruimtelijk-economische raakvlakken 149
5.5.4 Maatschappelijke ontwikkelingen 149
5.5.5 Beleidsontwikkelingen 150
5.6 Opgaven 150

Kaart 1: Bedrijventerreinen in Harderwijk 22
Kaart 2: Kantorenlocaties in Harderwijk (Kantorennota). 24
Kaart 3: Hoogtekaart 29
Kaart 4: Bodembeheerzones bovengrond 30
Kaart 5: Hoogspanningsleiding en gastransportleidingen 32
Kaart 6: Wegencategorisering 33
Kaart 7: Openbaar vervoer in Harderwijk 33
Kaart 8: Fietspadenstructuur 34
Kaart 9: Occupatie gemeente Harderwijk 36
Kaart 10: Openbaar groen in Harderwijk (Handboek Harderwijks groen) 46
Kaart 11: Projecten in uitvoering 84
Kaart 12: Plangebied Waterfront 85
Kaart 13: Structuurvisie Stationsomgeving 90
Kaart 14: Hoge Varen 92
Kaart 15: Beleidskaart EHS 98
Kaart 16: Natura2000 gebieden Veluwe en Veluwerandmeren 99
Kaart 17: In donkerblauw: gewenste toekomstige aanpassingen in de waterstructuur 119

Figuur 1: Raakvlakken tussen de pijlers 9
Figuur 2: Lagenbenadering 28
Figuur 3: Het proces van de watertoets 116
Figuur 4: Het cyclische proces van inwoners, werk en voorzieningen 121
Figuur 5: De gemeentelijke culturele infrastructuur van gemeenten in ringen. 125
Figuur 6: Het verhaal over spullen 142

Tabel 1: Ontwikkeling in de werkgelegenheid naar sectoren 18
Tabel 2: Werkgelegenheid Noord-Veluwe 19
Tabel 3: Opleidingsniveau in % 19
Tabel 4: Beroepsbevolking naar leeftijd 20
Tabel 5: Harderwijk aantal bedrijven 20
Tabel 6: Harderwijk aantal werknemers per bedrijf. 20
Tabel 7: Bedrijventerreinen in Harderwijk 21
Tabel 8: Winkelcentra in Harderwijk 25
Tabel 9: Voertuigverliesuren totaal (Autonoom 2020) 26
Tabel 10: Bodemgebruik in hectare 37
Tabel 11: Inkomensgroepen in Harderwijk 39
Tabel 12. Typologie van woonmilieus 49

Tabel 13: Overzicht wijzigingen Verkeersmodel Harderwijk t.b.v. planMER Structuurvisie Harderwijk 2031. 93
Tabel 14: Aspecten van de drie dimensies van ruimtelijke kwaliteit 137
Tabel 15: raakvlakken tussen de drie pijlers; sociaal, economie en ruimte 145

Grafiek 1: Gemiddeld inkomen vergeleken met waarde woningen 47
Grafiek 2: Aantallen jongeren en ouderen ten opzichte van de gehele bevolking 60
Grafiek 3: Energieprijzen vergeleken met verbruik 66
Grafiek 4: Huishoudensgrootte 79

Bijlage 2: Inhoudsopgave Verkenningennota

1	**Ruimte**	4
1.1	Gemeentelijk beleid	4
1.1.1	Handboek Harderwijks Groen	4
1.1.2	Hondenbeleid	6
1.1.3	Speelruimteplan	6
1.1.4	Toekomst voor tastbare geschiedenis, kansen kosten keuzen voor monumenten, archeologie en cultuurlandschap	6
1.1.5	Mobiliteitsvisie 2030, op weg naar kwaliteit	6
1.1.6	GVVP	7
1.1.7	Gemeentelijk rioleringsplan Harderwijk 2005 tot 2015 en module verbreed GRP 2010 – 2015	7
1.1.8	Waterplan Harderwijk 2006-2009	7
1.1.9	Sport in Harderwijk, samen sporten, bewegen en leven 2006-2010	9
1.1.10	Milieubeleidsplan Harderwijk 2009-2012	10
1.1.11	Welstandsnota	12
1.1.12	Woonvisie 2010	13
1.2	Provinciaal beleid	13
1.2.1	Streekplan Gelderland 2005, kansen voor de regio's	13
1.2.2	Regioparagraaf Noord-Veluwe	18
1.2.3	Wonen	21
1.3	Rijksbeleid	24
1.3.1	Nota Ruimte	24
2	**Economie**	28
2.1	Gemeentelijk Beleid	28
2.1.1	Kantorennota	28
2.1.2	Visie op de detailhandel	28
2.1.3	Beleidsvisie en businessplan Harderwijk Recreatie en Toerisme	28
2.1.4	Nota evenementenbeleid	29
2.1.5	Leisure visie	29
2.1.6	Uitgaan in Harderwijk 2008-2010	30
2.2	Regionale documenten	30
2.2.1	Water wild en welness	30
2.2.2	Visieontwikkeling Hanzesteden	31
2.2.3	Positionpaper Noord Veluwe bundelt haar economische krachten	31
2.3	Provinciaal beleid	32
2.3.1	Maak het in Gelderland	32
2.3.2	Provinciale verkenningen 2010- 2015	33
2.3.3	Uitvoeringsprogramma vrijetijds economie	34
2.3.4	Structuurvisie bedrijventerreinen en werklocaties	34
2.3.5	Gelderse aanpak herstructurering	36
3	**Sociaal**	38
3.1	Onderwijs	38
3.2	Jeugd	40
3.3	Gezondheid	41
3.4	Welzijn En Zorg	42

3.4.1	Wmo-nota Gewoon meedoen	42
3.4.2	Vrijwilligerswerk en Mantelzorg	43
3.4.3	Maatschappelijke zorg	45
3.4.4	Schuldhulpverlening	47
3.4.5	Masterplan Gebouwde voorzieningen Wonen, zorg, welzijn	49
3.5	Sport	50
3.6	Veiligheid	51
3.7	Kunst en cultuur	53

Structuurvisie Harderwijk 2031

Deel B: Dynamische deel, jaarlijks te actualiseren

gemeente harderwijk

Structuurvisie Harderwijk 2031

Deel C: Indicatieve uitvoeringsagenda

gemeente harderwijk

Structuurvisie Harderwijk 2031

Deel A: Op weg naar een sociaal en economisch aantrekkelijke stad

gemeente harderwijk